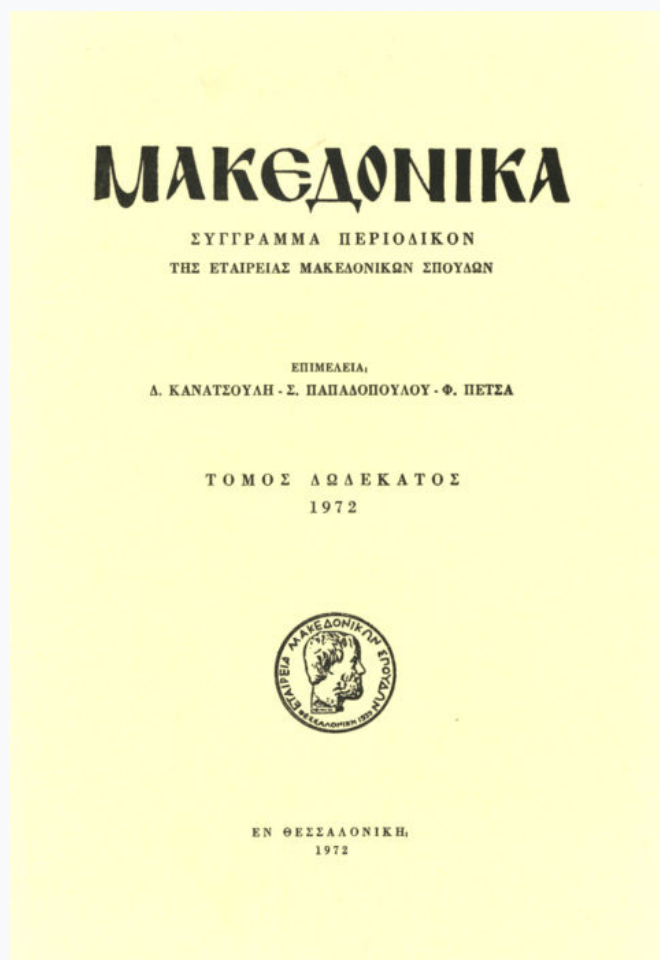

Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερούται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Παιδικά παραδοσιακά παιχνίδια από τη Χρυσή Καστοριάς

Ανδρέας Π. Στεφόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.1014](https://doi.org/10.12681/makedonika.1014)

Copyright © 2015, Ανδρέας Π. Στεφόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Στεφόπουλος Α. Π. (1972). Παιδικά παραδοσιακά παιχνίδια από τη Χρυσή Καστοριάς. *Μακεδονικά*, 12, 361–423.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.1014>

ΠΑΙΔΙΚΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΧΡΥΣΗ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Χρόνια τώρα από αγάπη και χρέος σάν δάσκαλος, παρακολουθώ τὰ παιδιὰ τῆς υπαίθρου, τῶν χωριῶν ὅπου ὑπηρετήσα, νὰ παίζουν ὁμαδικὰ ἢ ἕνα-ἕνα τὰ παιχνίδια τους. Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς σταδιοδρομίας μου ἔβλεπα τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν ὄχι μόνο τὰ παιχνίδια ποὺ διδάχτηκαν ἀπὸ τοὺς δασκάλους τους, ἀλλὰ καὶ τὰ δικά τους παιχνίδια, τὰ πατροπαράδοτα, τὰ παραδοσιακά, αὐτὰ ποὺ ἔπαιζαν καὶ οἱ γονεῖς τους, ὅταν ἦταν παιδιὰ.

Σὲ πολλὲς σκέψεις ἔμπαινα, ὅταν ἔβλεπα ἰδιαίτερα νὰ παίζουν τὰ πατροπαράδοτα παιχνίδια, σκέψεις ποὺ δὲν εἶναι στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς ἐργασίας μου νὰ παρουσιάσω.

Παρακολουθοῦσα τὰ παιδιὰ νὰ ἐτοιμάζουν μόνα τους τὰ παιχνίδια, μὲ βοηθῶ τὰ μεγαλύτερα ἀδέρφια ἢ φίλους τους. Πόσο γίνονταν ἀλλιῶτικα ἐκείνη τὴν ὥρα, πόσο εὐεργετικὰ ἐπιδρούσε ἡ συνεργασία, τί προσπάθεια ἐπιμελημένη κατέβαλλε κάθε παιδί καί, ἔπειτα, πόσο ὥραϊα ἔπαιζαν τὰ παραδοσιακὰ τους παιχνίδια μὲ τοὺς κανόνες ποὺ αὐτὰ τὰ ἴδια ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχαν βάλει.

Σιγά-σιγά ὅμως, ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια, ἔβλεπα πὼς ἄρχιζαν νὰ πληθαίνουν καὶ τὰ βιομηχανικὰ παιχνίδια στὰ χέρια τῶν παιδιῶν. Στὶς πόλεις αὐτὸ ἄρχισε γρηγορώτερα καὶ ἐντονώτερα, στὰ χωριά δειλὰ στὴν ἀρχὴ καὶ μὲ ἐπιταχυνόμενο ρυθμὸ ἀργότερα. Τὰ ἀπλά, λιτὰ καὶ μὲ ὕλικά πρόχειρα, φτιαγμένα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ παιχνίδια, ἀντικαταστάθηκαν μὲ τὰ βιομηχανικά, μὲ παιχνίδια φανταχτερὰ πλαστικά, λαστιχένια ἢ τενεκεδένια ποὺ εὐκόλα παρασταίνουν ἀνθρώπους, ζῶα, μηχανήματα.

Τότε αἰσθάνθηκα νὰ χάνεται ἕνας παλιὸς παιδικὸς κόσμος, ἕνας κόσμος δημιουργημένος ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὴ φαντασία τῶν παιδιῶν, ποὺ ἀνταποκρινόταν ἀκριβῶς στὰ μέτρα καὶ στὶς ἀνάγκες τους τὶς βαθύτερες, ἕνας κόσμος ποὺ κι ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔζησα, σάν δάσκαλος καὶ σάν παιδί.

Παρακινημένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν διαπίστωση τῆς ἀλλαγῆς, ποὺ εἶναι σάν κατεδάφιση τοῦ παρελθόντος (κι ἐδῶ θὰ ἔπρεπε πολὺ νὰ προσέξωμε) σκέφτηκα νὰ ἀντιδράσω σάν τὸ φωτογράφο, ὅταν βλέπῃ νὰ κατεδαφίζεται μιὰ παλιὰ καλὴ ἐκκλησία. Σκέφθηκα νὰ ἀπαθανάτισω κι ἐγὼ στὸ χαρτί, σάν ἐκεῖνον, ὅ,τι θὰ γκρεμιζόταν, ὅ,τι θὰ γκρεμίζεται συνέχεια ἀπὸ τὸν παιδικὸ

κόσμο, ἀπὸ τὰ παιδικὰ παιχνίδια ποὺ ἔπαιζα κι ἐγὼ στὸ χωριό μου μὲ τοὺς συνομηλίκους μου καὶ τοὺς φίλους μου.

Ἀρχίσα λοιπὸν νὰ καταγράψω, καθὼς ἀναθυμῶμουν μέρα μὲ τὴ μέρα, τὰ παιχνίδια ποὺ θυμῶμουν. Βλέποντας παράλληλα καὶ τὰ παιδιά τῶν ἄλλων χωριῶν νὰ παίζουν, παρατηροῦσα τὶς λεπτομέρειες καὶ ξαναθυμῶμουν τὰ παιχνίδια τοῦ χωριοῦ μου. Πολλὰ εἶναι ὅμοια καὶ αὐτὸ στάθηκε βοήθημα νὰ θυμηθῶ πιὸ πολλά. Ἀλλὰ καὶ κάθε φορὰ ποὺ ἐρχόμουν σὲ ἐπαφὴ μὲ χωριανούς μου, συνομηλίκους μου, μικρότερους ἢ μεγαλύτερους, ζητοῦσα πληροφορίες γιὰ σκοτεινὰ ἢ ἀμφίβολα σημεῖα. Ἡ μητέρα μου πάλι, μοῦ περιέγραψε τὰ κοριτσιίστικα παιχνίδια, ποὺ ἔπαιζαν τότε, γιατί ἐγὼ σὰν ἀγόρι, δὲν ἔδινα καὶ πολλή σημασία. Ἔτσι συγκέντρωσα τὰ παιδικὰ παιχνίδια τοῦ χωριοῦ μου ἑκατὸ (100) ὄλα-ὄλα. Πῆρα φωτογραφίες παιδιῶν, τὴν ὥρα ποὺ ἔπαιζαν, καὶ σχεδίασα ἐκεῖνα ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ φωτογραφίσω.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐτοίμασα τὸ ὑλικὸ τῆς ἐργασίας μου αὐτῆς, ποὺ λαογραφικὸς τῆς σκοπὸς εἶναι νὰ παρουσιάσῃ καὶ νὰ κρατήσῃ στὴ μνήμη τὰ παραδοσιακὰ παιδικὰ παιχνίδια τοῦ χωριοῦ Χρυσῆς Καστοριᾶς καὶ μαζί μ' αὐτὰ ὄλα τὰ παρόμοια ἑλληνικά.

Αἰσθάνομαι μεγάλη ὑποχρέωση ἀπέναντι στὸν καθηγητὴ τῆς Λαογραφίας κ. Δημήτριο Λουκάτο, γιὰ τὶς τόσο πολύτιμες συμβουλὲς καὶ τὴν ἄλλη βοήθεια ποὺ μοῦ ἔδωσε γιὰ τὴν παρουσίαση τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Ἡ μὲ κάθε μέσο καὶ τρόπο συμπαράσταση τοῦ κ. καθηγητοῦ στάθηκε ἀποφασιστικὸς παράγοντας στὴν ἐτοιμασίᾳ τῆς. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ γιὰ τὶς ἐπιστημονικὲς συμβουλὲς του, ποὺ τόσο πρόθυμα ἀπὸ προηγούμενα μοῦ δόθηκαν, καὶ ποὺ στάθηκαν γιὰ μένα βασικὰ ἐπιστημονικὰ μαθήματα λαογραφίας τὸν εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴν θέση αὐτὴ μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά.

Παράλληλα εὐχαριστῶ καὶ τὸν καθηγητὴ τῶν Παιδαγωγικῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ. Χρήστο Φράγκο, γιὰ τὴν ἀμέριστη συμπαράστασή του στὴν ἐργασία μου. Ἡ ἐνθάρυνση καὶ ἡ ἐκτίμηση τοῦ θέματος ἐκ μέρους τοῦ κ. καθηγητῆ τῶν Παιδαγωγικῶν καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς συμβουλὲς του πολὺ ἐπίσης συνετέλεσαν στὴν παρουσίασή του.

ΓΕΝΙΚΑ

Σὲ ποιά ἡλικία παίζουν τὰ παιδιά

Ἡ ἡλικία τῶν παιδιῶν ποὺ παίζουν τὰ παραδοσιακὰ παιχνίδια εἶναι ἀπὸ πέντε ἐτῶν ἕως δώδεκα. Τὰ μεγαλύτερα τῶν δώδεκα ἐτῶν, ὅχι πὼς δὲν θέλουν νὰ παίζουν· δὲν μποροῦν, δὲν εὐκαιροῦν, γιατί μόλις τελειώσουν τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο ἀναλαμβάνουν νὰ κάνουν ὑπεύθυνη δουλειὰ κοντὰ στοὺς γονεῖς τους. Πολὺ περισσότερο τὰ κορίτσια, ποὺ ἀπὸ μικρότερη ἡλικία προσκολλοῦνται στὴ μητέρα τους καὶ γίνονται τὸ «δεξι χέρι τῆς» στὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὸ νοικοκυριό.

Σ' αυτή λοιπόν την ηλικία των πέντε ως δώδεκα χρόνων παίζουν τα παιδιά στα χωριά, αγόρια και κορίτσια. Από κει και πέρα, σέ καμιά γιορτή, όταν δέν παρουσιαστή δουλειά, μπορούν νά παίξουν και τὰ μεγαλύτερα ρίχνοντας τὸ λιθάρι σέ κανένα πλάτωμα τοῦ χωριοῦ, ἢ στήν αὐλή τῆς ἐκκλησιᾶς, όταν φύγουν οἱ μεγάλοι και μείνῃ εὐκαιρη.

Φυσικό εἶναι νά μὴν παίξῃ κάθε φύλο και κάθε ηλικία παιδιῶν τὰ ἴδια παιχνίδια. Ἄλλα παιχνίδια εἶναι ἀποκλειστικά ἀγοριῶν και ἄλλα ἀποκλειστικά κοριτσιῶν. Οὕτε τ' ἀγόρια καταδέχονται νά παίξουν κοριτσίστικα παιχνίδια, οὕτε οἱ κοπέλες τολμοῦν νά παίξουν ἀγορίστικα παιχνίδια. Ἄν συμβῇ καμιά φορά και παίξῃ κανένα παιδί κοριτσίστικα παιχνίδια, τὰ ἄλλα παιδιά τὸ περιπαίζουν και τοῦ λένε πὼς εἶναι «κουρτσουπαῖδ'», χαρακτηρισμός πολὺ βαρὺς γιὰ ἓνα παιδί. Τὸν ἴδιο χαρακτηρισμὸ δίνουν και στὰ κορίτσια, όταν αὐτὰ παίζουν ἀγορίστικα παιχνίδια. Και γι' αὐτὰ ὁ χαρακτηρισμός εἶναι βαρὺς.

Τὰ μεγάλα παιδιά περιπαίζονται μεταξύ τους, ἂν παίζουν παιχνίδια, ποὺ παίζουν τὰ μικρὰ παιδιά. Λένε: «Τσιούτσκανους¹ εἶσαι ποὺ παίζεις τέτοια παιχνίδια;».

Στὴ μικρὴ ηλικία παίζουν μαζί ἀγόρια και κορίτσια. Τὰ παιχνίδια τους εἶναι ἀπλά και δέν χρειάζονται ἰδιαίτερη προσπάθεια. Ὅταν χρειαστῇ κάποιο κατασκευασμένο παιχνίδι, αὐτὸ τὸ φτιάχνουν ἢ μεγαλύτερα παιδιά ἢ οἱ μανάδες τους.

Τὰ παιδιά ἀπὸ ηλικία ἐξ ἐτῶν ὡς ἑννέα παίζουν τὰ περισσότερα παιχνίδια. Εἶναι ἡ ηλικία ποὺ δέν ἔχει ἀποκλειστικότητες στὰ παιχνίδια. Τὰ παιδιά ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ ἑννέα ἐτῶν παίζουν τὰ πιὸ δύσκολα παιχνίδια, τὰ παιχνίδια ποὺ θέλουν μεγαλύτερη προσπάθεια, περισσότερη ἔνταση και κάπως ἰδιαίτερη ἐπιδεξιότητα.

Πότε παίζουν τὰ παιδιά

Μόλις ἀνταμωθοῦν δυὸ παιδιά μαζί, ἡ πρώτη λέξη ποὺ θὰ ποῦν εἶναι: —Παίζομε; Κι ἀρχίζουν τὸ παιχνίδι.

Ἄλλὰ καλὴ εὐκαιρία και παρόρμηση γιὰ παιχνίδι εἶναι τὰ ἴδια τὰ ὕλικά και τὸ περιβάλλον, ὅπου βρεθοῦν τὰ παιδιά. Μόλις βρεθοῦν σὲ ἀποχωριά, θὰ τρέξουν. Τὸ καλοκαίρι π.χ. μόλις βρεθοῦν κοντὰ σὲ ἄγρια μηλιὰ μὲ μῆλα, θὰ κάνουν σφεντόνες γιὰ μῆλα.

Μοιάζουν τὰ παιδιά μὲ τὸ μέταλλο ποὺ ἔχει μαγνητισμό. Ὁ μαγνητισμός δέν φαίνεται. Πρέπει νά βρεθῇ τὸ κατάλληλο γειννίασμα γιὰ νά ἐκδηλωθῇ ἡ ἐνέργειά του. Ἔτσι και τὸ παιδί. Ἄν βρεθῇ στὸ κατάλληλο περιβάλλον, ἀμέσως θὰ ἐκδηλωθῇ ἡ τάση του γιὰ παιχνίδι, ἢ θὰ συγκροτήσῃ ὁμάδες,

1. Τσιούτσκανους=μικρός, ἀνήλικος.

ἢ θὰ παίξει τὰ ἀτομικὰ παιχνίδια, τὰ διασκεδαστικά. Ἡ συνάντηση λοιπὸν καὶ τὸ κατάλληλο περιβάλλον εἶναι οἱ εὐκαιρίες γιὰ τὸ παιχνίδι.

Μέσα στὸ διάστημα τῆς ἡμέρας τὸ παιδί παίζει περισσότερο τὶς πρωϊνὲς ὥρες καὶ ἄργα τὶς ἀπογευματινές. Περισσότερο διαρκοῦν τὰ παιχνίδια ποὺ παίζονται τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες. Αὐτὰ πολλὲς φορὲς κρατοῦν ὡς ἄργα τὴ νύχτα.

Πῶς γίνεται ἡ συμφωνία τῶν παιδιῶν γιὰ τὸ παιχνίδι

Συνήθως τὰ παιδιά γνωρίζονται μεταξύ τους πολὺ καλά, ἀπὸ ἄλλες εὐκαιρίες καὶ παιχνίδια. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ὅταν πρόκειται νὰ διαλέξουν τὸν ἀρχηγό, δὲν δυσκολεύονται καθόλου. Μόλις μαζευτῇ μία ὁμάδα παιδιῶν, ἀκούγεται ἀπὸ τοὺς πιὸ βιαστικούς:

—Παίζουμε; Αὐτὸ ἦταν, μ' ἓνα στόμα τὰ ἄλλα ἀπαντοῦν: «Παίζουμε».

Τὸ ποῖο παιχνίδι θὰ παίξουν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, τὴν ἡλικία τῶν παιδιῶν καί, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τὸν τόπο (περιβάλλον). Στὸ διάλεγμα τῶν παιχνιδιῶν ἐπικρατεῖ συνήθως ἡ γνώμη τῶν πιὸ δυνατῶν παιδιῶν, ποὺ αὐτὰ θὰ γίνουν, θὰ πάρουν τὴ θέση τῆς «μάνας», δηλαδὴ τοῦ ἀρχηγοῦ.

Πῶς χωρίζονται σὲ ὁμάδες τὰ παιδιά (κλῆρος ἢ λαχνίσματα)

Ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν παιδιῶν ξεχωρίζονται δύο. Αὐτὰ θὰ εἶναι οἱ ἀρχηγοί. Τὰ παιδιά αὐτὰ θὰ λέγονται «μάνες».

Οἱ «μάνες» τώρα θὰ διαλέξουν τὰ παιδιά, ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὴν ὁμάδα τους. Ὁ χωρισμὸς γίνεται ὡς ἑξῆς:

α) Στέκονται οἱ δύο «μάνες», ἀντίκρυ ἡ μία στὴν ἄλλη, σὲ ἀπόσταση 5 περίπου μέτρων ἢ βημάτων. Ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ ἀρχίζουν νὰ προχωροῦν ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλη, βάζοντας τὰ πέλματά τους κολλητὰ τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ μὲ τὴ σειρά, ὥσπου φτάνουν κοντὰ-κοντὰ. Μποροῦν νὰ βάλουν τὰ πέλματά τους καὶ πλάγια. Ὅποιοι παιδιοῦ τὸ πέλμα φτάση καὶ πατήση τὸ πέλμα τοῦ ἄλλου, τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι ὁ νικητὴς καὶ τὸ παιδί αὐτὸ ἀρχίζει νὰ παίρνῃ παιδιά γιὰ νὰ κάμῃ τὴν ὁμάδα του. Παίρνει ὁ νικητὴς τὸ πρῶτο παιδί, ἔπειτα παίρνει ὁ ἄλλος ἓνα. Ἐνα ὁ ἓνας, ἓνα ὁ ἄλλος παίρνοντας, συμπληρώνουν τὴν ὁμάδα καὶ ἀρχίζουν τὸ παιχνίδι.

β) Παίρνουν οἱ «μάνες» μί α π λ α κί τ σ α, ἴση μὲ ἓνα δεκάδραχμο περίπου. Βρέχουν τὴ μιὰ πλευρά της φτύνοντας ἢ μὲ ἄλλον τρόπο. Τὴ βρεγμένη πλευρά τὴν λένε «βροχή» καὶ τὴ στεγνὴ τὴν λένε «ἥλιος». Ἡ μία «μάνα» λέει «ἥλιος» καὶ ἡ ἄλλη «βροχή». Πετοῦν στριφογυριστὰ τὴν πλακίτσα πρὸς τὰ ἐπάνω. Ὅταν ἡ πλακίτσα πέσῃ κάτω καὶ σταθῇ μὲ τὸ βρεγμένο μέρος πρὸς ἐπάνω, τότε κέρδισε ἐκεῖνη ἡ «μάνα» ποὺ εἶπε «βροχή». Ἐὰν σταθῇ μὲ τὸ ξερὸ μέρος πρὸς ἐπάνω, τότε κερδίζει ἐκεῖνη ἡ «μάνα» ποὺ εἶπε «ἥλιος». Ἐπειτα ἀρχίζουν τὸ διάλεγμα τῶν παιδιῶν, ὅπως παραπάνω.

γ) Παίρνουν δύο ο λ ε π τ ά ξ υ λ α ρ ά κ ι α και τὰ κόβουν, ώστε νὰ εἶναι τὸ ἕνα μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος τὰ βάζουν νὰ εἶναι ἴσια καὶ νὰ μὴν προεξέχῃ κανένα. Τὰ κρατοῦν μέσα στὴν παλάμη κρυμμένα ἔτσι, πὺ νὰ μὴν φαίνεται ἡ διαφορά. Ἐννοεῖται πὺς ἡ τέτοια τοποθέτηση γίνεται κρυφά, γιὰ νὰ μὴν ἴδουν οἱ «μάνες» τὰ ξυλαράκια. Ὅποια πάρῃ τὸ μεγαλύτερο, αὐτὴ θὰ ἀρχίσῃ νὰ διαλέγῃ πρώτη παιδιὰ γιὰ τὴν ὁμάδα της.

δ) Παίρνει ἕνα παιδί ε ν α μ ι κ ρ ὸ λ ι θ α ρ ά κ ι καὶ μὲ τρόπο τὸ κρύβει μέσα στὸ ἕνα του χέρι πὺ τὸ ἐκλείσει γροθιά. Ἐπειτα παρουσιάζει τὰ δύο του χέρια κλεισμένα σὲ γροθιά μπροστὰ στῖς «μάνες». Οἱ «μάνες» πιάνουν κάθε μία καὶ μία γροθιά. Ὅποια «μάνα» πιάσῃ τὴ γροθιά πὺ ἔχει μέσα τὸ λιθαράκι, αὐτὴ κερδίζει καὶ αὐτὴ θ' ἀρχίσῃ νὰ διαλέγῃ παιδιὰ γιὰ τὴν ὁμάδα της, ὅπως καὶ στῖς προηγούμενες περιπτώσεις.

ε) Τὰ παιδιὰ χρησιμοποιοῦν ρ υ θ μ ι κ ά δ ι ά φ ο ρ ε ς λέξεις, πὺ στὴν οὐσία δὲν λένε τίποτε. Κάθονται οἱ «μάνες» ἡ μία κοντὰ στὴν ἄλλη καὶ δείχνοντας μὲ τὸ χέρι ἡ μία «μάνα» (ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της) πότε τὴν μία, πότε τὴν ἄλλη, λέει:

α' «μ ά ν α»	β' «μ ά ν α»
ἀνίδιμι	κι ἀνίδιμι
τρίκαλα	τσιούτσαλα
πέγκα	λέγκα
σοῦντου	μούντου
ντάλι	ντέκα.

Ἀρχίζει δηλαδὴ τὸ «ἀνίδιμι» δείχνοντας τὸν ἑαυτὸ της ἡ πρώτη «μάνα», ἔπειτα μὲ τὸ «κι ἀνίδιμι» δείχνει τὴν β' «μάνα» καὶ προχωρεῖ δείχνοντας πάλι τὸν ἑαυτὸ της. Ἐδῶ τὸ «ντέκα» ἔπεσε στὴ β' «μάνα». Αὐτὴ κέρδισε καὶ αὐτὴ θὰ ἀρχίσῃ νὰ διαλέγῃ. Μποροῦσε νὰ ἀρχίσῃ νὰ δείχνῃ καὶ ἀπὸ τὴν β' «μάνα» ἂν τὸ ἤθελε. Οἱ λέξεις αὐτὲς συνθέτουν τὸ λάχνισμα.

Ἐ χ θ ρ ι κ έ ς ἐ ν έ ρ γ ε ι ε ς

Ὅταν παίζουν τὰ παιδιὰ, εὔχεται τὸ ἕνα γιὰ νὰ χάσῃ τὸ ἄλλο μὲ τὰ παρακάτω λόγια:

*Μιὰ γριά ἀπὸ τὴν Πόλη
ἔφερε τὸ χάσι-χάσι (ἢ τὸ κατσικάρι)
Παναγίτσα μὲ νὰ χάσῃ¹.*

1. Στὸ Τσεπέλοβο Ζαγορίου τὸ παραπάνω ρυθμικὸ λάχνισμα τὸ λένε:

Ἐνανα	δύνανα
τρίκαλα	σοῦσαλα
πέγκα	λέγκα
μούδι	σοῦδι
ντάλιο	ιδέκα.

Κανονισμός, πειθαρχία, ποινές - ἀμοιβές κατὰ τὸ παιχνίδι

Μετὰ τὸ χωρισμὸ τῶν παιδιῶν σὲ ὁμάδες, μπαίνουν οἱ ὅροι τοῦ παιχνιδιοῦ. Κάθε παιχνίδι ἔχει τοὺς ὅρους του, πού, χωρὶς νὰ ἀλλοιώνουν τὴν ὕψη του, καθορίζουν τὶς μικρολεπτομέρειες καὶ τὰ «ἐπινίκια».

Οἱ ὅροι ποὺ συμφωνοῦνται μεταξὺ τῶν παιδιῶν, τηροῦνται μὲ μιὰ ἀξιοζήλευτη γιὰ τοὺς μεγάλους αὐτοπειθαρχία. Στὶς περιπτώσεις ποὺ κάποιο παιδί παραβῇ τοὺς συμφωνημένους ὅρους καὶ τοὺς κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ, ὁμόφωνα τότε οἱ δύο ὁμάδες ἀποβάλλουν τὸν ἀπειθαρχο παίχτη ἀπὸ τὸ παιχνίδι. Αὐτὸν τότε, σ' ἄλλα παιχνίδια, τὸν δέχονται μὲ σκεπτικισμό καὶ μὲ αὐστηρὲς συστάσεις, νὰ μὴν παραβῇ τοὺς ὅρους καὶ τοὺς κανόνες καὶ τοὺς χαλᾶση τὸ παιχνίδι.

Πολλὲς φορές, ἰδίως τὰ μικρότερα παιδιά, ξεχνοῦν νὰ κάνουν κάποια διευκρίνιση τοῦ παιχνιδιοῦ, ἢ ἀκόμα ξεχνοῦν νὰ βάλουν τοὺς ὅρους τοῦ παιχνιδιοῦ. Κατὰ τὸ παιχνίδι ἀναφαίνεται ἡ περίπτωσις ἐφαρμογῆς τοῦ ὅρου ποὺ δὲν συμφώνησαν ἢ ποὺ δὲν ἔβαλαν. Τότε καταφεύγουν στὰ μεγάλα παιδιά καὶ ζητοῦν τὴ γνώμη τους καὶ τὴ διευθέτησι. Ὅ,τι ἀποφασίζουν τὰ μεγάλα παιδιά, τὸ παραδέχονται τὰ μικρότερα καὶ ἐξακολουθοῦν τὸ παιχνίδι, σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους καὶ τὶς ὑποδείξεις ποὺ τοὺς ἔκαναν τὰ μεγάλα παιδιά.

Θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν ἀναφέρω τὸ ρόλο τῆς «μάνας» στὸ παιχνίδι. Εἶναι βασικός. Αὐτὴ θὰ ἀρχίσῃ τὸ παιχνίδι καὶ αὐτὴ θὰ τὸ τελειώσῃ. Αὐτὴ θὰ διαλέξῃ τὰ παιδιά τῆς ὁμάδας καὶ αὐτὴ θὰ ἀποφασίσῃ ἂν θὰ διώξῃ τὸν ἀπειθαρχητο. Σὲ πολλὰ παιχνίδια, ἂν μόνο ἡ «μάνα» χάσῃ, χάνει ὅλη ἡ

Στὴν Κρανούλα Ἰωαννίνων τὰ παιδιά λένε καὶ τὰ παρακάτω λαχνίσματα:

α) *Ἐν γτὲ πικοντὲ λά μαρίνα φισοντὲ λιπιόν συλλαβὸν πί.*

β) *Τρεῖς φοῦσκες στὸν ἀέρα, μάνα, πατέρα, μπούφ.*

γ) *Ἐχω ἓνα αὐτοκίνητο ποὺ ὅλο τρέχει καὶ ποὺ θὰ σταματήσῃ; Στὴν Ἀθήνα. Καὶ τί χρώμα θὰ ζητήσῃ; Κόκκινο. Ἐχει ἡ Ἀθήνα χρώμα κόκκινο; Κι αὐτὸ προφέρεται κατὰ τὸ δυνατὸν ρυθμικά καὶ συλλαβιστά. Χρῶμα δὲν λένε πάντοτε τὸ κόκκινο, ἀλλὰ ὅποιο ἔρθῃ στὸ νοῦ τοῦ παιδιοῦ ἐκεῖνη τὴν ὥρα. Κερδίζει ἐκεῖνο τὸ παιδί ποὺ θὰ πᾶσῃ ἡ τελευταία συλλαβὴ. Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται πολλὰς φορές καὶ τὸ παιδί ποὺ κερδίζει κάθε φορὰ βγαίνει ἀπὸ τὸν κύκλο, γιατί σὲ κύκλο κάθονται τὰ παιδιά καὶ λένε.*

δ) *Ἐχω μιὰ πάπια ποὺ κάνει 7 ἀυὰ καὶ ἄλλη ποὺ κάνει 15 (μετρᾷ ὡς τὸ 15). Τὸ παιδί, ποὺ σ' αὐτὸ θὰ πᾶσῃ ὁ ἀριθμὸς 15, κερδίζει, καὶ βγαίνει πρῶτο ἀπὸ τὸν κύκλο. Αὐτὸ θ' ἀρχίσῃ τὸ παιχνίδι. Ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι σταθερὸς. Κάθε «μάνα» μπορεῖ νὰ πᾶ ὅποιοιδήποτε ἀριθμὸ.*

ε) *Πήραμε πολλὰ κανόνια, γιὰ νὰ πολεμήσωμε τὴν Ἀγγλίαν, τὴ Ρωσία. Πόσα πήραμε; 10 (μετρᾷ ὡς τὸ δέκα δείχνοντας παιδιά). Κερδίζει τὸ παιδί ποὺ σ' αὐτὸ ἔπασε ὁ ἀριθμὸς 10. Κι ἐδῶ ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι σταθερὸς ἀλλὰ συμβατικός. Μπορεῖ νὰ μῆ κάθε ἀριθμὸς.*

ομάδα. Ἡ τύχη τῆς ομάδας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἱκανότητα τῆς «μάνας». Ἡ ἐπιβολὴ καὶ ὁ λόγος τῆς εἶναι ἄμεσος καὶ ἐκτελεστός. Ἀποφάσισε ἡ «μάνα» νὰ γίνη κάτι ἢ ἔτσι; Θὰ γίνη ἔτσι, εἰ δ' ἄλλως χάλασε τὸ παιχνίδι, ἢ θὰ διωχτῇ ἀπὸ τὸ παιχνίδι τὸ παιδί πού θὰ παρακούσῃ.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν παιγνιδιῶν τὸ δέχονται σὰν φυσικὴ συνέπεια. Τὰ «ἐπινίκια»¹ ἐφαρμόζονται. Σὲ κάθε παιχνίδι ἀναφέρω χωριστὰ γιὰ τὸ εἶδος τῶν «ἐπινικίων» του.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ ΜΟΝΑΧΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΑΓΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

Α'. ΑΠΛΩΣ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΤΙΚΑ²

Ι. Μὲ φτιαστὰ ἀντικείμενα

Σ' αὐτὴν τὴν ομάδα κατέταξα τὰ παιχνίδια πού παίζουν τὰ παιδιά, γιὰ νὰ διασκεδάσουν. Τὰ παιχνιδάκια πού χρησιμοποιοῦν, τὰ πιὸ πολλά, τὰ κατασκευάζουν μόνα τους καὶ ἄλλα τὰ κατασκευάζουν οἱ γονεῖς τους ἢ τὰ μεγαλύτερα παιδιά, ἀδέρφια, ξαδέρφια ἢ φίλοι τους.

1. Φτερωτῇ

Λεπταίνουν ἓνα σανιδάκι μακρὸ 0,15 ἕως 0,20 μ. καὶ πλατὺ 0,02. Τὶς ἄκρες τὶς κάνουν μυτερές. Ἐκεῖ κάνουν δύο σχισματιές. Τρυποῦν τὴ φτερωτὴ στὴ μέση ἀκριβῶς, φτιάνοντας μία τρύπα 0,005 μ.

Κόβουν δύο χαρτάκια σὲ ὀρθογώνιο σχῆμα 0,03×0,05 μ. καὶ τὰ στερεώνουν στὶς σχισμές, πού εἶναι στὶς ἄκρες τῆς φτερωτῆς, κατὰ ἀντίθετη φορά.

Παίρνουν ἔπειτα ἓνα ξύλο μακρὸ 0,30 μ. περίπου καὶ χοντρὸ ὅσο ἓνα παιδικὸ δάχτυλο παιδιοῦ 12 χρονῶν. Τὸ ξύλο αὐτὸ τὸ πελεκοῦν στὴ μιὰ ἄκρη καὶ τοῦ φτιάχνουν μιὰ ὑποδοχὴ στὴν κορυφὴ λίγο πιὸ χοντρή ἀπὸ τὴ βάση καὶ σὲ μᾶκρος 0,02 μ. (σχέδ. 1).

Περνοῦν τὴν τρύπια σανίδα, τὴ φτερωτὴ, στὴν ὑποδοχὴ τοῦ ξύλου. Τώρα πρέπει ἡ τρύπια σανίδα-φτερωτὴ νὰ φέρῃ ἐλεύθερα γύρα. Ὅταν γίνουν ὅλα αὐτά, στρέφουν τὴ φτερωτὴ πρὸς τὸ μέρος, ἀπὸ ὅπου ἔρχεται ὁ ἀέρας καὶ ἡ φτερωτὴ φέρνει γύρα. Ὅταν δὲν φυσᾷ ἀέρας, τρέχουν τὰ παιδιά ἔχοντας τὴ φτερωτὴ στὸ προταμένο χέρι καὶ ἔτσι, μὲ τὸ ρεῦμα πού δημιουργεῖται, φέρνει γύρα πάλι ἡ φτερωτὴ.

Γιὰ νὰ φαίνεται πιὸ καλὴ ἡ φτερωτὴ, βάφουν τὰ χαρτιά διάφορα χρώ-

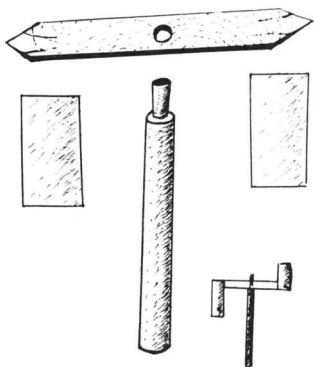
1. Δηλαδὴ χαρὲς καὶ κυρώσεις.

2. Ὅπου δὲν ἀναφέρεται ὅτι ἓνα παιχνίδι δὲν παίζεται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ κορίτσια (ἢ ἀπὸ ἀγόρια καὶ κορίτσια) σημαίνει ὅτι εἶναι ἀγορίστικο. Τὰ περισσότερα παιχνίδια εἶναι ἀγοριῶν, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀποκλείει νὰ τὰ παίζουν καὶ κορίτσια.

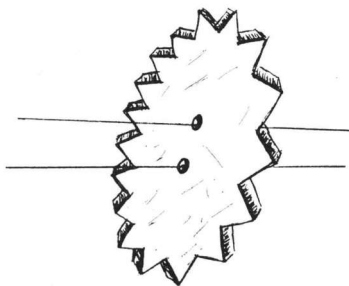
ματα ἢ καὶ τὴ σανίδα ἀκόμα. Ἔτσι ἡ φτερωτὴ μὲ τὶς στροφές ποὺ κάνει σχηματίζει κύκλους χρωματιστοὺς.

2. Βουρβοῦνες

Δύο εἶδη βουρβοῦνες φτιάχνουν τὰ παιδιά. Τὴ μία τὴ φτιάχνουν μὲ φλούδα χοντρὴ πεύκου καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ ἀπλὸ σανίδι.

Σχέδ. 1. Φτερωτὴ

Σχέδ. 2. Ὀδοντωτὴ βουρβούνα
ἀπὸ φλούδα πεύκου

α) Βουρβούνα ἀπὸ φλούδα πεύκου. Παίρνουν ἓνα κομμάτι χοντρῆς φλούδας πεύκου, ὅσο ἡ παλάμη ἀνδρικοῦ χεριοῦ. Τὴν πελεκοῦν ἀπὸ τὰ δύο μέρη, γιὰ νὰ γίνῃ ἀπόλυτα ἐπίπεδη.

Τὴν κόβουν ἔπειτα σὲ σχῆμα κύκλου. Πολλὲς φορές τὸν κύκλο τὸν κάνουν ὀδοντωτό. Κάνουν κατόπι δύο τρύπες κοντὰ στὸ κέντρο τοῦ κύκλου καὶ περνοῦν στὶς τρύπες αὐτὲς κλωστή καὶ δένουν τὶς ἄκρες ἔτσι, ποὺ ὅταν τεντωθῇ ἡ κλωστή, παίρνει σχῆμα παράλληλων γραμμῶν, ποὺ στὸ κέντρο τοὺς ἔχουν τὸν κύκλο ἀπὸ τὴ φλούδα τοῦ πεύκου (σχέδ. 2).

Κλωθογυρίζουν τὸν φλούδινο κύκλο, τὴ βουρβούνα, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ κλῶθεται τὸ σχοινί. Τραβοῦν πρὸς τὰ ἄκρα τὸ σχοινί καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ξεκλῶθει τὸ σχοινί καὶ παρασέρνει καὶ τὴ βουρβούνα σὲ κυκλικὴ κίνηση. Ἔτσι φέρνει συνεχῶς γύρα ἡ βουρβούνα καὶ τὰ παιδιά διασκεδάζουν μὲ τὸν τρόπο αὐτό.

Ἡ βουρβούνα ποὺ ἔχει ὀδοντωτὴ περιφέρεια κάνει ἓνα χαρακτηριστικὸ βουΐσμα, δυνατώτερο ἀπὸ τὸ βουΐσμα τῆς ἀπλῆς βουρβούνας.

Ἀντὶ γιὰ φλούδα πεύκου μποροῦν καὶ χρησιμοποιοῦν μεγάλα κουμπιὰ ἀπὸ ἐνδύματα. Τὸ σχοινί τὸ περνοῦν στὶς ἑτοιμὲς τρύπες τοῦ κουμπιοῦ.

β) Β ο υ ρ β ο ύ ν α μ ε σ α ν ί δ ι. Παίρνουν ένα σανίδι που έχει πλάτος 0,05 και μήκος 0,10 μ. περίπου. Τò λεπταίνουν στις δυο πλευρές του από τὰ δύο μέρη. Στο κέντρο της μιάς άκρης, μικρής πλευράς, κάνουν μιὰ μικρή τρύπα, όσο νὰ περνάει γερή κλωστή. Στην τρύπα αὐτή δένουν ένα γερὸ σχοινί, συνήθως σπάγγο, πού έχει μήκος 0,50 ἔως 0,80 μ.

Τὴν ἐλεύθερη άκρη τοῦ σπάγγου τὴ δένουν θηλειά, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ κρατοῦν τὴ βουρβούνα γερά. Κρατώντας τώρα τὴ βουρβούνα ἀπὸ τὴ θηλειά τοῦ σπάγγου, τὴν κινοῦν περιστροφικά μὲ δύναμη. Ἡ πίεση πού ἐξασκεῖται ἐπάνω στὴ βουρβούνα μὲ τὴν περιφορά της, τὴν ἀναγκάζει νὰ κάνη στροφές γύρω στὸν ἑαυτὸ της. Αὐτὴ ἡ κίνηση δημιουργεῖ ἕνα χαρακτηριστικὸ βούϊσμα, πού ἀπ' αὐτὸ πῆρε καὶ τὸ ὄνομά της.

3. Μ ο υ σ ι κ ἄ π α ι χ ν ι δ ῖ σ μ α τ α (μοναχικὰ ἀγοριῶν)

α) Μ π ι ρ μ π ῖ λ ι ἀ π ὸ ἱ τ ι ἄ. Τὴν ἀνοιξη, ὅταν ἀρχίζουν νὰ κυκλοφοροῦν οἱ χυμοὶ τῶν δέντρων, πρώτη μπουμπουκιάζει καὶ πετᾷ φύλλα ἢ ἱτιά. Τὰ παιδιὰ κόβουν βλαστάρια μὲ φλούδα χωρὶς κόμπους. Τὰ πελεκοῦν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, κόβουν ἀντίθετα ἀπὸ τὸ πρῶτο πελέκημα μιὰ κόκα καὶ χαράζουν κυκλικὰ τὴ φλούδα λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν κόκα.

Χτυποῦν ἔπειτα ἐλαφρὰ μὲ τὰ μανίκια τοῦ σουγιᾶ τὸ χαραγμένο μέρος καὶ κατόπιν τραβοῦν τὴ φλούδα καὶ βγαίνει. Ἄν δὲν τὴν χτυπήσουν προηγουμένος, δὲν βγαίνει ἡ φλούδα· ἀκόμα καὶ ὅταν δὲν χτυπηθῇ καλὰ πάλι δὲν βγαίνει ἢ καὶ ἂν βγῇ, θὰ βγῇ σκασμένη, ὁπότε δὲν θὰ εἶναι κατάλληλη γιὰ μπιρμπίλι.

Ἄφου βγάλουν τὴ φλούδα, στὸ μέρος πού ἔχουν κόψει τὴν κόκα, πελεκοῦν τὰ ξύλα καὶ βαθαίνουν τὴν κόκα. Ἄπὸ τὸ ἐπάνω μέρος προσπαθοῦν νὰ εἶναι τὸ κόψιμο στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὸ κόψιμο τῆς φλούδας. Ἀφαιροῦν, ἀπὸ τὸ μήκος ὡς τὴν ἀρχὴ τοῦ ξύλου, ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ ξύλο, γιὰ νὰ περνάει ὁ ἀέρας πού φυσοῦν καὶ σφυρίζει.

Τοποθετοῦν ἔπειτα τὴ φλούδα στὴν ἀρχικὴ της θέση καὶ τὸ μπιρμπίλι ἔγινε. Καλύτερο μπιρμπίλι εἶναι ἐκεῖνο πού βγάζει δυνατότερη καὶ καθαρότερη φωνή.

β) Μ π ι ρ μ π ῖ λ ι «κ ὀ τ σ υ φ α ς». Τὸ ἴδιο μπιρμπίλι, ἀντὶ νὰ κάνουν τὸ βαθούλωμα στὴν κόκα τοῦ ξύλου, τὸ κόβουν κάτω γιὰ κάτω. Τοποθετοῦν τώρα τὸ κομμένο μέρος στὸ μπροστινὸ μέρος τῆς φλούδας. Γιὰ νὰ σφυρίξῃ τὸ μπιρμπίλι αὐτό, πρέπει νὰ βουτήξουν τὸ ἄλλο ἄκρο, τὸ ἐλεύθερο, στὸ νερό. Ὁ ἦχος καὶ ὁ ἀέρας πού βγαίνει ἀπὸ τὸ μπιρμπίλι κάνει φυσαλίδες μέσα στὸ νερὸ πού καθὼς βγαίνουν ἀπὸ τὸ νερό, φυσαλίδες καὶ ἦχος, γίνεται ἕνας κελαϊδισμός, σάν τὸν κελαϊδισμό τοῦ κότσυφα. Ἄπὸ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ μπιρμπίλι αὐτὸ λέγεται «κότσυφας».

γ) Μπισμπίκα ἀπὸ καλάμι σταριού. Χλωρὸ ἢ στεγνὸ τὸ καλάμι τοῦ σταριού δὲν πειράζει, γίνεται «μπισμπίκα». Κόβουν ἓνα κομμάτι καλαμιού ἀπὸ γόνато σὲ γόνато. Ἀφαιροῦν ἔπειτα τὸν ἓνα κόμπο, ποὺ εἶναι πρὸς τὸ στενωτέρω μέρος τοῦ καλαμιού. Τὸν ἄλλο κόμπο τὸν πελεκοῦν καὶ ἀφαιροῦν, ὅσο γίνεται, περισσότερο σκληρὸ μέρος. Σκίζουν τὸν κόμπο κάθετα καὶ στὸ μήκος τοῦ καλαμιού ἀνοίγοντας λίγο τὸ σχίσσιμο.

Ἀντὶ γιὰ τὸ σχίσσιμο αὐτό, κάνουν καὶ ἄλλο κόψιμο. Κόβουν λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ γόνато ἓνα Π κατὰ μήκος τοῦ καλαμιού. Τραβοῦν τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Π, ποὺ τὸ λένε «γλώσσα» λίγο πρὸς τὰ ἔξω. Τώρα ἡ «μπισμπίκα» εἶναι ἔτοιμη. Φυσοῦν, καὶ στὴν πρώτη καὶ στὴ δεύτερη περίπτωσι, καὶ παράγεται ἦχος ἀνάλογα μὲ τὴν κατασκευὴ καὶ τὸ μήκος τοῦ καλαμιού.

Καμιά φορὰ ἀνοίγουν καὶ τρύπες στὸ καλάμι καὶ τότε παίζουν τὴ «μπισμπίκα» σὰ φλογέρα. Τὶς πιὸ πολλὰς φορὲς γίνονται χωρὶς τρύπες.

δ) Μπισμπίκα ἀπὸ κολοκυθόφυλλα (ὄργανο). Ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσουν καλάμι ἀπὸ στάρι, τώρα χρησιμοποιοῦν τὰ φύλλα ἀπὸ κολοκυθιά. Αὐτὸ ἔχει πολὺ μεγάλο μίσχο, ποὺ εἶναι μέσα κούφιος. Κόβουν τὸ φύλλο τῆς κολοκυθιάς στὴ ρίζα του. Ἀφαιροῦν τὸ ἔλασμα τοῦ φύλλου καὶ μένει μόνο τὸ στέλεχος. Ὅπως στὸ καλάμι τοῦ σταριού, τὸ σκίζουν στὴν κορυφὴ ἢ ἀνοίγουν ἓνα Π. Ἐδῶ πάντα ἀνοίγουν τρύπες καὶ παίζεται σὰν φλογέρα.

ε) Βιολί ἀπὸ καλαμποκιά (ὄργανο). Κόβουν ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν καλαμποκιά καὶ πάντοτε τὸ μέρος τῆς καλαμποκιάς ποὺ ἦταν ἡ ρόκα τοῦ καλαμποκιού. Ἐκεῖνο τὸ μέρος εἶναι περισσότερο βαθουλό. Τὸ κόβουν ἀπὸ κόμπο σὲ κόμπο, καὶ στὸ ἓνα μέρος λίγο μακρύτερο ἀπὸ τὸν κόμπο, ἀφήνουν ἓνα σχετικὸ μακρὸς. Μὲ σουγιά χαράζουν τὸ καλάμι κατὰ μήκος καὶ στὸ μέρος ποὺ εἶναι οἱ ἄκρες τοῦ βαθουλώματος. Τὰ νεῦρα τῆς καλαμποκιάς τότε ξεχωρίζουν καὶ μὲ τρόπο τὰ σηκώνουν πιὸ πάνω. Κάτω ἀπὸ τὰ νεῦρα περνοῦν ξυλαράκια, γιὰ νὰ στηρίζονται καὶ νὰ εἶναι τεντωμένα. Κόβουν ἄλλο ἓνα τέτοιο καλάμι καὶ τὸ κάνουν τὸ ἴδιο μὲ τὸ προηγούμενο. Αὐτὸ εἶναι τὸ βιολί. Ἐνα φέρουν στὴ θέση ποὺ βάζουν οἱ ὀργανοπαῖχτες τὸ βιολί τους καὶ τὸ ἄλλο τὸ μεταχειρίζονται σὰν δοξάρι. Τρίβοντας τὰ δυὸ αὐτά, παράγεται ἓνας ἦχος ἐλαφρὸς τόσο, ποὺ μόνο τὰ παιδιὰ ποὺ «παίζουν» τὸ βιολί τὸν ἀκοῦν, ἀλλὰ μὲ κάποια μελωδικὴ χροιὰ.

II. Μὲ συνδυασμοὺς

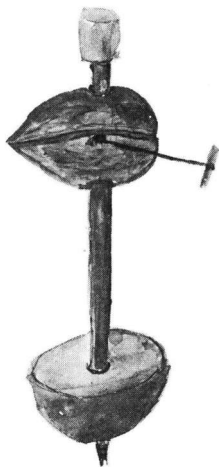
1. Γκαργκάλι μὲ καρύδι

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ γίνεται τὸν καιρὸ ποὺ τὰ καρύδια, πάνω στὶς καρυδιές, δὲν εἶναι τέλεια ὀριμασμένα, κρατᾶν ἀκόμα, εἶναι χλωρά. Τότε παίρνουν ἓνα καρύδι, ἀφαιροῦν τὸ περικάρπιο, τὸ πράσινο μέρος τοῦ καρυδιοῦ, ἀνοί-

γουν μιὰ τρύπα ἀπὸ τὴ μία μεριά ὥς τὴν ἄλλη στὴ μικρὴ διάμετρο καὶ μία κάτω ἀπὸ τὴ ραφή τῆς καρύδας. Αὐτὴ ἡ δευτέρη δὲν περνάει πέρα-πέρα.

Μ' ἓνα λεπτὸ ξύλο ἢ σύρμα ἀφαιροῦν τὸ ἐσωτερικὸ τῆς καρύδας ἔτσι ποὺ νὰ μείνῃ μόνο τὸ σκληρὸ μέρος τοῦ καρυδιοῦ.

Κόβουν καὶ πελεκοῦν ἓνα ξύλο ἔτσι ποὺ στὴν κορυφὴ νὰ ἀφήσουν ἓνα «κεφάλι», γιὰ νὰ μὴν περνᾷ πέρα-πέρα στὸ τρύπιο καρύδι. Στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ ξύλου φτιάχνουν σουβλί. Δένουν ἓνα σχοινὶ γερὸ στὸ ξύλο καὶ περνοῦν

Σχέδ. 3. Γκαργκάλι ἀπὸ καρύδι

τὸ ξύλο μέσα στὸ τρύπιο καρύδι, βγάζοντας ἀπὸ τὴν τρύπα, ποὺ εἶναι κοντὰ στὴ ραφή τῆς καρύδας, τὸ σχοινὶ ἔξω. Στὸ σουβλερὸ μέρος τοῦ ξύλου μπηγουν ἓνα χλωρὸ καρύδι ὀλάκερο, ὅπως τὸ παίρνουν ἀπὸ τὴν καρυδιά. Κάποτε ἀντὶ γιὰ καρύδι βάζουν ἓνα ξύλινο σφοντύλι (σχέδ. 3).

Κλώθουν τὸ ξύλο καὶ μαζεῦεται μέσα στὸ κούφιο μέρος τοῦ καρυδιοῦ τὸ σχοινί. Τραβῶντας τὸ σχοινὶ πρὸς τὰ ἔξω, ἀναγκάζουν καὶ τὸ ξύλο νὰ περιστραφῇ μὲ τὸ μπηγμένο χλωρὸ καρύδι. Τὸ βάρος τοῦ καρυδιοῦ καὶ ἡ φορὰ τοῦ ξανακλώθουν τὸ σχοινὶ καὶ τὸ παιχνίδι ἐπαναλαμβάνεται μὲ τὸ ξανατράβηγμα τοῦ σχοινοῦ.

Μὲ τὸ δεξιὸ χέρι τραβοῦν τὸ σχοινὶ καὶ μὲ τὸ ἄριστερό κρατοῦν τὸ καρύδι.

2. Γκαργκάλι μὲ δεκάρα

Παίρνουν μιὰ τρύπια δεκάρα. Περνοῦν στὴν τρύπα ἓνα ξυλαράκι ποὺ

μοιάζει σάν μικρὸ δράχτι, μυτερὸ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ἡ δεκάρα βρίσκεται στὸ κέντρο. Κλώθουν τὸ ξυλαράκι καὶ περιστρέφεται τὸ γκαργκάλι, ὅπως ἡ σβούρα. Παίζουν τὰ παιδιά, παραβγαίνοντας τίνος τὸ γκαργκάλι θὰ κρατήση περιστρεφόμενο περισσότερη ὥρα.

3. Γκαργκάλι μὲ καρούλι

Γίνεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, μὲ τὴ διαφορὰ τούτη, ἀντὶ γιὰ δεκάρα βάζουν στρογγυλὸ τμήμα καρουλιού. Κόβουν μὲ σουγιά τὸ στρογγυλὸ δίσκο τοῦ καρουλιού καὶ στήν τρύπα του περνοῦν ἓνα ξυλαράκι σάν τὸ ξύλο τῆς δεκάρας. Παίζεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο.

III. Μὲ ἔντομα καὶ ζῶα

1. Ζιουζιαλαῖοι

Ζιούζιαλος λέγεται ἡ χρυσόμυγα. Τὴν ἄνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι οἱ ζιουζιαλαῖοι μαζεύονται πάνω στὰ λουλούδια τῆς χτυπαριάς (κουφοξυλιάς) καὶ στὰ βούζιαλα. Ἐκεῖ πηγαίνουν, τοὺς βρίσκουν τὰ παιδιά καὶ τοὺς πιάνουν. Εἶναι ἀκίνδυνα ἔντομα καὶ τὰ παιδιά ἀπὸ πείρα καὶ παράδοση τὸ ξέρουν καὶ τοὺς πιάνουν ἄφοβα.

Περνοῦν μιά κλωστή ἀνάμεσα στὸ θώρακα καὶ στήν κοιλιά τοῦ ἐντόμου, τὴ δένουν καλὰ καὶ περιστρέφουν τὸ ζιούζιαλο γύρω-γύρω, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ πετᾷ.

Μεγάλη χαρὰ ἔχουν τὰ παιδιά, ὅταν μπορέσουν νὰ πιάσουν μεγάλο ζιούζιαλο, ἓνα εἶδος σὲ διπλάσιο μέγεθος. Αὐτὸς ὁ ζιούζιαλος καὶ περισσότερο ἀντέχει καὶ στὸ πέταγμά του βουίζει περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ζιουζιαλαίους¹.

2. Κουλουφουτιές

Τὴν ἄνοιξη, τὴν ἐποχὴ ποὺ βγαίνουν οἱ κουλουφουτιές (πυγολαμπίδες), τὰ παιδιά διασκεδάζουν κυνηγώντας τις. Τὶς πιάνουν καὶ χαράζουν ἐπάνω στὰ ροῦχα τους φωτεινὲς γραμμές. Τὶς γραμμές αὐτὲς τὶς λένε «γαλόνια».

3. Χελώνα

Τὸ καλοκαίρι στὰ χωράφια ἀφθονοῦν οἱ χελῶνες. Πιάνουν μία χελώνα. Μπήγουν στὸ χῶμα τέσσερα ξύλα λεπτὰ σὲ τρόπο ποὺ νὰ ἐξέχουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος μιά παιδικὴ πιθαμή. Ἐκεῖ ἐπάνω τοποθετοῦν τὴ χελώνα. Τὰ ξύλα τὰ ἔχουν τοποθετήσει κατὰ τέτοιο τρόπο, ποὺ νὰ ἀντιστοιχοῦν στὶς τέσσερες γωνίες ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου.

1. Ὅταν φύγη κανένας ζιούζιαλος μὲ τὴν κλωστή δεμένη στὸ σῶμα του, τὰ παιδιά πιστεύουν πὼς αὐτὸς θὰ γίνῃ φίδι. Τοὺς ζιουζιαλαίους στὸ Ἀνθοχώρι Μετσόβου τοὺς λένε «βασιλιάδες».

Ἄφου ἰσορροπήσουν τὴ χελώνα ἐκεῖ ἐπάνω ἀρχίζουν καὶ τραγουδοῦν:

*Γύφαινε κυρὰ χελώνα
γιὰ τὰ φτιάξης τὰ προικιά σου.*

Ἡ χελώνα προσπαθώντας νὰ κατεβῇ ἀπὸ τοὺς στύλους ὅπου τὴν ἔχουν ἀνεβάσει, παίξει τὰ πόδια της. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς ὑφαίνει στὸν ἀργαλιό.

IV. Μὲ φούσκες (μπαλόνια)

1. Φούσκες ἀπὸ ζῶα

Σήμερα τὰ παιδιὰ παίζουν μὲ φούσκες (μπαλόνια) τοῦ ἐμπορίου φτιαγμένες ἀπὸ λάστιχο λεπτό, πολύχρωμες, φανταχτερές. Τὴν ἀνάγκη γιὰ φούσκα τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ μου τὴν ἀντιμετώπιζαν παλαιότερα κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο.

Ὅταν οἱ γονεῖς τοὺς ἢ συγγενεῖς τοὺς ἔσφαζαν κανένα ζῶο γιὰ τὸ κρέας του, τότε τὰ παιδιὰ προμηθεύονταν τὴ φούσκα. Ἦξεραν οἱ μεγάλοι τὸν καημό τοὺς καὶ φρόντιζαν νὰ τοὺς τὴν προμηθεύσουν.

Ὅταν καθάριζαν τὰ ἔντερα τοῦ ζώου, ἔκοβαν μιὰ προεξοχή—ἴσως τὴν σκωληκοειδῆ ἀπόφυση τοῦ ἐντέρου—ποῦ βρίσκεται στὸ ἔνωμα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου μὲ τὸ παχύ. Τὴν ἔπλεναν καλὰ μὲ ἄφθονο νερό, τὴν φούσκωναν καὶ τὴν ἔδεναν γερά μὲ σχοινὶ γερό. Μ' αὐτὴν ἔπαιζαν τὰ παιδιὰ, ὅπως παίζουν σήμερα μὲ τίς βιομηχανικὲς φούσκες.

Ἡ πιὸ καλὴ φούσκα γινόταν ἀπὸ τὴν οὐρήθρα τοῦ γουρουνιοῦ. Προτιμοῦν φούσκα γουρουνιοῦ, γιατί γίνεται πιὸ στρογγυλή, πιὸ ἄσπρη καὶ πιὸ γερή. Τὴν καθαρίζουν καλὰ, τὴν πλένουν, τῆς ἀφαιροῦν τὰ περιττὰ λίπη καὶ ἔπειτα τὴν φουσκώνουν καὶ τὴν δένουν¹.

2. Φούσκες ἀπὸ σαπουνάδα

Φούσκες κάνουν καὶ ἀπὸ τὸν ἀφρό τοῦ σαπουνιοῦ, τὴ σαπουνάδα.

Κάνουν ἀρκετὴ σαπουνάδα στὰ χέρια τοὺς. Ἐνώνουν ἔπειτα τὸν ἀντίχειρα μὲ τὸ δείκτη καὶ φυσοῦν σιγά-σιγά ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάχτυλα. Ὁ ἀέρας παρασέρνει τὴ σαπουνάδα καὶ φτιάχνει φούσκα. Κλείνουν τὰ δάχτυλα στὸ στόμιο τῆς φούσκας, τὴν φυσοῦν στὴ βάση της, κοντὰ στὸ χέρι καὶ ἡ φούσκα φεύγει καὶ πετάει ψηλά. Προσπαθοῦν νὰ φτιάσουν τὴν πιὸ μεγάλη καὶ νὰ τὴν πετάξουν πιὸ ψηλά.

V. Πειρακτικὰ

Πρόκα στὸ ξύλο

Σ' ἓνα ξύλο χοντρὸ ὅσο τὸ ἀνδρικό δάχτυλο μῆγουν μιὰ πρόκα, ἀπὸ

1. Τὴ φούσκα ἀπὸ τὸ γουρούνι, ἀφού τὴν καθαρίσουν καὶ τὴν ξεράνουν, καλὰ φουσκωμένη τὴν μεταχειρίζονται οἱ χωρικοὶ καὶ γιὰ καπνοσακούλα.

κεῖνες ποὺ βάζουν στὰ ἄρβυλα καὶ ποὺ στὰ παλιότερα χρόνια ἐπρόκιαζαν καὶ τὰ παπούτσια, γιὰ νὰ μὴ χαλοῦν γρήγορα. Τὴν πρόκα τὴν τρίβουν ἐπάνω σὲ μαύρη πέτρα γιὰ νὰ ζεσταθῇ. Ἐπειτα δοκιμάζουν ἕνας στὸν ἄλλο, ἄλλοτε κρυφὰ καὶ ἄλλοτε φανερά, τὸ κάψιμο τοῦ καρφιοῦ.

Θυμᾶμαι, ὅταν ἦμουν μικρός, ἔρχονταν στὸ χωριό μου οἱ μπαλωματῆδες, ποὺ διόρθωναν τὰ χαλασμένα παπούτσια. Πάντα εἶχαν καὶ πρόκες μαζί τους γιὰ τὰ παπούτσια, ἄσπρες καὶ γυαλιστερές, ποὺ τὸ κεφαλάκι τους ἔμοιαζε σὰν κεφάλι καθολικοῦ παπᾶ, κουρεμένο στὴν κορυφή καὶ γύρω-γύρω ἀκτινωτὰ τὰ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ. Χαρά μεγάλη εἶχαμε, ὅταν οἱ μπαλωματῆδες μᾶς ἔδιναν καμιὰ τέτοια καινούργια πρόκα. Γιὰ νὰ γίνῃ ὁμῶς αὐτό, ἔπρεπε νὰ πᾶμε νὰ γεμίσωμε τὸ παγοῦρι τους μὲ κρύο νερὸ ἀπὸ τὴ βρύση, ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό καὶ τὴ λέγανε βρύση τοῦ Κώτη. Μ' αὐτὲς τὶς πρόκες κάναμε τὸ παιχνίδι αὐτό.

Ὅσα παιδιά δὲν κατόρθωναν νὰ προμηθευτοῦν καινούργιες πρόκες, περίμεναν νὰ φύγουν οἱ μπαλωματῆδες καὶ μετὰ νὰ ψάξουν τὰ σκουπίδια τους γιὰ νὰ βροῦν παλιές ἢ καινούργιες καμιὰ φορὰ πρόκες.

VI. Δεξιότητες

Μαγκάλκες

Κινητικό, μὲ φτιαστὸ παιχνίδι. Κόβουν δύο ξύλα ἀπὸ πεῦκο ἢ κέδρο. Τὰ καθαρίζουν ἀπὸ τὰ κλωνάρια τους καὶ ἀφήνουν μόνο ἓνα σὲ κάθε ξύλο. Τὸ κλωνάρι αὐτὸ τὸ κόβουν τόσο μακρὺ, ὅσο χρειάζεται νὰ πατάῃ ἓνα πόδι (σχέδ. 4). Ἐκεῖ ἐπάνω πατοῦν καὶ κρατώντας ἰσορροπία βαδίζουν. Τὰ παιδιά βαδίζουν ἓνα-ἓνα μόνον τους καὶ μαζί ὁμαδικὰ προσπαθώντας νὰ προσπεράσῃ τὸ ἓνα τὸ ἄλλο.

Τὰ παιδιά προσπαθοῦν νὰ φτιάσουν μαγκάλκες ψηλές καὶ νὰ τρέξουν πὶο πολὺ.

VII. Μιμητικά

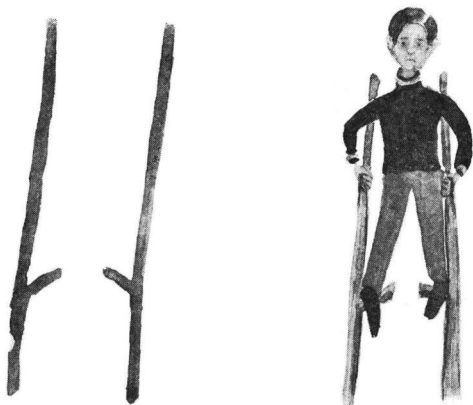
Γουμάρια

Κόβουν ἓνα κορμὸ πεύκου, ποὺ νὰ ἔχῃ ἀρκετὰ κλωνάρια γύρω-γύρω. Ἀπὸ τὰ κλωνάρια αὐτὰ ἀφήνουν τέσσερα σὲ τέτοια θέση, ποὺ κομμένα κανονικὰ νὰ ἀντιστοιχοῦν στὰ τέσσερα πόδια τοῦ ζώου (σχέδ. 5).

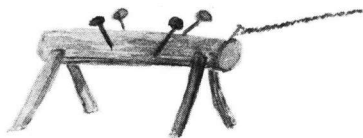
Ὅπως φαίνεται καὶ στὸ σχέδιο αὐτὸ εἶναι τὸ γουμάρι¹. Καρφώνουν στὰ

1. Τὸ περίεργο ἐδῶ εἶναι τοῦτο: Ἄν καὶ τὰ πῖο πολλὰ φορτηγὰ ζῶα στὸ χωριό εἶναι ἄλογα καὶ μουλάρια, οἱ μικροὶ τὰ «ζῶα» τους δὲν τὰ λένε ἄλογα ἢ μουλάρια, ἀλλὰ γουμάρια (δηλ. γαῖδουρία). Ἴσως τὸ ὑπομονετικὸ αὐτὸ ζῶο νὰ ταιριάξῃ πῖο πολὺ στὸ χαρακτῆρα τῶν παιδιῶν, Ἴσως ὁ φόβος ποὺ προκαλοῦν τὰ ἄλογα καὶ τὰ μουλάρια στὰ παιδιά, ἰδίως στὰ μικρά, νὰ τὰ ἔκαναν ἀντιπαθητικὰ σ' αὐτά. Πιθανὸν νὰ εἶναι κατὰλοιπο τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ποὺ οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχαν ἄλογα καὶ μουλάρια καὶ χρησιμοποιοῦσαν μόνο γαῖδουράκια.

πλευρά του ξύλου τέσσερα καρφιά, δύο από το ένα μέρος και δύο από το άλλο. Περνοῦν σχοινιά καὶ τριχιές καὶ εἶναι ἔτοιμο. Τὰ καρφιά τοποθετοῦνται γιὰ σαμάρι. Ἐνα σχοινὶ δένεται στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ ξύλου, ποὺ ὑποτίθεται εἶναι τὸ κεφάλι, καὶ ἀπ' ἐκεῖ τὸ τραβοῦν.

Σχέδ. 4. Μαγκάλκες

Σχέδ. 5. Γουμάρι

Ἐπάνω στὸ γομάρι φορτώνουν ξύλα, πέτρες, ὑποτιθέμενο γέννημα (ἄλεσμα), καὶ γενικὰ μιμοῦνται τὶς ἐργασίες τῶν μεγάλων. Κάνουν ὅ,τι κάνουν οἱ μεγάλοι μὲ τὰ ζῶα τους.

Μεγαλύτερα καὶ χοντρότερα τέτοια ξύλα καὶ ἔτσι κομμένα οἱ βοσκοὶ τὰ πελεκοῦν στὸ ἐπάνω μέρος καὶ τὰ κάνουν καθίσματα, γιὰ νὰ κάθονται στὶς καλύβες τους. Τὰ καθίσματα αὐτὰ τὰ λένε «γουμάρες».

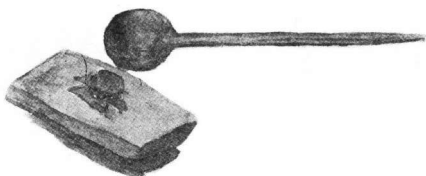
Β'. ΠΥΡΟΚΡΟΤΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

1. Τζιουμάκες καὶ κάρβουνα

Ἡ τζιουμάκα εἶναι ξύλο κομμένο σὲ σχῆμα κεφαλιοῦ ποὺ ἔχει μιὰ με-

γάλη οὐρά (σχέδ. 6). Εἶναι ἀπαραίτητο ὄργανο γιὰ τὰ κάλαντα τῶν παιδιῶν τὰ Χριστούγεννα.

Τότε προπαντός, τὶς μέρες τῶν Χριστουγέννων, ποὺ ἔχουν τὰ παιδιά τὶς τζιουμάκες, παίζουν τὸ παιχνίδι αὐτό. Παίρνουν ἀναμμένα κάρβουνα καὶ τὰ βάζουν ἐπάνω σὲ μία πέτρα στὸ μέρος ποὺ ἔχουν φτύσει. Χτυποῦν μετὰ τὸ ἀναμμένο κάρβουνο μὲ τὴ τζιουμάκα καὶ τὸ κάρβουνο κροτεῖ.

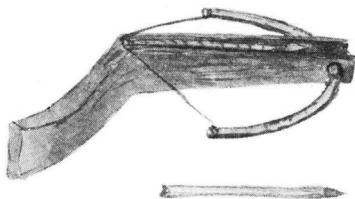

Σχέδ. 6. Τζιουμάκα καὶ κάρβουνο

Ὅταν δὲν ἔχουν τζιουμάκα, μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσουν κατάλληλη πέτρα ἢ τὸ τσεκούρι ἢ σκεπάρι ἀπὸ τὸ σκούλο. (Τὸ πίσω πλατὺ μέρος τοῦ σκεπαριοῦ καὶ τοῦ τσεκουριοῦ λέγεται σκούλος).

2. Τὰ τσιάρκια

Κόβουν ἓνα σανίδι μακρὸ 0,50 μ. καὶ τοῦ δίνουν τὸ σχῆμα πιστολιοῦ. Στὸ μέρος ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴ κάννη τοῦ πιστολιοῦ, στὸ ἐπάνω μέρος σκαλίζουν ἓνα αὐλάκι σ' ὅλο τὸ μήκος τῆς κάννης. Στὸ μπροστινὸ μέρος τῆς κάννης ἀνοίγουν μιὰ τρύπα ὅσο νὰ περνᾷ ἓνα μολύβι γραφῆς. Στὴν τρύπα αὐτὴ περνοῦν μιὰ βέργα ἀπὸ κρανιά, γιατί ἀπὸ κρανιά εἶναι γερὴ καὶ λυγᾷ

Σχέδ. 7. Τὸ τσιάρκι

χωρὶς νὰ σπάζῃ. Δένουν τὰ δυὸ ἄκρα τῆς βέργας μὲ ἓνα γερὸ σχοινὶ καὶ σχηματίζουν ἔτσι τόξο περασμένο μέσα στὸ ξύλινο πιστόλι (σχέδ. 7).

Κόβουν ἄλλες βέργες ψιλές καὶ τὶς χρησιμοποιοῦν σὰν βέλη. Τὶς βάζουν

μέσα στο άνοιγμένο αυλάκι της σανίδας, τραβουν έπειτα τὸ σχοινὶ τοῦ τόξου, τὸ σκαλώνουν στὸ πίσω μέρος τῆς κάννης τοῦ πιστολιοῦ καὶ τὸ στερεώνουν σὲ ἐπὶ τοῦτου κομμένη ἐγκοπὴ στὸ μέρος αὐτό.

Στὸ πίσω μέρος τῆς βέργας ποὺ παίρνει τὴ θέση τοῦ βέλους ἔχουν κάνει μιὰ ἐγκοπὴ. Αὐτὴν τὴν ἐγκοπὴ τὴν προσαρμόζουν στὸ σχοινὶ τοῦ τόξου. Ἐλευθερωμένο τὸ σχοινὶ ἀπὸ τὴν ἐγκοπὴ τῆς κάννης ἐπανέρχεται στὴ θέση του καὶ παρασέρνει τὸ βέλος, ποὺ τὰ παιδιὰ τὸ λένε «σαῖτα» καὶ τινάζεται μακριά.

Μὲ τὸ παιχνίδι αὐτὸ παραβαίνουν τὰ παιδιὰ στὴν τεχνικὴ κατασκευὴ τοῦ «τσιαρκιοῦ» καὶ στὸ πέταγμα τῆς σαῖτας. Νικητὴς βγαίνει ἐκεῖνο τὸ παιδί ποὺ θὰ πετάξῃ τὴ σαῖτα μακρύτερα.

Ἡ σαῖτα δὲν φέρει τίποτε ἄλλο ἐπάνω της, μόνο στὸ πίσω μέρος μιὰ ἐγκοπὴ, γιὰ νὰ σκαλώνη στὸ σχοινί, καὶ στὸ μπροστινὸ μέρος εἶναι πελεκημένη σὲ μυτερὸ σχῆμα, γιὰ «νὰ σχίζει τὸν ἄερα», ὅπως λένε τὰ παιδιὰ.

3. Κ λ ε ι δ ι ἄ καὶ σ π ῖ ρ τ α

Παίρνουν ἓνα κλειδί κλειδαριᾶς ποὺ ἔχει τρύπα ἀπὸ τὸ μπροστινὸ μέρος (θηλυκό). Παίρνουν καὶ ἓνα καρφὶ ποὺ τὸ κεφάλι του νὰ μπαίνει μέσα στὴν τρύπα μὲ εὐκολία. Δένουν τὸ καρφὶ ἀπὸ τὸ μυτερὸ μέρος καὶ τὸ κλειδί ἀπὸ τὴ λαβὴ του, ἀπὸ τὸ πίσω μέρος. Κλειδί καὶ καρφὶ εἶναι δεμένα στίς ἄκρες τοῦ ἴδιου σχοινοῦ. Βάζουν μέσα στὴν τρύπα τοῦ κλειδιοῦ ἓνα ἢ δύο κεφάλια ἀπὸ σπῖρτα καὶ βουλώνουν τὴν τρύπα μὲ τὸ κεφάλι τοῦ καρφιοῦ. Ἔτσι ὅπως εἶναι δεμένα, τὰ κρατοῦν ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ σχοινοῦ καὶ χτυποῦν τὸ καρφὶ στὸν τοῖχο ἢ σὲ σταθερὴ πέτρα. Τὸ καρφὶ τὴν ᾗ τὰ κεφάλια ἀπὸ τὰ σπῖρτα ποὺ εἶναι μέσα στὸ κλειδί καὶ ἐκεῖνα ἐκπυρσοκροτοῦν. Αὐτὸ διασκεδάζει τὰ παιδιὰ. Τὸ παιχνίδι αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τὰ παιδιὰ, ὅσπου ἔχουν σπῖρτα νὰ βάλουν μέσα στὸ κλειδί.

4. Χ τ υ π ἄ ρ ε ς

Κόβουν ἓνα βλαστάρη χτυπαριᾶς (κουφοξυλιάς) δέκα πόντους περίπου μακρὺ. Ἀφαιροῦν τὴν ψύχα (ἐντεριώνη) καὶ καθαρίζουν καλὰ τὸ ἐσωτερικόν.

Παίρνουν ἓνα ξύλο ἀπὸ κρασιά, χοντρὸ ὅσο τὸ χόντρος τῆς χτυπάρας. Χαράζουν ἓναν περιφερειακὸ κύκλο γύρω-γύρω στὸ ξύλο καὶ ἐκεῖ ἀρχίζουν νὰ πελεκοῦν τὸ ξύλο τῆς κρανιαῆς καὶ τὸ φτιάχνουν σὰν ἔμβολο, λίγο μικρότερο ἀπὸ τὸ μᾶκρος τῆς χτυπάρας.

Μαζεῦουν τώρα «μπόμπαλα» (καρπὸ τοῦ κέδρου) καὶ βάζουν ἓνα ἀπὸ αὐτὰ στὸ μπροστινὸ στόμιο τῆς χτυπάρας καὶ ἓνα στὸ ἄλλο. Τὰ μπόμπαλα εἶναι διαλεγμένα νὰ μπαίνουν στὴ χτυπᾶρα μὲ λίγο ζόρι, γιὰ νὰ γίνεται τέλειο τὸ φράξιμο τῆς τρύπας.

Ἀκουμποῦν τὸ ἔμβολο στὸ στήθος καὶ φέρουν τὴ χτυπᾶρα ἐπάνω στὸ ἔμβολο. Πιέζουν στὴν ἀρχὴ λίγο τὸ μπόμπαλο, γιὰ νὰ μπῇ μέσα καὶ ἔτσι

νά στερεωθῇ τὸ ἔμβολο· ἔπειτα μὲ δύναμη καὶ γρήγορα πιέζουν τὴ χτυπára πρὸς τὸ ἔμβολο, γιὰ νὰ προχωρήσῃ τὸ μπόμπαλο. Ὁ ἀέρας ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ μπόμπαλα συμπιέζεται καὶ πετάει τὸ πρῶτο μπόμπαλο μὲ κρότο πρὸς τὰ ἔξω. Αὐτὸ διασκεδάζει τὰ παιδιὰ. Πολλὴ καλὴ χτυπára λογαριάζεται ἐκείνη ποὺ βροντᾷ περισσότερο.

Τὸ ξύλινο ἔμβολο γίνεται καὶ κατ' ἄλλον τρόπο· γίνεται καὶ μὲ φούντα. Πελεκάνε τὴν ἀρχὴ τοῦ ἐμβόλου σὲ σχῆμα σουβλιού καὶ μετὰ τὴ χτυπᾶνε βρέχοντάς την. Ἔτσι ἀποχτᾷ στὴν ἀρχὴ μιὰ φούντα ἀπὸ ξύλινες τρίχες.

Ὅταν ἔχουν τέτοιο ἔμβολο χρησιμοποιοῦν μόνο ἓνα μπόμπαλο στὴν ἀρχὴ τῆς χτυπάρας. Τὴν δουλειὰ τοῦ δεύτερου μπόμπαλου τὴν κάνει ἡ ξύλινη φούντα τοῦ ἐμβόλου.

Ἀντὶ γιὰ μπόμπαλα πολλὰς φορὲς χρησιμοποιοῦν βρεγμένα χαρτιά ποὺ τὰ πιέζουν καὶ τὰ κάνουν χάρτινους βόλους.

Γ'. ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Σ φ ε ν τ ό ν ε ς

Τρία εἶδη σφεντόνες φτιάχνουν τὰ παιδιὰ. Σφεντόνα γιὰ νὰ πετοῦν πέτρες, σφεντόνα ἀπὸ ξύλο, γιὰ πέτρες πάλι, καὶ σφεντόνα ἀπὸ σχοινί, γιὰ νὰ πετοῦν ἄγρια μῆλα τὸν καιρὸ ποὺ ὑπάρχουν.

1. Σ φ ε ν τ ό ν α γ ιὰ π έ τ ρ ε ς ἀ π ό ξ ύ λ ο

Παίρνουν μιὰ βέργα, ἀπὸ κρανιά τις πιὸ πολλὰς φορὲς, 0,60 ἕως 0,80 μ. μακριά. Στὸ ἓνα μέρος τὴ σχίζουν σὲ μᾶκρος 0,05 ἕως 0,08 μ. Στὸ σκίσιμο αὐτὸ τῆς βέργας βάζουν μικρὲς πέτρες.

Κρατοῦν τὴ σφεντόνα ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη καὶ μὲ δύναμη τὴν ἐκτινά- ζουν πρὸς τὰ μπρός. Μὲ τὴ δύναμη αὐτὴ τινάζεται καὶ ἡ πέτρα ποὺ βρίσκε- ται πιασμένη στὴ σχισμὴ τῆς σφεντόνας καὶ ἀπομακρύνεται.

Τὰ παιδιὰ βάζουν συναγωνισμό μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ποῖο παιδί θὰ πε- τάξῃ τὴν πέτρα πιὸ μακριὰ ἢ ποῖο παιδί θὰ χτυπήσῃ τὸ στόχο ποὺ ἔχουν βά- λει γιὰ σημάδεμα.

2. Σ φ ε ν τ ό ν α γ ιὰ π έ τ ρ ε ς μ έ σ χ ο ι ν ι ά

Αὐτὴ ἡ σφεντόνα μοιάζει ἀπόλυτα μὲ τὴ σφεντόνα ποὺ βλέπομε πολ- λὰς φορὲς σὲ τοιχογραφίες στὰ χέρια τοῦ Δαυίδ, δειγμα πὼς μ' αὐτὴν κατα- τρόπωσε τὸν Γολιάθ.

Ἐνα κομμάτι δέρμα πλατὺ 0,05 καὶ μακρὺ 0,08 μ. εἶναι ἀπαραίτητο. Ὅταν δὲν βρίσκουν δέρμα, ἀναγκαστικά χρησιμοποιοῦν χοντρὸ καὶ σκληρὸ ὕφασμα ἀπὸ δίμιτο (σχέδ. 8).

Στὶς δυὸ μικρότερες πλευρὰς στερεώνουν μὲ διαφόρους τρόπους σχοι- νιά γερά, ἀνάλογα μὲ τὴν εὐχέρεια ποὺ θέλουν νὰ ἔχουν στὸ πέταγμα τῆς

πέτρας. Στο ένα άκρο του σχοινιού κάνουν θηλιά, για να μπορούν να το κρατούν στερεά και στο άλλο άκρο κάνουν κόμπο. Βάζουν μια πέτρα στο δέρμα. Κρατούν γερά τις άκρες των σχοινιών και με δύναμη φέρνουν γύρα κυκλικά τη σφεντόνα. Όταν νομίσουν πως είναι καιρός να πετάξουν την πέτρα, άπολουν την άκρη από το ένα σχοινί, αυτό που έχει κόμπο, και η πέτρα

Σχέδ. 8. Σφεντόνα με σχοινιά

άπελευθερώνεται και εκσφεντονίζεται μακριά. Για να γίνει αυτό καλύτερα χρειάζεται πολλή τέχνη και επιδεξιότητα, για να πεταχτεί η πέτρα εκεί που πρέπει.

3. Σφεντόνα για άγριόμυλα

Είναι πολλή απλή. Μιά βέργα λεπτή, σαν εκείνη που κάνουν τη σφεντόνα για πέτρες, την πελεκούν στη μια άκρη και την κάνουν σουβλί. Έκεί μπήγουν το ξυνόμυλο (ξυνόμπλου) και με κατάλληλη κίνηση πετούν το ξυνόμυλο. Παίζουν πετώντας ξυνόμυλα και παραβγαίνουν στο πέταγμα σε μάρκος¹.

Δ'. ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΑ²

Σκανταλιές και βρόχια

Το χειμώνα με τα κρύα και το χιόνι, όταν οι μεγάλοι πηγαίνουν στο κυνήγι, τα παιδιά πηγαίνουν και στήνουν σκανταλιές και βρόχια. Διαλέγουν

1. Στη Χρυσή Καστοριάς υπάρχουν πολλές ξυνομηλιές σε άγρια κατάσταση.

2. Η λαογραφία πληροφορείται από τα παιχνίδια αυτά και για τα λαϊκά κυνηγετικά σύνεργα.

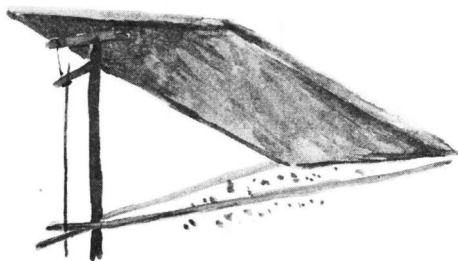
μέρος πού νά μὴν εἶναι σκεπασμένο μὲ χιόνι καὶ τέτοια μέρη εἶναι τὰ βαρκά, τὰ μέρη πού ἔχουν ρίξει οἱ χωρικοὶ τὶς κοπριὲς ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ κάτω ἀπὸ τοὺς βάτους. Ἐκεῖ λοιπὸν στήνουν σκανταλιὲς καὶ βρόχια.

1. Σκανταλιές

Σύνεργα πού χρειάζονται γιὰ νά στηθῇ μιὰ σκανταλιά εἶναι:

α) Μιὰ σχιστολιθικὴ πλάκα περίπου $0,30 \times 0,50$ μ.

β) Τὰ σκάνταλα: 1) τὸ ὀρθάρι, 2) τὰ σκάνταλα (δύο ξύλα δεμένα μὲ σχοινί), 3) οἱ βέργες (δύο λεπτὲς βέργες).

Σχέδ. 9. Σκανταλιά στημένη

Τὸ ὀρθάρι μοιάζει σὰν ἓνα μεγάλο I.

Ὅπως φαίνεται στὸ σχέδιο 9 στήνουν τὴ σκανταλιά καὶ ρίχνουν κάτω ἀπὸ τὴν πλάκα καὶ παραέξω ἀπ' αὐτὴ, γιὰ παραπλάνηση, σπυριά ἀπὸ καλαμπόκι ἢ σιτάρι, κριθάρι καὶ ψίχουλα ἀκόμη. Τὰ πουλάκια τρώγοντας ἀνύποπτα πατοῦν ἐπάνω στὶς βέργες τῆς σκανταλιάς καὶ ἡ πλάκα πέφτει καὶ πιάνει τὰ πουλιά. Γιὰ νά πιάνωνται τὰ πουλιά ζωντανά, ἀνοίγουν κάτω ἀπὸ τὴν πλάκα ἓνα βαθοῦλωμα.

2. Τὰ βρόχια

Δύο λογιῶν βρόχια κάνουν τὰ παιδιά. Βρόχια γιὰ πουλιά καὶ βρόχια γιὰ λαγούς.

α) Βρόχια γιὰ πουλιά. Αὐτὰ γίνονται ἀπὸ τρίχες οὐρᾶς ἀλόγου. Τὶς πλέκουν τρεῖς-τρεῖς καὶ μ' αὐτὲς κάνουν μιὰ σειρὰ ἀπὸ θηλιές.

Ρίχνουν σπυριά δημητριακῶν ἢ ψίχουλα δῶ καὶ κεῖ κοντὰ στὶς θηλιές. Τὰ πουλάκια, περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς θηλιές γιὰ νά πιάσουν τοὺς σπόρους, πιάνονται ἀπ' αὐτές.

β) Βρόχια γιὰ λαγούς. Γίνονται ἀπὸ σύρμα, καλῶδιο. Γίνεται μόνο μιὰ θηλιά. Στήνεται κοντὰ σὲ τρύπες ἀπὸ φράχτες κήπων, ἐκεῖ πού

περνάει ό λαγός γιά νά μπή στόν κήπο, πού βρίσκει λάχανα ή σέ έπισημασμένα μονοπάτια.

Θά νομίση κανείς πώς καί στίς δυό περιπτώσεις, στίς σκανταλιές καί στά βρόχια, ότι πρόκειται γιά άληθινό κυνήγι. Δέν εΐναι όμως κάτι τέτοιο, γιαιτι στά τόσα χρόνια πού ξέρω δέν έτυχε νά πιαστή κανένας λαγός από τά βρόχια τών παιδιών. Κανένα πουλάκι καμιά φορά, κι αυτό σπάνια, έτσι πού τό θεωρούσαν μεγάλο κατόρθωμα καί κουβεντιαζόταν μεταξύ τών παιδιών τό κατόρθωμα αυτό.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΔΥΑΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Α'. ΑΜΟΙΒΑΙΑ

1. Τ σ ι ο ύ μ π ο υ - τ σ ι ο ύ μ π ο υ τ ά ρ α

Τό παιχνίδι αυτό παΐζεται από δύο παιδιά. Μέ κληρο όρίζεται ποιό παιδί θά καθΐση πρώτο κάτω καί ποιό θά μπή «καβάλλα».

Τό παιδί πού εΐναι «καβάλλα», κάνει τό χέρι γροθιά καί χτυπάει έλαφρά στό κεφάλι τοϋ άλλου παιδιοϋ καί λέει:

Τσιούμπου - τσιούμπου τάρα

τάρα τήν μαντάρα.

Ό Γιωργάκης! από κάτω

ό Πετράκης από πάνω,

βρες άν ξέρης πόσα έχω.

Τελειώνοντας τά λόγια αυτά άνοίγει τήν γροθιά καί άφήνει μερικά δάχτυλα άνοιχτά κλείνοντας τά άλλα.

Μερικές φορές, γιά νά παραπλάνηση τόν συμπαΐκτη του, φέρνει καί τό άλλο χέρι πάνω στό κεφάλι του καί άνοίγει κι από αυτό δάχτυλα ή δέν άνοίγει. Τό κάνει μόνο καί μόνο γιά παραπλάνηση.

Όταν βρής τό παιδί, πόσα δάχτυλα έχει άνοιχτά, κατεβαΐνει αυτός πού ήταν «καβάλλα» καί γίνεται άλλαγή ρόλων.

2. Β ο υ β ό ς (άγοριών, κοριτσιών)

Δύο παιδιά, άγόρια ή κορίτσια, κάθονται άντιμέτωπα καί ό ένας προσπαθει νά μείνη βουβός, νά μήν μιλήση, ένω ό άλλος μέ κάθε τρόπο, λέγοντας διάφορες λέξεις ή κάνοντας διάφορους μορφασμούς, προσπαθει νά τόν κάνει νά μιλήση.

3. Ά γ έ λ α σ τ ο ς

Έδω καταβάλλεται προσπάθεια νά μείνη άγέλαστος, νά μήν γελάση

1. Κάθε φορά λένε τά όνόματα τών παιδιών πού εΐναι κάτω κι άπάνω.

ὅ,τι κι ἂν ἰδῇ, ὅ,τι κι ἂν ἀκούσῃ. Τὸ ἄλλο παιδί λέει ἄστεϊα, κάνει μορφασμούς, κωμικούς, γελάει τεχνικά, κάνει χειρονομίες πὼς θὰ τὸν γαργαλήσῃ.

Καὶ στὴ μιὰ περίπτωση καὶ στὴν ἄλλη, ἂν τὸ παιδί δὲν μπορέσῃ νὰ κρατηθῇ βουβὸ ἢ ἀγέλαστο, χάνει καὶ γίνεται ἐναλλαγὴ ρόλου.

4. Ποῦ πηγαίνεις πέτνε (πετεινὲ)

Παίζεται ἀπὸ ἀγόρια καὶ κορίτσια. Δυὸ ἀγόρια ἢ κορίτσια κάθονται ἀντικριστά καὶ λένε διαλογικά:

- Ποῦ πηγαίνεις πέτνε;
- Πηγαίνω στὰ κορίτσια.
- Ποῦ εἶναι τὰ κορίτσια;
- Πῆγαν γιὰ ξύλα.
- Ποῦ εἶναι τὰ ξύλα;
- Τάκαφε ἡ φωτιά.
- Ποῦ εἶναι ἡ φωτιά;
- Τὴν ἔσβησε τὸ νερό.
- Ποῦ εἶναι τὸ νερό;
- Τὸ ἤπιαν τὰ βόδια.
- Ποῦ εἶναι τὰ βόδια;
- Τάγαγε ὁ λέκος.

Β'. ΚΙΝΗΤΙΚΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ, ΔΕΞΙΟΤΕΧΝΙΚΑ

Ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν

1. Τὰ παλαμάκια

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ παίζεται ἀπὸ δυὸ παῖχτες, ἀγόρια ἢ κορίτσια, ποὺ κάθονται ἀντικριστά. Ἡ ὅλη προσπάθεια τοῦ παιχιδιοῦ αὐτοῦ εἶναι νὰ συντονίσουν τίς κινήσεις τῶν χειρῶν τους, ὥστε νὰ συμπίπτουν τὴν κατάλληλη στιγμή καὶ νὰ χτυπηθοῦν οἱ παλάμες τους.

Εἶναι πολλοὶ οἱ τρόποι καὶ πολλὲς οἱ κινήσεις καὶ θέσεις ποὺ μποροῦν νὰ πάρουν τὰ χέρια, προτοῦ φτάσῃ ἡ στιγμή νὰ χτυπηθοῦν οἱ παλάμες τους.

Μποροῦν ν' ἀρχίσουν φέρονοντας τὰ χέρια πίσω στὰ νῶτα τους, μετὰ μπροστά τους, ἔπειτα στὴν ἀνάταση καὶ σὲ συνέχεια ἀντικριστά, γιὰ νὰ ἀλληλοχτυπηθοῦν οἱ παλάμες. Κάθε φορὰ, σ' ὅποια θέση βρεθοῦν τὰ χέρια τους, πρέπει νὰ ἀκούγονται οἱ παλάμες τους. Ὅταν τὸ ἓνα παιδί ἔχει τὰ χέρια στὰ νῶτα, πρέπει καὶ τὸ ἄλλο νὰ τὰ φέρῃ στὰ νῶτα καὶ νὰ κρούξῃ τίς παλάμες του, ὅπως ἔκανε καὶ τὸ πρῶτο. Τὸ ἴδιο θὰ γίνεται κάθε φορὰ καὶ γιὰ κάθε θέση τῶν χειρῶν.

Εἶναι παιχνίδι ἀκριβείας καὶ συντονισμοῦ κινήσεων. Δὲν ἔχει νικητήρια.

2. Τὸ πρίονι (νηματοπαίγνιο)

Δένουν ἓνα κορδόνι στὶς δυὸ τοῦ ἄκρες. Ἐπειτα τὸ περνοῦν στὰ δυὸ

τους χέρια, όπως δείχνει ή εικόνα 1. Με τὸ μέσο δάχτυλο παίρνουν τὸ μέρος ποὺ βρίσκεται πρὸς τὴν παλάμη. Ἐτσι σχηματίζεται ἀνάμεσα στὰ δυὸ χέρια ἓνα Χ ποὺ ἐξωτερικὰ ἔχει δυὸ παράλληλες γραμμές. Τὸ ἄλλο παιδί πιάνει τὶς δυὸ παράλληλες γραμμές καὶ τὰ σκέλη τοῦ Χ καὶ παίρνει τὸ κορδόνι στὸ χέρι τοῦ ἐλευθερώνοντας τὸ χέρι τοῦ ἄλλου παιδιοῦ. Ἐτσι ἀπὸ χέρι σὲ χέρι

Εἰκ. 1. Τὸ πριόνι

καὶ μὲ διάφορους συνδυασμοὺς καταλήγει τὸ κορδόνι στὰ χέρια τῶν δυὸ παιδιῶν σχηματίζοντας ἓνα σταυρὸ. Τραβώντας τὶς ἄκρες τοῦ σταυροῦ διαδοχικὰ, μαζεύεται καὶ ἀπλώνεται τὸ σχοινί. Οἱ κινήσεις ποὺ κάνουν τὰ παιδιὰ μαζεύοντας καὶ ἀπλώνοντας τὶς ἄκρες τοῦ σχοινοῦ μοιάζουν μὲ τὶς κινήσεις ποὺ κάνουν οἱ ξυλουργοὶ μὲ τὸ πριόνι. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ τὸ παιχνίδι αὐτὸ λέγεται «πριόνι».

Ἄ γ ο ρ ι ὶ ν

3. Τ ρ α μ π ἄ λ ε ς

Δύο εἰδὼν τραμπάλες κάνουν μόνα τους τὰ παιδιά. Ἡ μία εἶναι ἡ ἀπλή τραμπάλα καὶ ἡ ἄλλη πιὸ τεχνικὴ καὶ πιὸ διασκεδαστικὴ.

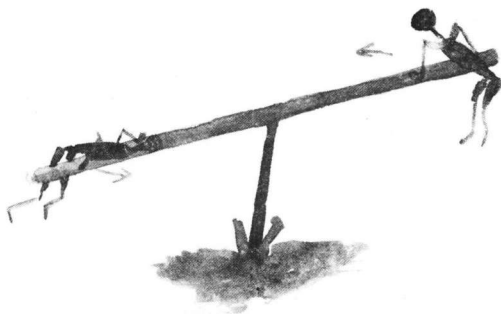
α) Ἀ π λ ῆ τ ρ α μ π ἄ λ α. Παίρνουν μιὰ γρεντιὰ μακριὰ τρία μὲ τέσσερα μέτρα. Τὴ βάζουν ἐπάνω σ' ἓνα ἄλλο χοντρὸ ξύλο, κούτσουρο, ἢ μεγάλη πέτρα καὶ τὴν ἰσορροποῦν (σχέδ. 10). Κάθεται ἓνα παιδί ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἄλλο ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ τραμπαλίζονται ἀνεβοκατεβαίνοντας πάνω-κάτω τραγουδώντας τὸ τραγοῦδι:

*Τράμπα, τράμπα-λίζομαι,
πέφτω καὶ τσακίζομαι
καὶ χτεπῶ τὸ γόνα μου
καὶ φωνάζω μάνα μου.*

Τράμπα τραμπα-λίζομαι,
πέφτω καὶ τσακίζομαι
καὶ φωνάζω κοῦϊ, κοῦϊ
καὶ κανένας δὲν ἀκούει·
μὲν ἐγὼ τὸν ἄκουσα
πῆγα καὶ τὸν τσάκωσα.

Σχέδ. 10. Τραμπάλα ἀπλή

Σχέδ. 11. Τραμπάλα στὸν στέλο

β) Τ ρ α μ π ἄ λ α. Στερεώνουν ἓνα ξύλο κέδρινο στὸ ἔδαφος. Τὸ ξύλο πρέπει νὰ εἶναι γερό, γιατί αὐτὸ δέχεται ὅλο τὸ βάρος καὶ τὴν ἀντίσταση τοῦ παιχιδιοῦ. Τὴν ἄκρη, ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ ποὺ ἀπέχει ἀπ' αὐτὸ 0,70 ἕως 0,80 μ., τὴν στρογγυλεύουν¹.

Παίρνουν ἓνα ἄλλο ξύλο μακρὺ ὥς τρία μέτρα καὶ χοντρὸ 0,15 ἕως 0,20

1. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς τραμπάλας τὸ συνάντησα καὶ στὴν Ἡπειρο καὶ τὸ λένε γ κ ρ ἰ - τ σ ι α ν ο .

μ. ή και πιό χοντρό άκόμα. Στη μέση του μήκους του ξύλου αυτού ανοίγουν μιá τρύπα βαθουλή ως τó κέντρο σχεδόν του κορμού. Τήν τρύπα αυτή τήν κάνουν στην άρχή με ένα κοφτερό εργαλείο και μετά τη βαθαίνουν τοποθετώντας μέσα αναμμένα κάρβουνα που τὰ φυσούν.

"Όταν τελειώσει τó γκούβωμα τής τρύπας, τοποθετούν τó ξύλο επάνω στο στημένο ξύλο, όπως δείχνει τó σχέδιο 11. Κάθεται τώρα ένα παιδί από τó ένα μέρος και άλλο από τó άλλο μέρος με τήν κοιλιά επάνω στο ξύλο, αλλά βλέποντας αντίθετα. Πιάνονται γερά με τὰ δυό τους χέρια από τó όριζόντιο ξύλο και σπρώχνοντας τó ξύλο έναλλάξ, πατώντας με τὰ πόδια στο χῶμα, χαμηλώνοντας πότε ό ένας και πότε ό άλλος, περιστρέφονται και άνεβοκατεβαίνουν τραγουδώντας ή λέγοντας διάφορα άστεία ή πειράγματα, για τó φόβο που μπορεί νά προκαλέσει ό ένας στόν άλλο με τó γρήγορο στριφογύρισμα τής τραμπάλας. Τέτοια πειράγματα είναι: «"Α, τó σκιαζάρη! "Α, τó χιζιάρη! Θά σέ κάνω νά σπείρης ρόβι. Σου πάει ρόβ", ρόβ' άπ' του φόβου σ'».

Γιά νά γίνη πιό διασκεδαστικό τó παιχνίδι, βάζουν τριμμένα κόκκαλα από κράνια στην κορυφή του στύλου και μέσα στην γκούβα του ξύλου, ή άκόμα και κάρβουνα από ξύλο έλατου. Με τήν τριβή και τήν περιστροφή που γίνεται, παράγεται ένα μελωδικό τρίξιμο σε διάφορους τόνους μουσικούς.

4. Κουνιαριά

Κινητικό παιχνίδι που παίζεται από άγόρια και κορίτσια ξεχωριστά. "Όπως σ' όλα τὰ μέρη τής Έλλάδος, έτσι και στο χωριό Χρυσή, που καταγράφω τὰ παιχνίδια του, φτιάχνουν κούνιες. Έδῶ λένε, ρίχνουν κουνιαριές. Είναι ένα παιχνίδι που άρέσει και στ' άγόρια και στὰ κορίτσια άσχέτως ηλικίας.

Διαλέγουν ένα δέντρο με ξωπεταγμένα κλωνάρια. Σ' ένα από τὰ κλωνάρια πετούν τήν τριχιά, τήν περνούν από πάνω του και τή δένουν κόμπο στις άκρες της, ανάλογα με τó ύψος που θέλουν νά απέχουν από τó έδαφος. "Αν περισσέψη τριχιά, τήν χρησιμοποιούν κατά τó κουνάρισμα νά τραβούν τήν κουνιαριά από μακριά και νά γίνεται καλύτερα ή αιώρηση.

Κατά τó κουνάρισμα λένε τó επιφώνημα: «"Ε, όπ! "Ε, όπ!». "Ένα παιδί μπαίνει επάνω στην κουνιαριά και τó άλλο τó σπρώχνει ή τó τραβά από τήν περισσευούμενη τριχιά.

Γ'. ΤΥΧΕΡΑ Η ΛΑΧΝΙΣΤΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

1. Τά κιόσια ή τόμπολα

Παίρνουν τέσσερα ήμικυλινδρικά ξύλα, λίγο πιό χοντρά από ένα μολύβι γραφής. Κρατούν τρία στο ένα χέρι και τó τέταρτο στο άλλο. Με τó ένα κιόσι χτυπούν τὰ τρία και τὰ άπολούν όλα μαζί κάτω.

Ἄν πέσουν μὲ τὸ ἡμικυκλικὸ μέρος ὅλα πρὸς ἐπάνω, χάνει τὸ παιδί αὐτὸ καὶ παίρνει τὰ κιόσια ἄλλο παιδί. Τὸ ἴδιο χάνει, ἂν πέσουν δύο καὶ δύο. Κερδίζει ἓνα πόντο τὸ παιδί ποῦ θὰ καταφέρει νὰ σταθοῦν τρία κιόσια μὲ τὸ ἐπίπεδο μέρος πρὸς ἐπάνω. Μὲ τέσσερα κιόσια μὲ τὸ ἐπίπεδο μέρος πρὸς ἐπάνω κερδίζεται ἓνα ὁλόκληρο παιχνίδι, μιὰ «καβάλλα».

Πόσους πόντους πρέπει νὰ βάλῃ κάθε παιδί γιὰ νὰ συμπληρωθῇ μιὰ καβάλλα, αὐτὸ τὸ συμφωνοῦν ἀπὸ πρῶτα. Ἐπικρατεῖ ὁ ἀριθμὸς 10.

2. Κ ο ὦ κ ο ς - ἄ ν ε μ ο ς (ἀγοριῶν, κοριτσιῶν)

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ παίζεται ἀπὸ δύο παιδιά. Ρίχνουν λαχνό, ποιοῦ παιδι θὰ ἀρχίσῃ πρῶτο. Παίρνουν ἓνα μικρὸ πραγματάκι, μιὰ πετρίτσα, ἓνα ξυλαράκι καὶ τὸ κρύβουν στὴ χούφτα τους. Φέρνουν τὰ χέρια τους μπροστά, κλειστά καὶ λένε στὸ ἀντίπαλο παιδί: Κοῦκος-ἄνεμος.

Τὸ ἀντίπαλο παιδί πρέπει νὰ μαντέψῃ σὲ ποιοῦ χέρι βρίσκεται τὸ πραγματάκι καὶ νὰ πῇ γι' αὐτό, κοῦκος, καὶ γιὰ τὸ ἄλλο ποῦ δὲν ἔχει τίποτα κλεισμένο στὴ χούφτα του νὰ πῇ, ἄνεμος.

Ἄν τὸ βρῇ, κέρδισε καὶ κάνει αὐτὸς, κρύβει αὐτὸς τὸ πραγματάκι στὶς χούφτες του. Ἄν δὲν τὸ βρῇ, κερδίζει ὁ πρῶτος ἓναν πόντο. Δέκα πόντοι κάνουν μιὰ καβάλλα.

Ὅταν παίζεται στὸ σπίτι, ἔχει καὶ ἐπινίκια. Κάνουν ἓνα κύκλο μὲ ἀναμμένα κάρβουνα καὶ στὸ κέντρο τοῦ βάζουν τὸν «κοῦκο», τὸ πραγματάκι ποῦ κρατοῦσαν στὸ χέρι. Τὸ παιδί ποῦ ἔχασε, πρέπει μὲ κλειστά μάτια νὰ πάρῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸν κύκλο τὸν «κοῦκο».

Δ'. ΠΕΤΡΟΠΑΙΧΝΙΔΑ

Κ ο ρ ι τ σ ι ῶ ν

1. Τὰ μπάκαλα

Σ' ἄλλα μέρη τὸ παιχνίδι αὐτὸ τὸ λένε «πεντόβωλα» ἀπὸ τοὺς πέντε βώλους ποῦ χρησιμοποιοῦν κατὰ τὸ παιχνίδι. Ἐδῶ τὸ λένε «μπάκαλα» ἀπὸ τὰ στρογγυλὰ πέντε πετραδάκια ποῦ χρησιμοποιοῦν καὶ ποῦ στὴ Χρυσῇ λέγονται «μπάκαλα»¹.

Κρατοῦν τὰ τέσσερα μπάκαλα στὸ δεξιὸ χέρι κλειστά μέσα στὴ χούφτα τους καὶ μὲ τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸ δείχτη κρατοῦν τὸ ἓνα. Πετοῦν τὸ ἓνα ψηλὰ καὶ ταυτόχρονα ἀφήνουν τὰ τέσσερα κάτω. Συνέχεια, προτοῦ πέσῃ τὸ ἓνα κάτω ξαναπαίρνουν τὰ τέσσερα καὶ πιάνουν τὸ ἓνα στὸν ἀέρα. Αὐτὴ εἶναι ἡ π ρ ὠ τ ῃ φ ά σ ῃ τοῦ παιχνιδιοῦ.

1. Στὴ Χρυσῇ Καστοριᾶς κάθε πέτρα στρογγυλὴ τὴ λένε «μπάκαλο». Μεταφορικὰ χρησιμοποιοῦν τὴ λέξη αὐτὴ στὸ τελείως κουρεμένο κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου. «Ἐφτιασε τὸ κεφάλι σου σὰν μπάκαλο». «Αὐτὸ δὲν εἶναι κεφάλι, εἶναι μπάκαλο».

Δεύτερη φάση: Στο χέρι έχουν μόνο το ένα μπάκαλο, τα τέσσερα είναι αψημένα κάτω. Πετούν το ένα ψηλά και γυρίζουν και παίρνουν τα τέσσερα από κάτω. Με το ίδιο χέρι πιάνουν και το ένα που βρίσκεται ακόμα στον αέρα.

Τρίτη φάση: Ρίχνουν το ένα ψηλά και μετά παίρνουν από κάτω ένα-ένα τα μπάκαλα, ώσπου νά τελειώσουν. Μετά παίρνουν δύο-δύο και έπειτα τρία και ένα.

Τέταρτη φάση: Ρίχνουν το ένα ψηλά και αφήνουν τα τέσσερα κάτω. Κάνουν με το αριστερό χέρι «γεφύρι» με τα δάχτυλα και ρίχνοντας ψηλά το ένα, πρέπει νά περάσουν κάτω από το γεφύρι ένα-ένα όλα τα μπάκαλα. Στο τέλος ρίχνουν το ένα ψηλά και πιάνουν όλα μαζί τα τέσσερα.

Πέμπτη φάση: Αρχίζουν σάν τήν προηγούμενη φάση και προσπαθούν νά περάσουν τα μπάκαλα δύο-δύο μαζί και στο τέλος νά τά πάρουν πάλι μαζί.

Έκτη φάση: Τώρα τα μπάκαλα θά περάσουν τα τρία μαζί πρώτα και μετά το ένα.

Έβδομη φάση: Τα μπάκαλα πετιούνται σάν τις προηγούμενες φορές. Τώρα γίνονται γεφυράκια με τά πέντε δάχτυλα. Κάτω από κάθε γεφυράκι πρέπει νά περάση και από ένα μπάκαλο. Στο τέλος πάλι νά πιαστούν όλα μαζί τα μπάκαλα.

Όγδοη φάση: Όλα τα μπάκαλα στή χούφτα. Τα πετούν λίγο ψηλά και τα περιμένουν με τήν αναστροφή του χεριού. Τα μπάκαλα πρέπει νά σταθούν στον καρπό του χεριού.

Αν σέ μιιά φάση του παιχνιδιού δέν κατορθώνουν νά κάνουν ό,τι απαιτεί ή περίπτωση, σταματάει αυτή που έχει τα μπάκαλα και αρχίζει ή άλλη. Όταν ξανάρθη ή σειρά της νά ξαναπαίξη, αρχίζει από τήν φάση που σταμάτησε ή, αν έκαναν από πριν τή συμφωνία, ξανααρχίζει από τήν αρχή.

2. Φίτζιος, ή τὸ κουτσό, ή γέρος, ή καλόγερος

Φίτζιος είναι το επικρατέστερο, χωρίς νά μὴν ἀναφέρονται και τὰ ἄλλα ὀνόματα του παιχνιδιού. Το ὄνομα του φίτζιου τὸ πῆρε ἀπὸ τὴν στρογγυλή πλακίτσα που χρησιμοποιοῦν κατά τὸ παιχνίδι και πὺν λέγεται φίτζιος.

Χαράζουν στο χῶμα, σὲ ἐπίπεδο μέρος, ἓνα ὀρθογώνιο παραλληλόγραμμα και τὸ χωρίζουν σὲ ἑξ ἴσα μικρότερα παραλληλόγραμμα. Ἄλλοτε πάνω ἀπὸ τὸ ἔτσι χωρισμένο ὀρθογώνιο παραλληλόγραμμο κάνουν ἓνα ἄλλο παραλληλόγραμμο που δένει τὰ ἄλλα μικρότερα. Αὐτὸ τὸ λένε «οὐρανό». Δέν είναι ἀπαραίτητο νά εἶναι πάντα. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ συμφωνία τῶν παιδιῶν, ἂν θὰ παίξουν με «οὐρανό» ή χωρίς οὐρανό.

Κάθε παιδί έχει δικό του φίτζιο. Ὁ φίτζιος πρέπει νά περνάει κάθε φορά, με χτύπημα του ποδαριού, ἀπὸ τετραγωνάκι σὲ τετραγωνάκι και νά ἀποφεύ-

γεται ἡ γραμμή. Ἄν σταθῇ στὴ γραμμή, χάνει¹.

Ρίχνουν πρῶτα στὸ πρῶτο τετράγωνο τὸ φίτζιο. Πηδᾷ τὸ κουτσὸ ἀπὸ τὸ ἀντίθετο τετραγωνάκι γύρω-γύρω καὶ φτάνει στὸ τετραγωνάκι ποῦ ἔχει τὸ φίτζιο. Τὸ χτυπᾷ μὲ τὸ πόδι καὶ τὸ βγάξει ἔξω. Μετὰ στὸ δεύτερο, στὸ τρίτο, ὡς τὸ ἕκτο. Ὅταν ἔρθῃ ἡ σειρὰ καὶ βγάλουν τὸ φίτζιο ἔξω ἀπὸ τὸ ἕκτο τετραγωνάκι, ἄλλες φορὲς τελειώνει ἔτσι μόνο μὲ τὸ βγάλσιμο τοῦ φίτζιου ἔξω, ἐνῶ συμβαίνει πολλές φορὲς, κατὰ τὴ συμφωνία, νὰ χρειαστῇ νὰ πηδῇ-ξουν ἀπὸ τὸ τετραγωνάκι τὸ ἕκτο καὶ νὰ πατήσουν τὸ φίτζιο ἐκεῖ ὅπου ἔφτασε μὲ τὸ χτύπημα.

Τελευταία φάση τοῦ παιχνιδιοῦ εἶναι, νὰ μπορέσῃ τὸ κορίτσι νὰ περάσῃ μὲ κλειστὰ τὰ μάτια καὶ ἀπὸ τὰ ἔξ τετραγωνάκια, χωρὶς νὰ πατήσῃ τίς γραμμές. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο τὸ λένε τὸ «πατῶ», γιατί σὲ κάθε βῆμα ποῦ κάνουν γιὰ νὰ περάσουν τὰ τετραγωνάκια, λένε: πατῶ; πατῶ; Ἄν δὲν πατᾷ γραμμή, τοῦ λένε, δὲν πατᾷς. Ἄν πατήσῃ γραμμή, τοῦ φωνάζουν, πατᾷς, καὶ χάνει.

Ε'. ΔΙΑΛΟΓΙΚΑ - ΑΠΑΓΓΕΛΑΤΙΚΑ

Ἄγοριῶν καὶ κοριτσιῶν

1. Σ' ἀγαπῶ, σ' ἀγαπῶ

Παίζεται ἀπὸ δυὸ παιδιὰ μόνο, ἀγόρια ἢ κορίτσια. Κάθεταί τὸ ἓνα ἀντί-κρυ στὸ ἄλλο καὶ ἀρχίζει νὰ ρωτᾷ τὸ ἓνα καὶ νὰ ἀπαντᾷ τὸ ἄλλο:

—Σ' ἀγαπῶ, σ' ἀγαπῶ.

—Καὶ ποῦ μὲ βάζεις;

—Σὲ βάζω στὸ μπαλκόνι.

—Κι ἂν πέσω ἀπὸ τὸ μπαλκόνι;

—Θὰ σοῦ δώσω ἓνα κνδόνι.

Μὲ τέτοιες ἐρωταποκρίσεις συνεχίζεται καὶ παίζεται ἐναλλάξ τὸ παιχνίδι, προσπαθώντας κάθε φορὰ κάθε παιδί νὰ βρίσκῃ ὁμοιοκατάληκτες λέξεις γιὰ ἀπάντησι.

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ δὲν διαρκεῖ γιὰ πολὺ.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΜΑΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Α'. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΕΝΑΛΛΑΓΗΣ

Κοριτσιῶν

1. Τὸ μπαριάκι ἢ τὸ μαντηλάκι

Τὰ κορίτσια μπαίνουν στὴ γραμμή. Τὸ ἐπικεφαλῆς κρατᾷ ἓνα μαντήλι

1. Τὸ παιχνίδι αὐτὸ τὸ εἶδα καὶ σὲ πολλὰ χωριά τῆς Ἠπείρου. Σὲ μερικά μάλιστα ἀντὶ γιὰ ὀρθογώνιο παραλληλόγραμμο, σχηματίζουν ἓνα φιδοειδὲς σχῆμα μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ τὸ χωρίζουν σὲ τετραγωνάκια. Μέσα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τετραγωνάκια πρέπει νὰ περάσῃ ὁ φίτζιος, σὺν ἀπὸ λαβύρινθο.

δεμένο σ' ένα ξύλο μικρό, σάν σημαία. Τα δύο τελευταία παιδιά παίρνουν θέση, ένα δεξιά, ένα αριστερά, και τρέχουν ταυτόχρονα να πάρουν το μαντήλι (εϊκ. 2). "Όποιο κορίτσι προκάνει και πάρει το μαντήλι, κάθεται έπι-κεφαλής με το μαντήλι στο χέρι, ενώ το άλλο ξαναγυρίζει στη θέση του, γιά να συναγωνιστή με άλλο κορίτσι.

Εϊκ. 2. Τò μπαριάκι

Τρέχοντας έτσι φτάνουν ως το τέλος. Τò παιχνίδι επαναλαμβάνεται, ὅσες φορές θελήσουν.

2. Τò κουπέλι

Φτιάχνουν με διάφορα παλιοπανιά μία ψευτοκούκλα. Αυτό είναι τò κουπέλι¹.

Σχηματίζουν έναν κύκλο καθιστά τὰ κορίτσια. "Ένα κορίτσι στέκεται έξω από τὸν κύκλο ὄρθιο. Τò κουπέλι τò κρατοῦν τὰ καθιστά κορίτσια καὶ τò πετοῦν πότε δῶ καὶ πότε κεί, ἀπὸ κορίτσι σὲ κορίτσι καὶ τραγουδοῦν:

*Τὸ κουπελάκι πέρασε,
πάει πέρα, πάει πέρα,
πάει πέρα στὰ κορίτσια.*

Τò κορίτσι πὺ στέκεται ὄρθιο, προσπαθεῖ νὰ πιάση τò κουπέλι, τὴν ὥρα πὺ τò πετοῦν ἐδῶ κι ἐκεῖ, τρέχοντας γύρω-γύρω. Πάνω ἀπὸ τò κορίτσι πὺ θὰ πιασθῇ τò κουπέλι, αὐτὸ τò κορίτσι χάνει. Σηκώνεται αὐτὸ ὄρθιο καὶ στὴ θέση του κάθεται τò κορίτσι, πὺ μέχρι τώρα ἦταν ὄρθιο. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο γίνεται ἡ ἀλλαγὴ καὶ συνεχίζεται τò παιχνίδι.

1. Κουπέλι στὴ Χρυσὴ Καστοριάς λένε τὸ νόθο τέκνο, τὸ ἐξώγαμο, ἢ τὸ παράνομο.

3. Τὸ δαχτυλίδι

Τὰ κορίτσια σχηματίζουν ἕναν κύκλο ὀρθία. Παίρνουν ἓνα δαχτυλίδι καὶ τὸ κρατοῦν μέσα στὶς χουφτες τους, κρατώντας τὰ χέρια πίσω στὰ νῶτα. Ἕνα ἄλλο κορίτσι βρίσκεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κύκλου τῶν κοριτσιῶν. Τὰ κορίτσια μετακινοῦν ὅσο μποροῦν πιὸ κρυφὰ τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ χέρι σὲ χέρι καὶ ἀπὸ κορίτσι σὲ κορίτσι καὶ τραγουδοῦν:

*Τὸ δαχτυλίδι πέρασε,
πάει πέρα, πάει πέρα,
πάει πέρα στὰ κορίτσια,
μὲρ Ξάνθου ξιχασμένη.*

Ἡ κοπέλα προσπαθεῖ νὰ μαντέψῃ σὲ ποιανῆς τὰ χέρια βρίσκεται τὸ δαχτυλίδι καὶ τρέχει πότε πρὸς τὴ μία καὶ πότε πρὸς τὴν ἄλλη.

Ὅταν κατορθώσῃ καὶ βρῇ τὸ δαχτυλίδι, ἀλλάζει ρόλο. Ἡ κοπέλα, ποὺ στὰ χέρια της βρέθηκε τὸ δαχτυλίδι, ἀρχίζει νὰ ψάχνῃ καὶ ἡ ἄλλη παίρνει τὴ θέση της.

4. Τὰ καλουβράκια

Τὰ κορίτσια χωρίζονται σὲ δυὸ ομάδες. Παίρνουν θέση ἢ μία ἀντίκρου στὴν ἄλλη σὲ ἀπόσταση δέκα ὡς δεκαπέντε μέτρων. Ὅρίζουν μιὰ κοπέλα ἀπὸ κάθε ομάδα καὶ τίς βάζουν στὴ μέση τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ τῶν δύο ομάδων, καὶ στέκονται ἐπάνω σὲ μιὰ γραμμὴ. Κάθε μιὰ ἀπὸ τίς ἄλλες κοπέλες ἔχει τὴν ἀντίστοιχῃ συντροφὴ τῆς στὴν ἄλλη ομάδα. Βγαίνει ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν μιὰ ομάδα, βγαίνει ἀμέσως καὶ ἡ ἀντίστοιχῃ ἀπὸ τὴν ἄλλη ομάδα καὶ τρέχουν ταυτόχρονα πρὸς τὸ κέντρον ποὺ βρίσκονται οἱ δυὸ κοπέλες. Ὅποια κοπέλα τρέξῃ γρηγορώτερα καὶ πιάσῃ μιὰ ἀπὸ τίς κοπέλες, ποὺ εἶναι στὴ μέση, τὴν παίρνει μαζὶ της καὶ στὴ θέση ποὺ ἦταν κάθεται ἡ ἄλλη, ἢ καθυστερημένη.

Τὸ παιχνίδι συνεχίζεται, ὥσπου ἢ μιὰ ομάδα νὰ χάσῃ ὅλες τίς κοπέλες. Οἱ κοπέλες ποὺ ἀρβήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀντίθετη ομάδα, κρατοῦνται αἰχμάλωτες. Ἀνταλλάσσονται σὲ περίπτωσιν ποὺ καὶ ἡ ἀντίπαλῃ ομάδα ἔχει αἰχμάλωτες καὶ θέλει νὰ τίς ἀνταλλάξῃ.

Ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν

5. Ἐχω δυὸ πουλάκια

Ἕνα παιδί ἀπλώνει μπροστὰ τὰ δυὸ του χέρια, ἔχοντας τοὺς δειχτες ἀπὸ τὰ δυὸ χέρια τεντωμένους καὶ τὰ ὑπόλοιπα δάχτυλα μαζωμένα στὴν παλάμη.

Πάνω στοὺς δειχτες, στὸ μέρος τοῦ νυχιοῦ κάθε δείκτη, ἔχει κολλήσει ἀπὸ ἓνα χαρτάκι. Ἐτσι τεντωμένους κρατώντας τοὺς δειχτες, προσκαλεῖ τὰ παιδιὰ μπροστὰ του καὶ τοὺς λέει: Κοιτάξτε:

*Ἔχω δυὸ πουλάκια
σὰν καλὰ παιδάκια.
Πέταξε τὸ ἕνα
πέταξε καὶ τ' ἄλλο.
Ἦρθε τὸ ἕνα,
ἦρθε καὶ τ' ἄλλο.*

Ὄταν λέη: πέταξε τὸ ἕνα, σηκώνει τὸ χέρι ψηλὰ σ' ἐνδειξη πετάγματος τοῦ πουλιοῦ, καὶ τὸ κατεβάζει πάλι στὴ θέση του. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διαδρομῆς διπλώνει τὸ δείχτη μὲ τὸ χαρτάκι στὴν παλάμη καὶ προτείνει τὸ μέσο. Ἔτσι τὰ παιδιὰ παραπλανοῦνται καὶ νομίζουν πὼς ἔφυγε τὸ πουλάκι. Ὄταν λέη: ἦρθε τὸ ἕνα, ἐπαναλαμβάνει τὴν ἴδια κίνηση ἀνεβοκατεβάζοντας τὸ χέρι καὶ ἐπαναφέρει τὸ δείχτη μὲ τὸ χαρτάκι μπροστά.

Τὰ παιδιὰ προσπαθοῦν νὰ ἀντιληφθοῦν, πὼς γύρισαν τὰ πουλάκια, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνουν. Στὸ τέλος τοὺς φανερώνει τὸ «κόλπο» καὶ προσπαθοῦν κι αὐτὰ νὰ τὸ πετύχουν καὶ νὰ τὸ ἐπαναλάβουν σ' ἄλλα παιδιὰ.

6. Τσίμ, τσίμ τὸ λιφτὸ

Πιάνουν τὰ χέρια τοὺς ἀπὸ τὸ πάνω μέρος μὲ τσιμπήματα καὶ τραγουδοῦν:

*Τσίμ, τσίμ τὸ λιφτὸ
τὸ λιφτὸ τὸ σιγανό,
πάει ἢ γάτα νὰ τοῦ φέρῃ
κι οὐ βασιλιάς δὲ θέλ'.
Στέλνω τὸνα, στέλνω τ' ἄλλο.
Στέλνω τὸ χελιδονάκι,
ποῦναι γρήγορο πουλάκι.
Ποῦν θὰ στείλω νὰ τὸ φέρῃ;
Ποῦς θὰ πάη νὰ τὸ φέρῃ;*

Ἐγώ, λένε τὰ παιδιὰ, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐλευθερώσουν τὰ χέρια τοὺς καὶ νὰ σηκώσουν τὸ δάχτυλο. Τὰ παιδιὰ γελοῦν μὲ τὸ πάθημα ὀρισμένων παιδιῶν, ποῦ πάνω στὴ βίαση τοὺς προσπαθοῦν νὰ τραβήξουν τὸ χέρι ἀπὸ κεῖ ποῦ εἶναι πιασμένο μὲ τσιμπησιὰ καὶ ὁ ἄλλος δὲν τὸ ἀφήνει.

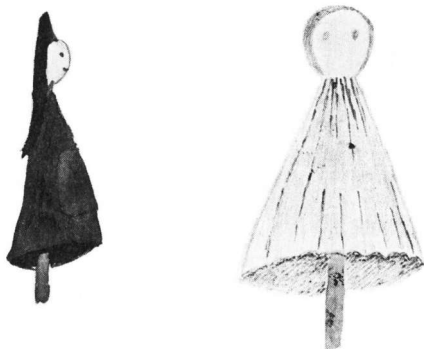
Β'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ἢ ΜΕΓΑΛΙΣΤΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Κοριτσιῶν

1. Νύφες καὶ γαμπροὶ

Μὲ κουρέλια φτιάχνουν κουκλές. Μιά κούκλα μὲ χρωματιστὰ κουρέ-

λια για νύφη καὶ μιὰ με̃ σκουρα ἢ τελείως λευκά για̃ γαμπρό¹ (σχέδ. 12). Χωρίζονται σὲ ὁμάδες· ἢ μία ὁμάδα παριστάνει τὸ συγγενολόγι τοῦ γαμπροῦ, ποὺ τὸν ἐτοιμάζουν για̃ τὸ γάμο, καὶ ἢ ἄλλη τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης, ποὺ κι αὐτοὶ τὴν ἐτοιμάζουν για̃ τὸ γάμο. Φτιάχνουν σπιτάκια, ἓνα τοῦ γαμπροῦ καὶ ἓνα τῆς νύφης. Κάθε ὁμάδα μιμεῖται τοὺς μεγάλους στὸ ρόλο τους καὶ ξεκινοῦν τὸ γάμο.

Σχέδ. 12. Νύφες - γαμπροὶ

2. Σπίτια

Σ' ἓνα ἄπλωμα ἢ σ' ἓνα ἄλωνι συγκεντρώνουν πετρίτσες, τίς τοποθετοῦν τῇ μία κοντὰ στὴν ἄλλη καὶ φτιάχνουν τὴν κάτοψη τοῦ σπιτιοῦ.

Χωρίζουν ἄλλο δωμάτιο για̃ νὰ κάθονται, ἄλλο για̃ νὰ κοιμοῦνται καὶ ἓνα για̃ μαγειριό. Στὸ τελευταῖο δίνουν μεγαλύτερη ἔμφαση. Ἐκεῖ συγκεντρώνεται τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιῶν περισσότερο.

Μέσα ἐκεῖ μαζεῦουν διάφορα σπασμένα ποτήρια, πιάτα καὶ ἀπὸ ἄλλα οἰκιακά σκευή καὶ συγκροτοῦν τὸ νοικοκυριό τους. Μοιράζουν ἔπειτα τοὺς ρόλους τῶν. Ἕνα κορίτσι παίρνει τὸ ρόλο τῆς μάνας, ἄλλο τῆς θυγατέρας, ἄλλο παίρνει ἄλλον ρόλο καὶ ἔτσι ξεχασμένα μέσα στὸ ρόλο τους παίζουν

1. Τὰ παλιότερα χρόνια ἡ γαμπριάτικη στολὴ ἦταν ἡ φουστανέλλα ἢ λευκή. Αὐτὴ θεωροῦσαν ἐπίσημη στολὴ. Τίς καθημερινὲς φοροῦσαν φουστανέλλες σκουρὲς με̃ λίγες δίπλες. Μεταγενέστερα οἱ γαμπροὶ φόρεσαν «φράγκικα» ἢ «στενά» στὸ γάμο. Μέχρι τὸ 1925, ποὺ θυμάμαι ἐγώ, οἱ γαμπροὶ ντύνονταν με̃ φουστανέλλα. Ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ ἐμφανίζεται ἡ «φράγκικη» στολὴ καὶ νὰ φοριέται ἀπὸ τοὺς γαμπροὺς. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς γαμπριάτικης στολῆς ἔκανε ἐντύπωση στὸ χωριό καὶ συζητιόταν πολὺ τὸ ζήτημα. Τόσο μᾶς εἶχε κάνει στὰ παιδιὰ ἐντύπωση, ποὺ λέγαμε με̃ ὄρκο, πὼς ἐμεῖς θὰ γίνουμε γαμπροὶ με̃ φουστανέλλα καὶ δὲν θὰ βάλουμε «φράγκικα». Τελικὰ ἐπικράτησε τὸ νέο.

ὥρες ὁλόκληρες, μιμούμενα τὴ ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ, τὶς ἀσχολίες καὶ τὸ νοικοκυριό του.

Ἀγοριῶν, κοριτσιῶν καὶ μικτὰ

3. Μαγαζιά

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ τὸ παίζουν μικρὰ παιδιὰ, ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζί. Φτιάχνουν μὲ πέτρες ἓνα μαγαζάκι, ὅπως φτιάχνουν τὸ σπίτι. Μέσα σ' αὐτὸ τοποθετοῦν διάφορα ἄδεια κουτιά ἀπὸ κονσέρβες ἢ ἀπὸ ἄλλα ἀντικείμενα. Σ' ἄλλο μέρος τοποθετοῦν κομμάτια ἀπὸ σπασμένα ποτήρια καὶ πιάτα καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀντικείμενα. Πάνω σ' ἓνα ράφι βάζουν διάφορα κομμάτια ἀπὸ ὕφασμα. Ἔτσι τὸ μαγαζί εἶναι ἔτοιμο.

Ἐνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ κάνει τὸν καταστηματοῦρχο καὶ οἱ ἄλλοι τοὺς πελάτες. Κομμάτια ἀπὸ χρωματιστὰ χαρτιά εἶναι τὰ χρήματα ποὺ δίνουν οἱ πελάτες καὶ χῶμα, πετρίτσες καὶ ἄλλα πρόχειρα ἀντικείμενα τὰ πράγματα ποὺ πουλάει ὁ καταστηματοῦρχος. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς συναλλαγῆς γίνεται διάλογος τῶν παιδιῶν, ὅπως γίνεται μεταξὺ τῶν μεγάλων καὶ τοῦ καταστηματοῦρχου.

Ἀφοῦ παίζουν ἄρκετά, σκορποῦν τὸ ἐμπόρευμα καὶ χαλοῦν τὸ μαγαζί.

Τόσο ἦταν. Τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ πράγματα ποὺ εἶχαν στὸ μαγαζί ἦταν μεγάλο, ὥσπου χόρτασαν τὸ παιχνίδι. Χόρτασαν; Πάει καὶ ἡ ἀξία τῶν πραγμάτων, πάει καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ μαγαζί καὶ τὸ παιχνίδι τους.

Ἀγοριῶν

4. Καλύβες, μαντριά

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ παίζεται τὸ φθινόπωρο ἢ τὶς καλὲς μέρες τοῦ χειμῶνα. Παίζεται καὶ ἀπὸ ὁμάδες καὶ μοναχικό.

Μὲ ξυλαράκια, πετρίτσες, σανιδάκια καὶ βριζάχερο φτιάχνουν τὰ μαντριά τους, ὅπως φτιάχνουν οἱ μεγάλοι κτηνοτρόφοι τὰ δικά τους (σχέδ. 13).

Μιμοῦνται ἀκριβῶς τὸν τρόπο καὶ τὴ διάταξη τοῦ χώρου τῶν μαντριῶν τῶν μεγάλων. Σὲ περίπτωσι ποὺ εἶναι καὶ ἄλλα παιδιὰ ποὺ παίζουν, μιμοῦνται ἀκόμη καὶ τὸν τρόπο ποὺ ἐφαρμόζουν οἱ μεγάλοι γιὰ τὸν καθορισμὸ τοῦ τρόπου ποὺ θὰ διαλέξουν τὸν τόπο γιὰ νὰ στήσουν τὰ μαντριά τους. Αὐτὸ γίνεται χωρὶς προστριβὲς καὶ μαλώματα, πρᾶγμα ποὺ συχνὰ συμβαίνει στοὺς μεγάλους σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις.

Μαζεῦουν «μπάκαλα» (=μικρὲς στρογγυλὲς πετρίτσες, σὰν μπίλιες) καὶ τὰ ἔχουν γιὰ γιδοπρόβατα. Τὰ ἄσπρα μπάκαλα τὰ ἔχουν γιὰ φλῶρα γιδοπρόβατα, τὰ μαῦρα γιὰ λάγια. Λίγο μεγαλύτερα μπάκαλα ἀπ' αὐτὰ ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ γιδοπρόβατα προορίζονται γιὰ κριάρια. Πιο μεγάλα ἀκόμα γιὰ σκυλιά, μαντρόσκυλα, ποὺ θὰ φυλάνε τὰ γιδοπρόβατα.

Κάθε παιδί βάζει στὸ μαντρί τὰ γιδοπρόβατά του. Σὲ κατάλληλο μέρος φτιάχνει μέρος γιὰ τὰ σκυλιὰ καὶ στὸ καθορισμένο μέρος τὴν ἀνθρωποκαλύβα. Μετὰ τὰ βγάζει στὴ βοσκή.

Ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ σκυλιὰ τῶν τσελικάδων, ποὺ ὅταν συναντηθοῦν ἀρχίζουν ἀμέσως νὰ τσακώνονται μεταξύ τους, ἔτσι καὶ τώρα. Τὰ παιδιά παίρνουν τὰ «σκυλιὰ» τους καὶ χτυποῦν τὸ ἓνα ἐπάνω στὸ ἄλλο.

Σχέδ. 13. Καλόβες-μαντοῖα

Τὸ μπάκαλο-σκυλι ποὺ θὰ σπάση ἢ θὰ πετάξῃ κομματάκι, νικήθηκε. Ἀκόμα μιμοῦνται καὶ τὸν ἦχο ποὺ κάνουν τὰ κουδούνια, τὰ βελόσματα τῶν γιδοπροβάτων καὶ τὰ γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν.

Γενικά, στὸ παιχνίδι αὐτὸ γίνεται καθαρὴ ἀπομίμηση τῆς ζωῆς τῶν κτηνοτρόφων τὴν ἐποχὴ αὐτή, τοὺς φθινοπωρινοὺς καὶ χειμωνιάτικους μῆνες.

5. Σ τ ρ ο ὕ γ κ ε ς

Μιὰ παραλλαγὴ τοῦ παραπάνω παιχνιδιοῦ εἶναι καὶ τὸ παιχνίδι ποὺ τὸ λένε «στρούγκες». Στρούγκα εἶναι τὸ τυροκομεῖο τοῦ χωριοῦ.

Κι ἐδῶ φτιάχνουν τὴ στρούγκα τους σάν τοὺς μεγάλους (σχέδ. 14). Τώρα τὰ παιδιά μιμοῦνται τὶς ἐργασίες ποὺ γίνονται στὴ στρούγκα. Ἕνα παιδί κάνει τὸν «μπάτζιο» (=τυροκόμο), ἄλλο τὸ γαλαριάρη (=βοσκὸς τῶν γαλακτοφόρων γιδοπροβάτων), ἄλλο τὸ στεριιάρη (=βοσκὸ τῶν μὴ γαλακτοφόρων γιδοπροβάτων) καὶ ἄλλο τὸ νοικοκύρη ποὺ ἔχει «ἀράδα» (=σειρὰ νὰ πάρῃ τὸ γάλα).

Αὐτὴ τὴ φορὰ γιὰ γιδοπρόβατα χρησιμοποιοῦν «ντότσκες» (=κουκουνάρια πεύκου) πρασινωπές. Τὰ βγάζουν γιὰ βοσκή, τὰ φέρουν γι' ἄρμεγμα, τὰ βάζουν στὸ στάβλο. Γενικά, κάνουν ὅ,τι καὶ οἱ μεγάλοι.

Κατὰ τὸ βόσκημα τῶν γιδοπροβάτων, μιμοῦνται τὸν ἦχο τῶν κουδουνιῶν, τὸ βέλασμα καὶ τὸ γάβγισμα τῶν σκύλων, ἀκόμα καὶ τὶς ἀργοζημίες

πού προκαλούν με τὰ κοπάδια τους καὶ τὶς ὑποτιθέμενες γκρίνιες με τὸν ἀγροφύλακα, πού αὐτὸ τὸ ἀναφέρουν τάχα στὸ νοικοκύρη ἢ στὸν τσέλιγκα καὶ τὸν τελικὸ συμβιβασμὸ γεωργοῦ καὶ κτηνοτρόφου.

Τὰ καδιά, πού χρειάζεται ἡ στρούγκα, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀγγειὸ χρειάζεται, τὰ φτιάχνουν ἀπὸ φλούδα πεύκου. Κόβουν τὴν κορυφὴ νεόφυτου πεύκου καὶ

Σχέδ. 14. Στρούγκα

βγάζουν ἓνα μέρος τῆς φλούδας του. Ἐνα μακρὸ κυλινδρικό μέρος τὸ κάνουν καδί καὶ μικρότερο σὲ μάκρος κάνουν καρδάρι. Ἐνα ξύλο κατάλληλα κομμένο γίνεται «ζντρομπουλίτσα» (=ντρομπουλίτσα). Μέσα στὸ καδί βάζουν νερό, γὰ γάλα, καὶ τὸ χτυποῦν, ὅπως οἱ μεγάλοι, γὰ νὰ βγάλουν τὸ βούτυρο καὶ κάθε εἶδος τυροκομικῆς.

6. Μύλοι με μῆλα

Παίρνουν ἓνα μῆλο καὶ κόβουν ἀπ' αὐτὸ μιὰ φέτα, πού ἀντιστοιχεῖ στὸ μέγιστο κύκλο τῆς σφαίρας τοῦ μήλου. Τσιτώνουν (=μπήγουν) στὴν περιφέρειά του ξυλαράκια, ἔτσι πού ἡ φέτα τοῦ μήλου νὰ γίνῃ γύρω-γύρω ἀκτινωτὴ με ἴσες ἀκτίνες. Στὸ κέντρο τῆς φέτας περνοῦν ἓναν ξύλινο ἄξονα. Αὐτὸ τὸ τοποθετοῦν σ' ἓνα μέρος πού πέφτει νερό ἀπὸ ψηλά, στηριγμένο σὲ δύο ποδρες. Με τὴν πτώση τοῦ νεροῦ, πού χτυπάει στὶς ἀκτίνες του, φέρνει γύρω. Τὰ παιδιά βλέποντας τὴν κίνηση διασκεδάζουν.

7. Μύλοι στοὺς νόχτους

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν παραπάνω «μύλο», τὰ παιδιὰ φτιάχνουν καὶ μύλους στοὺς νόχτους¹.

Διαλέγουν ἓνα μέρος πρόσφορο· ἀρχίζουν μετὰ νὰ τραβοῦν τὸ χῶμα ἀπὸ τὸ κάτω μέρος λίγο-λίγο καὶ κάνουν μία μικρὴ σπηλιά. Ἀνοίγουν ἔπειτα ἀπὸ τὸ πάνω μέρος μία τρύπα πρὸς τὴ σπηλιά. Τὴν τρύπα αὕτὴ τὴν λειαίνουν ἐσωτερικά.

Ἐκεῖ μὲ τὴ σειρὰ τὰ παιδιὰ φέρνουν χῶμα, τὸ ρίχνουν στὴν τρύπα καὶ τὸ μαζεύουν ἀπὸ κάτω. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μιμοῦνται τὸ ἄλεσμα στὸ μύλο. Πολλὲς φορὲς δίπλα στὴν τρύπα κάνουν ἓνα αὐλάκι μικρό· εἶναι τὸ αὐλάκι τοῦ μύλου. Ἄν ἐκεῖ κοντὰ εἶναι νερό, κουβαλοῦν μὲ τενεκεδάκια νερό, τὸ ρίχνουν στὸ αὐλακάκι καὶ κυλάει ὅπως στὸ νερόμυλο. Ἐνα παιδί κάνει τὸν μυλωνά καὶ τ' ἄλλα τοὺς χωρικοὺς ποὺ μεταφέρουν ἄλεσμα γιὰ ν' ἄλυστῇ.

Γ'. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ - ΑΘΛΗΜΑΤΑ

Ἀγοριῶν

1. Σήκωμα βάρους

Συναγωνίζονται τὰ παιδιὰ καὶ στὸ σήκωμα βάρους. Διαλέγουν μιὰ πέτρα στὰ μέτρα τους. Προσπαθοῦν νὰ τὴν σηκώσουν, τὰ πιὸ δυνατὰ παιδιὰ πρῶτα.

Τὸ σήκωμα τῆς πέτρας γίνεται μὲ δύο τρόπους βασικά, χωρὶς νὰ ἀποκλείωνται καὶ ἄλλοι τρόποι, ποὺ θὰ βροῦν τὰ παιδιὰ καὶ θὰ συμφωνήσουν μεταξὺ τους.

Πρῶτος τρόπος. Νὰ σηκωθῇ ἡ πέτρα ἀπὸ κάτω, πιασμένη μὲ τὰ δύο χέρια, χωρὶς νὰ τὴν ἀκουμπήσουν πουθενά, μέχρι τὴν ἀνάταση.

Δεύτερος τρόπος. Νὰ σηκωθῇ ἡ πέτρα ἀπὸ κάτω μέχρι τὸ στῆθος. Ἐκεῖ νὰ ἀκουμπιστῇ στὸ στῆθος, γιὰ νὰ ἀλλάξουν θέση τὰ χέρια καὶ μετὰ νὰ φτάσῃ στὴν ἀνάταση. Αὐτὸ τὸ σήκωμα τῆς πέτρας λέγεται «μὲ βάλσιμο στῆθους».

2. Τὸ σήκωμα τοῦ τσεκουριῦ

Βάζουν κάτω τὸ τσεκούρι. Τὸ πιάνουν ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ στειλιαριοῦ καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ σηκώσουν, χωρὶς νὰ λυγίσουν τὸ χέρι στὸν ἀγκώνα.

Ἄν τὸ κατορθώσουν μὲ τὸ μικρὸ τσεκούρι, παίρνουν μεγαλύτερο, ὥσπου ξεδιαλεχτοῦν τὰ πιὸ γερά παιδιὰ ποὺ θὰ μπορέσουν νὰ τὸ σηκώσουν.

1. Νόχτος: ὄχθη, ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, ὄχθη τοῦ δρόμου, ὄχθη τοῦ χωραφιοῦ. Κάθε ἀπότομο κόψιμο γῆς λέγεται νόχτος. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι τὸ κόψιμο περισσότερο ἀπὸ 4 ἕως 5 μέτρα. Τὸ μεγαλύτερο κόψιμο γῆς λέγεται γκρεμός.

3. Τὸ γκύλισμα

Πολύ αγαπητὸ παιχνίδι σὲ παιδιά ἡλικίας 6 ἔως 9 ἐτῶν.

Πηγαίνουν σ' ἓνα μέρος πλαγερὸ, λισβοτόπι κατὰ προτίμηση, καὶ ἐκεῖ καθισμένα στὰ πίσω, ἀφήνονται καὶ κυλιοῦνται τὸν κατήφορο. Ξαναβγαίνουν πάλι στὴν κορυφὴ τοῦ λίσβα καὶ πάλι κύλισμα τὸν κατήφορο. Αὐτὸ γίνεται πολλές φορές, ὥσπου . . . νὰ ξεσκίσουν τὰ πανταλόνια τους.

4. Τὸ ρίξιμο τῆς πέτρας

Διαλέγουν μιὰ πέτρα στρογγυλή, ἀνάλογη σὲ βάρος μὲ τὴν ἡλικία τῶν παιδιῶν ποὺ θὰ ρίξουν τὴν πέτρα. Χαράζουν μιὰ γραμμὴ στὸ ἔδαφος καὶ πατώντας ἐπάνω στὴν γραμμὴ πετοῦν τὴν πέτρα σὲ μήκος.

Τὸ πέταγμα τῆς πέτρας γίνεται: μὲ τὸ ἓνα χέρι, μὲ τὰ δύο, μὲ φόρα, χωρὶς φόρα, ἀνάλογα μὲ τὴν συμφωνία ποὺ ἀπὸ μπροστὰ θὰ κάνουν.

Παίζεται σὰν ἀγώνισμα· ποιὸς θὰ πετάξῃ τὴν πέτρα μακρύτερα.

α) Μὲ τὸ ἓνα χέρι. Πιάνουν τὴν πέτρα μὲ τὸ ἓνα χέρι, τὴν φέρουν στὸν ὦμο καὶ ἀπὸ κεῖ τὴν πετοῦν. Μποροῦν νὰ πετάξουν τὴν πέτρα μὲ τὸν πιὸ φυσικὸ τρόπο ποὺ μποροῦν ἢ μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο τρόπο θελήσουν, προσπαθώντας νὰ μὴν μετακινηθοῦν ἀπὸ τὴ θέση τους. Σὲ περίπτωσι ποὺ ξεπεράσουν τὴ γραμμὴ ποὺ ἔχουν χαραγμένη κάτω, δὲν πιάνεται, δὲν λογαριάζεται τὸ ρίξιμο, διαγράφεται ἡ ἐπίδοσή τους.

β) Μὲ τὰ δύο χέρια. Μὲ τὰ πόδια σὲ διάσταση ἐπάνω στὴ γραμμὴ πιάνουν τὴν πέτρα μὲ τὰ δύο χέρια. Ἀνεβοκατεβάζουν τὴν πέτρα ρυθμικὰ μὲ ἀνάλογες κινήσεις καὶ τοῦ σώματος. Σὲ κατάλληλη εὐκαιρία, ὅταν τὸ νομίσουν ὅτι εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή, ἐξαπολύουν τὴν πέτρα, φροντίζοντας νὰ μὴν μετακινηθοῦν ἀπὸ τὴ θέση τους. Ρίχνουν τὴν πέτρα διαδοχικὰ τρεῖς φορές. Νικητὴς βγαίνει ἐκεῖνος ποὺ θὰ ρίξῃ τὴν πέτρα μακρύτερα, ἔστω καὶ μιὰ φορὰ.

Οἱ δύο προηγούμενοι τρόποι γίνονται χωρὶς φόρα, δηλαδὴ στητοὶ στὴ θέσι τους πετοῦν τὴν πέτρα.

γ) Μὲ φόρα. Πιάνουν τὴν πέτρα μὲ τὸ ἓνα χέρι. Ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴ γραμμὴ, ὅσο τοὺς βολεύει. Τρέχουν πρὸς τὴ γραμμὴ κρατώντας τὴν πέτρα μὲ τὸ ἓνα χέρι, ἂν συμφωνήσουν νὰ τὴ ρίξουν μὲ τὸ ἓνα χέρι, ἢ μὲ τὰ δύο ἂν ἔγινε πάλι τέτοια συμφωνία.

Ὅταν φτάσουν στὴ γραμμὴ, πατώντας μὲ τὸ ἓνα πόδι ἐπάνω στὴ γραμμὴ, πετοῦν τὴν πέτρα προσπαθώντας νὰ μὴν παρασυρθοῦν καὶ φύγουν ἀπὸ τὴ γραμμὴ.

Νικητὴς κι ἐδῶ βγαίνει αὐτὸς ποὺ στὶς τρεῖς φορές θὰ ξεπεράσῃ τοὺς ἄλλους σὲ μᾶκρος.

5. Τὸ κ ό σ ι ε μ α

Συνήθως περισσότερα ἀπὸ δυὸ παιδιά μπαίνουν σὲ μιὰ γραμμὴ καὶ τρέχουν μὲ κατεύθυνση πρὸς ἓνα σημεῖο καθορισμένο ἀπὸ πρῶτα. Τὸ παιδί ποῦ θὰ φτάσῃ πρῶτο ἀνακηρύσσεται νικητής. Σκοπὸς μοναδικὸς τοῦ παιχνιδιοῦ εἶναι νὰ δείξῃ κάθε παιδί τὴν ἱκανότητά του στὸ τρέξιμο.

6. Τὸ π ά λ ε μ α

Πολὺ ἀγαπητὸ παιχνίδι τὸ πάλεμα. Ἡ πάλη γίνεται ἐλεύθερη, χωρὶς ἐπινίκια. Μοναδικὸς σκοπὸς ἡ ἐπίδειξη δυνάμεως καὶ τέχνης στὴν πάλη. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μπαίνουν οἱ κανόνες καὶ οἱ ὅροι: α) Μὲ περδικλωσιά¹ ἢ χωρὶς περδικλωσιά. β) Μὲ μέση². γ) Ὅπως μπορέσῃ ὁ καθένας.

Κατὰ τὴν πρώτη περίπτωση τὰ παιδιά μποροῦν ἢ δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ τρικλοπόδιμα.

Κατὰ τὴν δευτέρη περίπτωση τὰ παιδιά μποροῦν νὰ πιαστοῦν ἀπὸ τὴ μέση ἢ δὲν μποροῦν.

Κατὰ τὴν τρίτη περίπτωση εἶναι ἐλεύθερο κάθε παιδί-ἀντίπαλος νὰ μεταχειριστῇ ὅποιον τρόπο θέλει.

Γιὰ νὰ ἀνακηρυχθῇ νικητής πρέπει ὁ ἀντίπαλος νὰ πῇ «παραδίνομαι» ἢ νὰ «φάῃ ἢ πλάτῃ του χῶμα», ἢ νὰ «πάρῃ ἢ πλάτῃ του χῶμα». Πρέπει νὰ ἀκουμπήσῃ ἢ πλάτῃ του στὴ γῆ. Ἄν δὲν ἀκουμπήσῃ, δὲν θεωρεῖται νικημένος, ἔστω καὶ ἂν ἔπεσε κάτω.

7. Γ ύ ρ ι σ μ α μ έ ξ ύ λ ο

Παίρνουν ἓνα ξύλο, σὰν ἐκεῖνο ποῦ παίζουν τὰ τσιουλγκάρια, τὸ κρατοῦν ἀπὸ τὶς δυὸ ἄκρες μὲ τὰ χέρια καὶ τὸ φέρνουν μπροστὰ στὸ στήθος. Τὸ φέρνουν ἔπειτα στὴν ἀνάταση καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προσπαθοῦν, χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἢ νὰ μετακινήσουν τὰ χέρια τους, νὰ γυρίσουν τὰ χέρια τους καὶ νὰ τὰ φέρουν στὰ νῶτα τους (σχέδ. 15).

Ὅταν τὸ κατορθώσουν, μικραίνουν τὸ διάστημα διαρκῶς ἀπὸ τὶς ἄκρες τοῦ ξύλου. Πιάνουν δηλαδὴ κάθε φορὰ καὶ πιὸ σιμὰ τὰ χέρια τους στὸ ξύλο. Νικητής βγαίνει ἐκεῖνος ποῦ θὰ περάσῃ τὰ χέρια του στὰ νῶτα πιάνοντας τὸ ξύλο στὴ μικρότερη ἀπόσταση.

8. Γ ύ ρ ι σ μ α σ τ ό χ ῶ μ α

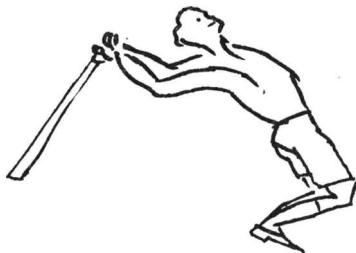
Ἄλλο γύρισμα εἶναι τὸ γύρισμα κάτω στὸ χῶμα. Γίνεται μὲ τὸ ἴδιο ξύλο-σκόπι ἀπὸ τὰ τσιουλγκάρια. Τὸ πιάνουν ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη μὲ τὰ δυὸ χέρια καὶ στερεώνουν τὴν ἄλλη στὸ ἔδαφος. Γυρίζουν τὸ κορμί τους πρὸς

1. Περδικλωσιά: μπέρδεμα τῶν ποδιῶν, τρικλοποδιά.

2. Μέση: πιάσιμο τοῦ ἀντιπάλου ἀπὸ τὴ μέση.

τὰ πίσω, ἔπειτα πρὸς τὰ κάτω καὶ προσπαθοῦν νὰ περάσουν τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὰ χέρια ποὺ κρατοῦν τὸ ξύλο.

Ὅταν τὸ κατορθώσουν ὅλα τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴ θέση αὐτῇ, μικραίνουν τὴν ἀπόσταση κάθε φορά τοῦ ξύλου ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Τὸ τελευταῖο πιάσιμο ἐγγίζει τὸ χῶμα. Αὐτὸ εἶναι τὸ δυσκολώτερο γύρισμα, γι' αὐτὸ τὸ κατορθώνουν μόνο λίγα παιδιὰ, τὰ πιὸ γυμνασμένα καὶ εὐκίνητα.

Σχέδ. 15. Γύρισμα με ξύλο

9. Πη δ ή μα τ α ἄ π λ ᾱ

Τὰ παιδιὰ πηδοῦν τὰ συνηθισμένα πηδήματα: τὸ ἀπλοῦν καὶ τὸ τριπλοῦν. Τὸ ἀπλοῦν τὸ λένε στὸ ἓνα καὶ τὸ τριπλοῦν τὸ λένε στὰ τρία.

Καὶ τὰ δύο πηδήματα γίνονται μὲ φόρα ἢ χωρὶς φόρα. Χαράζουν πάνω στὸ χῶμα μιὰ γραμμὴ καὶ μὲ βάση αὐτὴ τὴ γραμμὴ πηδοῦν. Μὲ φόρα τρέχουν ἀπὸ ἓνα μέρος ποὺ τοὺς βολεῦει, πατοῦν στὴ γραμμὴ καὶ πηδοῦν ἓνα πηδημα ἢ τρία πηδήματα. Προσπαθοῦν νὰ μὴ γύρουν πίσω, γιατί ὅπου ἀκουμπήση τὸ χέρι κατὰ τὸ πωγύρισμα, ἐκεῖ σημαδεύουν γιὰ ἐπίδοση τοῦ πηδήματος. Χωρὶς φόρα: Πατοῦν ἐπάνω στὴ γραμμὴ μὲ τὰ δύο πόδια, λιγοῦν καὶ τεντώνουν τὰ πόδια παλμικὰ καὶ μετὰ πηδοῦν ἓνα μόνο πηδημα ἢ τρία.

10. Π ή δ η μ α μ έ σ ο υ β λ ι ᾱ

Φτιάχνουν τρία ξύλινα σουβλιὰ ἢ καὶ ἓνα, ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν πηδημάτων ποὺ θὰ κάνουν. Χαράζουν μιὰ γραμμὴ σ' ἓνα μέρος κατάλληλο. Μὲ φόρα ἢ χωρὶς φόρα πηδοῦν. Μὲ τὸ πρῶτο πηδημα σταματᾷ καὶ προσπαθεῖ τεντώνοντας τὸ χέρι νὰ μπῆξῃ τὸ σουβλί στὸ ἔδαφος. Δεύτερο πηδημα, δεύτερη προσπάθεια μὲ δεύτερο σουβλί. Τρίτο πηδημα καὶ τρίτη προσπάθεια γιὰ τὸ τρίτο σουβλί.

Μετὰ ἀπὸ τὸ πρῶτο παιδί πηδᾷ δεύτερο παιδί. Σὲ κάθε πηδημα προσπαθεῖ νὰ φτάσῃ τὸ σουβλί, νὰ τὸ βγάλῃ καὶ νὰ τὸ μπῆξῃ μακρύτερα ἀπὸ τὴ ἀρχικὴ τοῦ θέσης. Ἐπαναλαμβάνεται ἡ προσπάθεια καὶ στὸ πηδημα καὶ στὸ

ἀλλαγμα τῶν σουβλιῶν. Νικητής, φυσικά, βγαίνει ἐκεῖνος ποὺ θὰ πηδήση πιὸ μακριὰ καὶ θὰ βάλῃ τὰ σουβλιὰ τόσο μακριὰ, ποὺ νὰ μὴν μπορῇ νὰ τ' ἀλλάξῃ κανεὶς. Παίζεται χωρὶς ἐπινίκια.

Τὸ ἴδιο παιχνίδι παίζεται πηδώντας μετ' ἓνα πόδι στὸ κουτσό, ὅπως τὸ λένε.

11. Πήδημα πάνω ἀπὸ παιδί

Ἕνα παιδί στέκεται σκυφτὸ πιάνοντας τὰ γόνατά του. Τὰ ἄλλα παιδιά παίρνουν φόρα καὶ πηδοῦν πάνω ἀπὸ τὸ σκυφτὸ παιδί, βάζοντας τὰ χέρια τους στοὺς ὤμους τοῦ σκυφτοῦ παιδιοῦ. Στὴν πρώτη φορὰ τὸ παιδί κάθεται πιὸ πολὺ σκυφτό. Μετὰ κάθε πήδημα τὸ παιδί ψηλώνει τὸ κορμί του. Ψηλώνοντας συνεχῶς τὴν στάση του, φτάνει σὲ σημεῖο ποὺ κάποιο ἀπὸ τὰ παιδιά δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ πηδήσῃ. Αὐτὸ τὸ παιδί τότε κάθεται στὴ θέση τοῦ σκυφτοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ ἄλλο παίρνει τὴ θέση του μετ' ἄλλα παιδιά. Ἐτσι ξαναρχίζει τὸ πήδημα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὴν πιὸ χαμηλὴ στάση.

Δ'. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΔΙΑΛΟΓΙΚΑ

Ἡ κολοκυθιά

Παίζεται ἀπὸ ἀγόρια καὶ κορίτσια. Μιὰ ὁμάδα παιδιῶν κάθονται σὲ σχῆμα κύκλου κάτω. Τὸ παιδί ποὺ ὀρίστηκε «μάνα» κρατᾷ μιὰ πέτρα στὴν ἀγκυλιά του, τὴν κολοκυθιά. Ἀπὸ τὴ «μάνα» καὶ κάτω, δεξιόστροφα, κάθε παιδί παίρνει ἓναν ἀριθμὸ, ἀρχίζοντας ἢ «μάνα» ἀπὸ τὸ ἓνα.

Ἡ μάνα λέει: «Ἐχὼ μιὰ κολοκυθιά, τὴν σκαλίζω, τὴν ποτίζω καὶ μοῦ κάνει 5 κολοκύθια».

Τὸ παιδί ποὺ ἔχει τὸν ἀριθμὸ 5, πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ ἀμέσως καὶ νὰ πῇ: Γιατί πέντε;

—Ἄμ, πόσα; τοῦ λέει ἡ «μάνα».

—Ἄς κάνῃ 3.

Τὸ παιδί ποὺ ἔχει τὸν ἀριθμὸ τρία, πρέπει μετὰ τὴ σειρά του νὰ πῇ: Γιατί τρία; Τώρα θὰ ἀπαντήσῃ τὸ παιδί ποὺ εἶπε τὸν ἀριθμὸ τρία καὶ ὄχι ἡ μάνα. Κάθε φορὰ θὰ λένε καὶ ἓναν ἀριθμὸ. Χάνουν ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ ἀφηρημάδα θὰ πούν τὸν ἀριθμὸ τῆς «μάνας» ἢ δὲν ἀπαντήσουν ἔγκαιρα.

Ὁ χαμένος ὑποχρεώνεται νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ μιμηθῇ τὴ φωνὴ ἐνὸς ζώου, ὅποιου ζώου τοῦ ὀρίσῃ ἡ «μάνα».

Ἄν ἡ «μάνα» μπερδεύτῃ τοὺς ἀριθμοὺς, χάνει καὶ τὸ ρόλο τῆς «μάνας» παίρνει τὸ παιδί ποὺ κατῴρθωσε καὶ μπερδεύσῃ τὴ «μάνα».

Ὅταν χάνῃ ἡ «μάνα» δὲν τῆς ἐπιβάλλεται καμιά ποινή.

Ε'. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΧΤΥΠΗΜΑΤΑ

Τὸ μπιζ

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ παίζεται συνήθως τὸ χειμῶνα μετὰ τὰ κρύα. Ἕνα παιδί

κάθεται στη μέση μιᾶς ομάδας παιδιών. Βάζει τὸ δεξι χέρι μὲ ἀνοιχτὴ παλάμη στὸ μάγουλο, σὲ θέση ποὺ νὰ σκεπάζῃ καὶ τὸ δεξιὸ μάτι. Τὸ ἀριστερὸ χέρι τὸ φέρνει κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη τῇ δεξιᾷ, μὲ τὴν παλάμη ἀνοιχτὴ καὶ νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἔξω.

Τὰ παιδιά ἀλλάζοντας θέση κάθε τόσο φωνάζουν: ζ ζ ζ ζ ζ ζ!

Κάποια στιγμή κάποιο παιδί χτυπᾷ μὲ τὸ χέρι τὴν ἀνοιχτὴ παλάμη τοῦ παιδιοῦ, προσπαθώντας νὰ μὴν ἀντιληφθῇ ποιὸς τὸ χτύπησε. Μὲ τὸ χτύπημα φωνάζουν μπιζζζζ καὶ σηκώνουν τὸ χέρι, ὅπως κάνουν τὰ παιδιά στὸ σχολεῖο, ὅταν θέλουν νὰ ποῦν τὸ μάθημα, λέγοντας ὅλα μαζί πάλι ζ ζ ζ ζ!

Τὸ παιδί ποὺ εἶναι στὴ μέση, προσπαθεῖ νὰ μαντέψῃ ποιὸς τὸ χτύπησε. "Ἄν τὸ καταφέρῃ, γίνεται ἀλλαγὴ. Τὸ παιχνίδι ξαναρχίζει μὲ τὸ παιδί ποὺ ἀνακαλύφθηκε στὴ μέση.

ΣΤ'. ΔΕΞΙΟΤΕΧΝΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Ἄ γ ο ρ ι ὦ ν

1. Ἡ τριῶτα

Ἐπάνω σὲ μιὰ πλάκα σχηματίζουν δύο τετράγωνα, ἓνα μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ μικρότερο ἐγγεγραμμένο κανονικὰ μέσα στὸ μεγάλο. Τραβώντας δύο γραμμὲς ἀπὸ τὸ κέντρο τῶν παράλληλων γραμμῶν σχηματίζουν σταυρό, ποὺ χωρίζει τὸ σχῆμα σὲ τέσσερα ἴσα μέρη (εἶκ. 3). Τὸ σχῆμα αὐτὸ λέγεται τριῶτα.

Παίζεται μὲ δυὸ παιδιά. Κάθε παιδί παίρνει διαφορετικοῦ χρώματος ἢ ὑλικοῦ τρία τεμάχια. Τὰ τεμάχια αὐτὰ βάζουν διαδοχικὰ ἐπάνω στὶς γωνίες ἢ στὰ σημεῖα ποὺ βρίσκουν τὰ ἄκρα τοῦ σταυροῦ στὶς πλευρὲς τῶν τετραγώνων. Ἐπιδίωξι κάθε παιδιοῦ εἶναι: Νὰ βάλῃ τὰ τεμάχιά του σὲ τέτοιο μέρος, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν μιὰ σειρὰ συνεχόμενη, καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἄλλο νὰ κατορθώσῃ αὐτὸ ποὺ αὐτὸς ἐπιδιώκει.

Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀπὸ τὴν πρώτη τοποθέτησι νὰ σχηματιστῇ τριάρα, μετακινοῦν τὰ εἶδη τοὺς διαδοχικὰ, ὥσπου νὰ τὸ κατορθώσουν. Νικητὴς βγαίνει αὐτός, ποὺ πρῶτος τὸ κατορθώσῃ.

Τὸ παιχνίδι ἐπαναλαμβάνεται. Κάθε νίκη λογαριάζεται ξεχωριστὰ καὶ δὲν χρειάζεται νὰ συμπληρωθῇ ἓνας ὀρισμένος ἀριθμὸς γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ «καβάλλα». Ὅταν σταματήσουν τὸ παιχνίδι λένε: Εἴμαστε τόσα μὲ τόσα. Τόσα σοῦ ἔβαλα καὶ τόσα μοῦ ἔβαλες.

2. Ἡ ἐννιάρα

Τὸ ἴδιο μὲ τὸ παραπάνω σχῆμα, μόνο ποὺ ἐδῶ τραβοῦν καὶ δύο διαγώνιες γραμμὲς. Πάλι δύο παιδιά, ποὺ παίρνουν τώρα ἐννέα πραγματάκια τὸ καθένα. Τοποθετοῦν τὰ πραγματάκια τοὺς στὶς γωνίες, στὶς ἐνώσεις τῶν γραμμῶν καὶ πλευρῶν, προσπαθώντας νὰ σχηματίσουν τριῶτα, μιὰ σειρὰ

δηλαδή ἀπὸ τρία ὅμοια δικά τους πραγματάκια. Μὲ τὶς μετακινήσεις ποὺ κάνουν, κατὰ τὸ παιχνίδι, προσπαθοῦν νὰ φέρουν τὰ πράγματά τους σὲ τέτοια θέση, ὥστε καὶ τὸν ἀντίπαλο νὰ ἀποκλείσουν, γιὰ νὰ μὴν μπορῇ νὰ κάνη «πόρτα», καὶ ὁ ἴδιος νὰ διευκολυνθῇ στὸ φτιάσιμο «πόρτας»¹. Ὅταν, μετακινώντας ἓνα πραγματάκι, μπορῇ καὶ κάνει σὲ δυὸ μεριές «πόρτα», λένε: Ἔ-

Εἰκ. 3. Τριώτα ἢ ἐννιάρα

κανε δίπορτο. Ἡ μεγαλύτερη ἐπιτυχία στὸ παιχνίδι εἶναι νὰ γίνη δίπορτο, γιατί τότε εἶναι ἐξασφαλισμένη ἡ ἐπιτυχία. Σὲ κάθε σχηματισμὸ «πόρτας» παίρνεται καὶ ἓνα πραγματάκι ἀπὸ τὸν ἀντίπαλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πραγματάκια ποὺ σχηματίζουν «πόρτα». Ὅταν τελειώσουν τὰ πραγματάκια τοῦ ἐνός, χάνει. Τὸ παιχνίδι ἐπαναλαμβάνεται, βάζοντας πρῶτος ὁ νικητὴς. Στὸ τέλος συμβαίνει ὅ,τι καὶ μὲ τὸ προηγούμενο παιχνίδι.

Ζ'. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΕΛΕΓΚΤΙΚΑ

Ἄγοριῶν καὶ κοριτσιῶν

1. Τὰ ἀντρόγυνα

Τὸν χειμῶνα μὲ τὶς ἀτέλειωτες νύχτες παίζεται τὸ παιχνίδι αὐτὸ ὄχι μόνο ἀπὸ παιδιά ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πῶς μεγάλους. Λένε:

Τὰ ἀντρόγυνα, ζευγάρια.

Τὶς χῆρες, κορμολοχῆρες.

Τοὺς χήρους, κορμολοχήρους.

Τὰ παιδιά, πετσεινάρια (= πετεινάρια)

Τὶς κοπέλες, πλακίδες, (πουλακίδες = κοτοῦλες).

Ρωτάει αὐτὸς ποὺ ἀρχίζει τὸ παιχνίδι:

1. «Πόρτα» ἐδῶ λένε τὴ σχηματισμένη σειρὰ ἀπὸ τρία ὅμοια πραγματάκια.

— Πού είναι, πού είναι ένα ζευγάρι, ένας κουρμόχρος, δύο πετσεινάρια και μία πλακίδα.

Οί άλλοι πού ακούν, πρέπει να βρουν σε ποιό σπίτι στο χωριό είναι ένα αντρώγνο, ένας χήρος, δύο παιδιά, άσχετου ηλικίας ανύπαντρα, και μία κοπέλλα, άσχετου ηλικίας ανύπαντρη.

Όποιος τó βρή, κάνει αυτός έρωτήσεις στους άλλους. "Αν δέν τó βρή κανένας, εκείνος πού έκανε τó έρώτημα, φορτώνει τούς άλλους. Τούς λέγει,

— Σας φορτώνω τόν τάδε γέρο, να τόν ανεβάσετε στο τάδε βουνό και να τόν ξανακατεβάσετε. Τούς βάζει και άλλες άγχαρίες να κάνουν τού γέρου, κατά τήν κρίση και τή θέλησή του.

2. Π Ε Τ Α Ε Ι - Π Ε Τ Α Ε Ι

Τό παιχνίδι αυτό παίζεται από ομάδα παιδιών. Όρίζεται ή «μάνα» και τά παιδιά μαζεύονται γύρω στη «μάνα» σε κύκλο. Πάνω στο άπλωμένο άριστερό χέρι της «μάνας» βάζουν όλα τά παιδιά τó δεξί δικό τους χέρι, άκουμπώντας μόνο τó δείχτη τους. Τό ίδιο κάνει και ή «μάνα».

Ή «μάνα» άρχίζει τó παιχνίδι λέγοντας: Πετάει-πετάει τó χελιδόνη, και σηκώνει τó δεξί της χέρι ψηλά, σε ένδειξη πώς πετάει τó χελιδόνη. Τά παιδιά κάνουν τó ίδιο. Όταν πρόκειται για πτηνά, πού είναι φυσικό να πετούν, τά παιδιά ακολουθούν τó παράδειγμα της «μάνας». Ή «μάνα» πολλές φορές, για να παραπλανήση τά παιδιά, λέει και ζώα, πού φυσικά δέν πετούν, άκόμα και πράγματα, όπως: «Πετάει-πετάει τó αηδόνη. Πετάει-πετάει τó κυδώνι». Τά παιδιά παρασύροναι από τó όμóχηχο της λέξεως και από τήν κίνηση της «μάνας» και έτσι χάνουν. Ή «μάνα» έχει τó δικαίωμα να σηκώση τó χέρι και σ' εκείνα πού δέν πετούν. Τά παιδιά πού παρασύρθηκαν και σήκωσαν χέρι, όταν δέν έπρεπε να σηκώσουν, δέχονται από τούς άλλους χτυπήματα στο σηκωμένο χέρι τους.

Ή μάνα παρασέρνει τά παιδιά λέγοντας πρώτα πτηνά και μετά όμóχηχα ζώα ή πράγματα πού φυσικά δέν πετούν. Έξαρτάται από τήν επιδεξιότητα της μάνας ή επιτυχία και ή παραπλάνηση των παιδιών.

Τό παιχνίδι αυτό δέν διαρκεί πολλή ώρα.

Η'. ΕΣΤΙΑΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ (ΚΤΗΝΗΓΗΜΑΤΑ ΑΦΕΤΗΡΙΑΚΑ)

1. Τ ό ά λ ά τ ι

Μιά ομάδα παιδιών από πέντε κι έπάνω. Ένα μακρύ σκοινί περίπου 5 μέτρα και, αν δέν ύπάρχη αυτό, τά λουριά των παιδιών πού συγκρατούν τά πανταλόνια τους, συνδεμένα τó ένα με τó άλλο. Με έναν από τούς γνωστούς τρόπους ξεχωρίζουν τά παιδιά ένα για να καθίση κάτω και ένα για να φυλάγη. Αυτό πού κάθεται κάτω, είναι τó «άλάτι» και εκείνος πού τó φυλάγει είναι ό φυλαχτάρης ή «μάνα».

Τὸ ἀλάτι κρατᾷ τὴν μιὰ ἄκρη τοῦ σχοινοῦ ἢ τοῦ λουριοῦ καὶ τὴν ἄλλη τὴν κρατᾷ τὸ παιδί φυλαχτάρης.

Τὰ ἀπὸ γύρω προσπαθοῦν νὰ πάρουν τὸ ἀλάτι καὶ ὁ φυλαχτάρης προσπαθεῖ νὰ τοὺς πιάσῃ. Κάθε παιδί πού θὰ κατορθώσῃ νὰ φτάσῃ κοντὰ στὸ «ἀλάτι» δίνει μιὰ γερὴ χτυπιὰ στὸ παιδί. Ἄλλος προσπαθεῖ νὰ ριχτῇ καβάλλα στὸ φυλαχτάρη.

Ὅποιο παιδί πιάσῃ ὁ φυλαχτάρης, πού κι ἐδῶ τὸ λένε «μάνα», κάθεται στὴ θέση τοῦ «ἀλατιοῦ», τὸ «ἀλάτι» γίνεται «μάνα» καὶ ἡ μάνα πηγαίνει μετ' ἄλλα παιδιά. Ἔτσι συνεχίζεται τὸ παιχνίδι.

2. Ἡ γουρούνα

Τὸ λένε καὶ γκουτζιούνα. Γιὰ τὸ παιχνίδι αὐτὸ πρέπει ὅλα τὰ παιδιά νὰ ἔχουν ἀπὸ ἓνα ξύλο-ραβδί καὶ ἓνα κουκουνάρι¹ πεύκου.

Σχηματίζουν ἓναν κύκλο, ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν παιδιῶν. Συνήθως ὁ ἀριθμὸς κυμαίνεται γύρω στὰ δέκα παιδιά. Κάθε παιδί πρέπει νὰ βρίσκεται σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ ἄλλο παιδί, γιὰ νὰ μὴν χτυπηθοῦν μετὰ τὰ ξύλα, κατὰ τὴν ὥρα τοῦ παιχνιδιοῦ.

Κάνουν ἓνα ἄνοιγμα στὴ μέση τοῦ κύκλου τόσο, ὅσο νὰ χωράῃ ἄνετα τὸ κουκουνάρι, τὴ γουρούνα.

Μπροστά τοῦ κάθε παιδί ἀνοίγει μιὰ μικρὴ λακκούβα καὶ βάζει μέσα τὸ ξύλο τοῦ.

Ἐνα παιδί, πού ὠρίστηκε, κάθεται σ' ἓνα μέρος τοῦ κύκλου μέσα, ἐκεῖ πού αὐτὸ νομίζει ὅτι ἐξυπηρετεῖται καλύτερα καὶ προσπαθεῖ μὲ τὸ δικό του ραβδί νὰ βάλῃ τὴ «γουρούνα» μέσα στὸ ἄνοιγμα πού βρίσκεται στὸ κέντρο τοῦ κύκλου.

Τὰ παιδιά ἀπὸ γύρω προσπαθοῦν μὲ τὰ ξύλα τοὺς νὰ ἐμποδίσουν τὴ γουρούνα νὰ μπῇ μέσα. Τὸ παιδί πού βρίσκεται μέσα στὸν κύκλο παραμονεύει τὴν ὥρα, πού τὰ ἄλλα ἔχουν τὸ ξύλο τοὺς ἔξω ἀπὸ τὴ λακκούβα τοὺς, νὰ βάλῃ αὐτὸ τὸ δικό του ξύλο σὲ μιὰ ἀπ' αὐτές. Τὰ παιδιά προσέχουν κι ἐκεῖνα τίς κινήσεις τοῦ «γουρνάρη» φύλακα. Ἄν προλάβῃ ὁ γουρνάρης καὶ βάλῃ τὸ ξύλο τοῦ σὲ ἓνα ἄνοιγμα ἀφύλαχτο, τότε παίρνει τὴ θέση ἐκείνου τοῦ παιδιοῦ, πού τοῦ πρόλαβε τὸ ἄνοιγμα καὶ τὸ χαμένο παιδί γίνεται φύλακας «γουρνάρης».

Κατὰ τὸ παιχνίδι τὰ παιδιά μιμοῦνται τίς φωνές πού κάνουν οἱ χωρικοί, θέλοντας νὰ διώξουν ἢ νὰ μαυλίσουν τὰ γουρούνια.

Τέτοιες φωνές εἶναι: Μπισ, μπισ, μπίσ, ὅταν θέλουν νὰ διώξουν τὰ γουρούνια καί, τσιόχ, τσιόχ, τσιόχ, ὅταν θέλουν νὰ τὰ μαυλίσουν.

Ὁ γουρνάρης προσπαθεῖ νὰ βάλῃ τὴ γουρούνα μέσα στὸ ἄνοιγμα, γιατί

1. Τὸ κουκουνάρι ἀπὸ τὸ πεῦκο τὸ λένε «ντόσκα».

έκει είναι καλὰ προφυλαγμένη ἀπὸ τὰ χτυπήματα καὶ ἔτσι εὐκολώτερα μπορεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τὶς κινήσεις τῶν παιδιῶν, γιὰ νὰ πιάσῃ τὸ ἄνοιγμά τους.

3. Τὸ κυνηγητὸ

Παίζεται ἀπὸ πολλὰ παιδιά. Μὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς τρόπους ὀρίζεται τὸ παιδί πού θὰ φυλάξῃ.

Σκορπίζονται ἀμέσως τὰ παιδιά ἐδῶ κι ἐκεῖ. Τὸ παιδί, πὺν ὀρίστηκε νὰ φυλάγῃ, τρέχει νὰ πιάσῃ ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά. Τὰ παιδιά τρέχουν προσπαθώντας νὰ παραπλανήσουν καὶ νὰ τραβήξουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κυνηγοῦ πρὸς τὸ μέρος τους, γιὰ νὰ γλυτώσουν τ' ἄλλα.

Ὅποιο παιδί πιάσῃ ὁ κυνηγός, αὐτὸ θὰ πάρῃ τὴ θέση τοῦ κυνηγοῦ καὶ ὁ κυνηγὸς πηγαίνει μὲ τ' ἄλλα παιδιά.

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ εἶναι ἀπ' ἐκεῖνα πὺν κρατᾷ περισσότερο ἀπ' τ' ἄλλα παιχνίδια σὲ διάρκεια.

4. Ὁ σφοῦγγος

Στὴ μιὰ ἄκρῃ ἐνὸς κομματιοῦ τριχιᾶς δένουν ἀρκετὰ κουρέλια σὲ σχῆμα φούντας, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ὁ σφοῦγγος, πὺν σφουγγίζουν τὸν φούρνο ἀπὸ τὴ στάχτη καὶ τὰ κάρβουνα. Στὴν ἄλλῃ ἄκρῃ δένουν θηλειά, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ κρατοῦν καλύτερα τὸ σφοῦγγο.

Τὰ παιδιά σχηματίζουν ἓνα μεγάλο κύκλο, ἀνάλογο μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν παιδιῶν. Ἐνα παιδί, πὺν ὀρίστηκε ν' ἀρχίσῃ τὸ παιχνίδι, παίρνει θέση στὴ μέση τοῦ κύκλου. Μὲ τὴ λέξι «ἀρχίζει» δίνει τὸ σύνθημα, ὅτι ἀρχίζει τὸ παιχνίδι.

Περιφέρει τὸ σφοῦγγο γύρω-γύρω καὶ χαμηλά, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν παιδιῶν, ἀρχικὰ σιγὰ καὶ προοδευτικὰ ταχύνοντας τὴν περιφορά. Πρέπει νὰ πῶ, πὺς τὸ μῆκος τοῦ σχοινοῦ τοῦ σφοῦγγου εἶναι ὅσο ἡ ἄκτινα τοῦ κύκλου τῶν παιδιῶν. Καθὼς φέρνει γύρα ὁ σφοῦγκος, κάθε παιδί πὺν τὸ πλησιάζει, πηδᾷ ψηλὰ καὶ ἔτσι ὁ σφοῦγγος περνᾷ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του.

Ὅταν δὲν προλάβῃ νὰ πηδήσῃ τὸ παιδί καὶ τὸ σχοινὶ τοῦ σφοῦγγου μπερδευτῇ στὰ πόδια του, χάνει αὐτὸ τὸ παιδί καὶ παίρνει τὴ θέση τοῦ παιδιοῦ πὺν γυροφέρνει τὸ σφοῦγγο, ἐνῶ τὸ ἄλλο πηγαίνει στὴ θέση τοῦ παιδιοῦ πὺν ἔχασε.

5. Τὸ λουρί, ἢ τὸ λουράκι, ἢ ἡ λουρίδα

Τὰ παιδιά σχηματίζουν ἓναν κύκλο διπλό, δύο-δύο. Στέκεται τὸ ἓνα πίσω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἔχοντας μέτωπο πρὸς τὸ κέντρο τοῦ κύκλου. Ρίχνουν κλῆρο, ποιά δυάδα θ' ἀρχίσῃ τὸ παιχνίδι.

Τὸ παιδί πὺν βρίσκεται ἐξωτερικά, παίρνει τὸ λουρί καὶ ἀρχίζει νὰ χτυπᾷ τὸ σύντροφό του, πὺν βρίσκεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κύκλου (εἰκ. 4). Τὸ ἐσωτερικὸ παιδί ἀρχίζει καὶ τρέχει, ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὶς χτυπιὲς ἐνῶ τὸ παιδί πὺν κρατᾷ τὸ λουρί τρέχει πίσω του.

Ὅταν κρίνη σκόπιμο τὸ παιδί πὺ δέχεται τὶς ξυλιές, μπαίνει μπροστὰ ἀπὸ μιὰ ἄλλη δυνάδα. Τότε τὸ ἐξωτερικὸ παιδί αὐτῆς τῆς δυνάδας πρέπει νὰ φύγη, νὰ τρέξη, γιὰ νὰ ἀποφύγη τὶς χτυπιές. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ κάνη καὶ τὸ παιδί πὺ κρατᾷ τὸ λουρί. Μπορεῖ νὰ δώση φανερά τὸ λουρί σὲ ἄλλο παιδί,

Εἰκ. 4. Τὸ λουρὶ ἢ ἡ λουρίδα

πάντα σὲ παιδί πὺ βρίσκεται στὸν ἐξωτερικὸ κύκλο. Πολλές φορές δίνει τὸ λουρί κρυφὰ σὲ παιδί, ἐνῶ αὐτὸς κάνει πὺς τρέχει καὶ ἔτσι δέχεται τὸ ἄλλο παιδί ξαφνικὰ τὸ χτύπημα. Τὸ παιδί πάντα ἔχει τὸ νοῦ του γιὰ νὰ ἀποφύγη τέτοιες περιπτώσεις.

6. Τὸ κρυφτὸ

Μὲ κλῆρο ὀρίζεται ποιοὶ παιδὶ θὰ φυλάξῃ πρῶτο. Γυρίζει τὸ πρόσωπό του πρὸς τὸν τοῖχο, κλείνει τὰ μάτια του καὶ ἀρχίζει νὰ μετράῃ ὡς τὸν ἀριθμὸ πὺ ἀπὸ πρὶν ὥρισαν, δέκα, εἴκοσι...

Ὅταν τελειώσῃ τὸ μέτρημα λέει: «Φτοῦ καὶ βγαίνω»¹.

Στὸ μεταξὺ τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ ἔχουν προκάνῃ νὰ κρυφτοῦν σὲ διάφορα μέρη, τὸ καθένα χωριστὰ. Ἀπὸ τὸ μέρος πὺ βρίσκονται κρυμμένα, παρακολουθοῦν τὸν «φύλακα» καὶ ὅταν καταλάβουν πὺς δὲν τοὺς βλέπει ἢ ἂν τρέξουν θὰ περάσουν, βγαίνουν καὶ τρέχουν πρὸς τὸ καθορισμένο μέρος. Φτάνοντας φτύνουν καὶ λένε: «σ' ἔχω». Τὸ παιδί πὺ πρῶτο θὰ φτάσῃ στὸ καθορισμένο μέρος καὶ φτύσῃ, εἶναι κερδισμένο.

Ἄν ὁ «φύλακας» ἀντιληφθῇ κάποιο παιδί, πὺ εἶναι κρυμμένο, φωνάζει δυνατὰ τὸ ὄνομά του, τὸ μέρος πὺ εἶναι κρυμμένο, φτύνει στὸ σημάδι καὶ λέει, «σ' ἔχω», π.χ. «Φτοῦ, Κώστας, σ' ἔχω, πίσω ἀπὸ τὸν πλάτανο».

1. Στὸ Ἀνθοχώρι Μετσόβου πὺ παίζεται τὸ ἴδιο παιχνίδι, ὅταν ὁ «φύλακας» τελειώσῃ τὸ μέτρημα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Φτοῦ καὶ βγαίνω» λέει καὶ τὸ «ἤκου» (= ἔλα ἢ ἔλατε).

Ἐδῶ ὁ Κώστας ἔχασε. Καλεῖ τότε ὅλα τὰ παιδιὰ νὰ παρουσιαστούν καὶ τὸ παιχνίδι ξαναρχίζει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ «φύλακα» τὸ παιδί πού ἔχασε.

Ἄν ὁ «φύλακας» δὲν μπορέσῃ δὲν βρῇ κανένα παιδί, ἢ νὰ προκάνῃ νὰ τὸ φτύσῃ, κάθετα πάλι ὁ ἴδιος «φύλακας» καὶ ἐπαναλαμβάνεται τὸ παιχνίδι.

Θ'. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΚΑ

1. Τὰ σ κ λ α β ά κ ι α¹

Χωρίζονται τὰ παιδιὰ σὲ δύο ὁμάδες. Κάθε ὁμάδα ἔχει πάνω ἀπὸ πέντε παιδιὰ. Κάθε ὁμάδα ἔχει τὴ «μάνα» τῆς. Παρατάσσονται οἱ ὁμάδες ἢ μιὰ ἀπέναντι τῆς ἄλλης, ὅπως στὴν ἀρχαία ἐποχὴ οἱ ἀντίπαλοι σὲ ὥρα μάχης.

Βγαίνει ἓνα παιδί ἀπὸ τὴ μιὰ ὁμάδα προκλητικὰ πρὸς τὸ ἐνδιάμεσο μέρος, πού χωρίζει τὶς δύο ὁμάδες. (Ἡ ἀπόσταση μεταξὺ τῶν δύο ὁμάδων πρέπει νὰ εἶναι γύρω στὰ δέκα μέτρα). Μὲ μορφασμούς καὶ προκλητικὲς κινήσεις, προκαλεῖ τοὺς ἀντιπάλους του. Βγαίνει τότε ἓνα παιδί ἀπὸ τὴν ἀντίπαλὴ ὁμάδα καὶ προσπαθεῖ μὲ τρόπο νὰ πιάσῃ τὸ πρῶτο παιδί. Τὸ δεύτερο παιδί «ἔχει» τὸ πρῶτο, δηλαδὴ εἶναι ἰσχυρότερο. Ἄν μπορέσῃ καὶ τὸ ἀγγίξῃ, τὸ παίρνει σκλάβο, ἐνῶ τὸ πρῶτο παιδί δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἀγγίξῃ τὸ δεύτερο. Καὶ νὰ τὸ ἀγγίξῃ, δὲν ἔχει καμιὰ ἐπίπτωση στὸ παιχνίδι καὶ στὸ παιδί.

Μὲ τὴ σειρὰ τώρα βγαίνει τρίτο παιδί, πού αὐτὸ «ἔχει» τὸ δεύτερο. Κάθε παιδί πού βγαίνει ἔπειτα ἀπὸ ἓνα ἢ περισσότερα παιδιὰ, «ἔχει» ὅλα τὰ παιδιὰ πού βγήκαν πρὶν μπροστὰ ἀπ' αὐτὸ καὶ μπορεῖ νὰ τὰ πιάσῃ καὶ νὰ τὰ πάρῃ σκλάβους. Ὅταν καταλάβουν πὼς κινδυνεύουν νὰ πιαστούν, ἐπιστρέφουν στὴ βάση τους. Τὰ παιδιὰ πού πιάνονται σκλάβοι παίρνονται πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀντίθετης ὁμάδας, τοποθετοῦνται σ' ἓνα σημεῖο κοντὰ στὴ βάση τους μὲ τὸ χέρι τεντωμένο πρὸς τὴ φιλικὴ ὁμάδα, περιμένοντας νὰ ἐλευθερωθοῦν. Τὰ παιδιὰ τῆς ὁμάδας τους προσπαθοῦν νὰ ἐλευθερώσουν καὶ τοὺς σκλάβους καὶ νὰ πιάσουν ἄλλους σκλάβους. Γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ σκλάβοι, πρέπει κάποιον παιδί νὰ φτύσῃ ὥς τὸ μέρος πού εἶναι οἱ σκλάβοι, χωρὶς νὰ τὸ πιάσουν, καὶ νὰ ἐγγίξῃ τὸ σκλάβο. Ὁ σκλάβος ἀμέσως γίνεται ἐλεύθερος καὶ τὸ παιδί δὲ μπορεῖ νὰ τὸ πιάσῃ κανεὶς. Οἱ δύο ἐπιστρέφουν στὴ βάση τους ἀπείραχτοι. Τὸ ἐλευθέρωμα τῶν σκλάβων γίνεται μὲ δύο τρόπους, κατὰ τὴ συμφωνία πού θὰ κάνουν. Μποροῦν νὰ συμφωνήσουν νὰ ἐλευθερώνωνται ὅλα τὰ παιδιὰ-σκλάβοι, ὅταν ἐλευθερωθῇ ὁ πρῶτος στὴ σειρὰ, ἄρκεϊ νὰ εἶναι πιασμένα τὰ παιδιὰ τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ νὰ σχηματίζουν ἀδιάκοπη ἄλυσσίδα. Τότε μεταδίδεται ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὸ ἓνα παιδί στὸ ἄλλο. Ἄν κατὰ τύχην κάποιον παιδί δὲν πιάνεται, σταματρεῖ μέχρι ἐκεῖ τὸ ἐλευθέρωμα.

1. Σκαλαβάκια προφέρουν τὸ παιχνίδι στὴ Χρυσή.

Ἡ ὁμάδα νίκησεν, μπαίνει καβάλλα ἀπὸ τὸ ἕνα σημάδι ὡς τὸ ἄλλο, μιὰ ἢ δύο φορές. Τὸ παιχνίδι ξαναρχίζει με ἀλλαγμένες θέσεις τῶν ομάδων.

2. Ἡ μέλισσα ἢ μῆλο-κυδώνι

Λέγεται καὶ «περνάει-περνάει ἡ μέλισσα» καὶ παίζεται ἀπὸ ἀγόρια καὶ κορίτσια. Δυὸ παιδιά κάνουν τὶς «μάνες». Τὰ ἄλλα, ἀρκετὰ σὲ ἀριθμὸ, σχη-

Εἰκ. 5. Μῆλο-κυδώνι ἢ περνάει-περνάει ἡ μέλισσα

ματίζουν μιὰ γραμμὴ. Οἱ «μάνες» πιάνονται με τὰ χέρια καὶ σχηματίζουν γεφύρι. Κάτω ἀπὸ τὸ γεφύρι αὐτὸ περνοῦν ὅλα τὰ παιδιά στὴ γραμμὴ καὶ ἀπαγγέλλουν ρυθμικὰ καὶ στίχους:

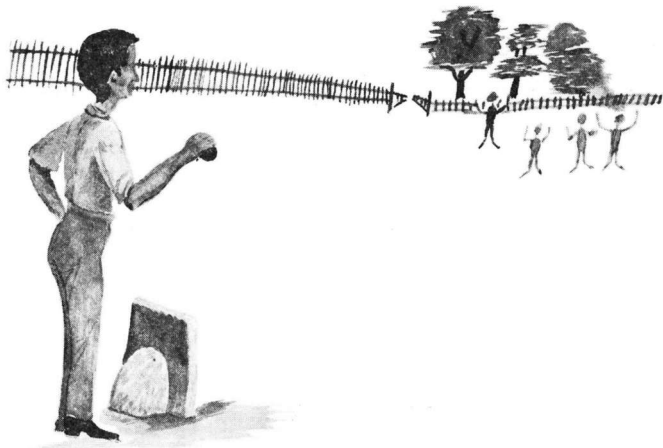
*Περνάει, περνάει ἡ μέλισσα
με τὰ μελισσόπουλα
καὶ με τὰ παιδόπουλα.*

Τὸ τελευταῖο παιδί τῆς γραμμῆς σταματᾷ καὶ τὸ ρωτοῦν οἱ «μάνες»: Μῆλο ἢ κυδώνι; Τὸ παιδί λέει ἕνα ἀπὸ τὰ δύο. Μιὰ ἀπὸ τὶς «μάνες» πῆρε τὸ μῆλο καὶ ἡ ἄλλη τὸ κυδώνι. Τὸ παιδί, ποῦ θὰ πῇ μῆλο, θὰ πάη πίσω ἀπὸ τὴ «μάνη» ποῦ πῆρε τὸ μῆλο καὶ τὸ παιδί, ποῦ θὰ πῇ κυδώνι, θὰ πάη στὴν ἄλλη «μάνη». Δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ πάρουν μόνο αὐτὰ τὰ δύο, τὸ μῆλο καὶ τὸ κυδώνι. Παίρνουν καὶ ἄλλα πράγματα. Ὅταν ρωτοῦν τὰ παιδιά, ἐκεῖνα πρέπει νὰ ἀπαντήσουν σιγά, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσουν τὰ ἄλλα.

Περνώντας ἔτσι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ γεφυράκι διαλέγονται τὰ παιδιά καὶ σχηματίζουν δυὸ ομάδες. Οἱ ομάδες τώρα σχηματίζουν δυὸ γραμμὲς καὶ παίρνουν θέση ἢ μία ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἄλλη. Πιάνεται κάθε παιδί με τὰ χέρια του πλεχτὰ ἀπὸ τὴ μέση τοῦ μπροστινοῦ παιδιοῦ καὶ οἱ «μάνες» χέρι με χέρι. Δίνουν τὸ σύνθημα καὶ ἀρχίζουν νὰ τραβοῦνται ἢ κάθε ὁμάδα πρὸς τὸ μέρος της (εἰκ. 5). Νικήτρια βγαίνει ἡ ὁμάδα, ποῦ θὰ κατορθώσει νὰ παρασύρῃ τὴν ἄλλη πρὸς τὸ μέρος της.

3. Παιχνίδια με τη σφαίρα

α) Τόπκα με χτύπημα. Για το παιχνίδι αυτό χρησιμοποιούν ένα τόπι και μία σχιστολιθική πλάκα $0,50 \times 0,50$ μ. περίπου. Το τόπι, που το λένε «τόπκα», το φτιάχνουν μόνα τους τα παιδιά ή η μάνα τους, ή μεγαλύτερη αδερφή τους. Γίνεται με μαλλι ή κουρέλια που τα μαζεύουν σαν κουβάρι και ράβουν εξωτερικά ένα γερό πανί. Παίζεται το παιχνίδι σε μέρος άπλόχωρο.

Σχέδ. 16. Τόπκα

Αφού χωριστούν σε ομάδες, η ομάδα που αρχίζει το παιχνίδι κάθεται κοντά στην πλάκα. Τα παιδιά της άλλης ομάδας απομακρύνονται και σκορπίζονται σε κατάλληλες θέσεις, περιμένοντας το τόπι (σχέδ. 16).

Αρχίζει το παιχνίδι η «μάνα». Πετᾷ το τόπι ψηλά και το περιμένει να το χτυπήσει με το χέρι, με την παλάμη του χεριού της, σαν ρακέτα. Τα παιδιά της αντίπαλης ομάδας προσπαθούν τώρα να πιάσουν στον αέρα το τόπι. Όταν το κατορθώσουν, χάνει το παιδί που έριξε το τόπι. Σε περίπτωση που δεν το πιάσουν, ρίχνουν το τόπι και προσπαθούν να χτυπήσουν την πλάκα. Όταν πάλι χτυπήσουν την πλάκα, χάνει το παιδί. Αν δεν χτυπήσουν την πλάκα, κερδίζει η ομάδα έναν πόντο. Κάθε άστοχία των παιδιών που προσπαθούν να χτυπήσουν την πλάκα είναι ένας πόντος στην ομάδα που παίζει και κάθε χτύπημα της πλάκας με το τόπι εξουδετερώνει και ένα παιδί-παίχτη.

Ὄταν πιασθῇ τὸ τόπι στὸν ἀέρα, προτοῦ νὰ πέσῃ κάτω, κατὰ τὴν συμφωνία, ἢ χάνει τὸ παιδί μόνο πού ἐπαιξε, ἢ χάνοντας τὸ παιδί, χάνονται καὶ ὅλοι οἱ πόντοι πού ἔκανε τὸ παιδί ἢ ἡ ομάδα.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔχουν συμφωνήσει τοὺς πόντους πού θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ συμπληρώσῃ κάθε ομάδα γιὰ νὰ γίνη μιὰ «καβάλλα». Ὄταν ὅλα πᾶνε καλὰ καὶ ἡ ομάδα συμπληρώσῃ τὸν ἀριθμὸ τῶν πόντων πού χρειάζονται γιὰ τὴν «καβάλλα», ἡ νικήτρια ομάδα μπαίνει καβάλλα στοὺς νικημένους καὶ μεταφέρονται ἀπὸ τὴν πλάκα ὡς τὸ ἀκραῖο σημεῖο τοῦ παιχνιδιοῦ καὶ τοὺς ἐπιστρέφουν πάλι στὴν πλάκα.

Μετὰ τὰ νικητήρια ξαναρχίζει τὸ παιχνίδι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὴν νικήτρια ομάδα.

Ὄταν δὲν προλάβῃ κάποια ομάδα νὰ συμπληρώσῃ τὸν ἀριθμὸ τῶν πόντων, γιὰτὶ ἔχασαν τὸ παιδί, ἀλλάζουν θέση. Τὰ παιδιὰ πού ἦταν στὴν πλάκα πηγαίνουν στὴ θέση τῶν ἄλλων. Οἱ πόντοι, ὅταν δὲν συμπληρώσουν «καβάλλα», χάνονται ἢ διατηροῦνται, κατὰ τὴ συμφωνία.

β) Τό π κ α μ ἐ π ο λ ἐ μ ῖ μ α (πολέμημα), π ἐ τ α γ μ α. Παίζεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἡ μόνη διαφορὰ ἐδῶ εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἄντι νὰ χτυποῦν τὸ τόπι μὲ τὸ χέρι σὰν ρακέτα, τὸ πετοῦν μὲ τὸ χέρι, ὅπως πετοῦν τὸ λιθάρι. Αὐτὸ λέγεται πολέμῖμα.

4. Παιχνίδια μὲ ξύλα

Τσιουλιγκάρια. Γιὰ τὸ παιχνίδι αὐτὸ χρησιμοποιοῦν ἓνα ραβδί, συνήθως ἀπὸ φράξο ἢ λεφτοκαρυά, μήκους 0,80 ἕως 1 μέτρο καὶ ἓνα μικρότερο τεμάχιο ξύλου μήκους 0,25 μ. Τὸ μακρὺ ξύλο τὸ λένε «σκόπ» καὶ τὸ μικρὸ τὸ λένε «τσιουλέγκα»¹. Ἡ τσιουλέγκα γίνεται ἀπὸ ξύλο κρυνιάς σὲ πάχος ὅσο ὁ δείκτης ἐνὸς γεροῦ ἄντρα. Τὸ σκόπι ἔχει διπλάσιο πάχος ἀπὸ τὴν τσιουλέγκα.

Τὸ σκόπι εἶναι ἀπλὸ κομμένο, ἐνῶ ἡ τσιουλέγκα στὶς ἄκρες εἶναι κομμένη σκαλωτά ἢ σὲ σχῆμα σουβλιοῦ. Αὐτὸ τὸ κόψιμο ἐξυπηρετεῖ καὶ εἶναι ἀπαραίτητο, γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὸν παίχτη στὴ χρῆση τῆς. Μὲ τὰ δύο αὐτὰ ξύλα παίζουν τὰ παρακάτω παιχνίδια.

α) Τσιουλέγκα στὰ τρία. Δύο ὁμάδες. Καθορίζουν τὸ σημεῖο ἐκκινήσεως. Ἡ «μᾶνα» ἀρχίζει τὸ παιχνίδι. Κρατάει μὲ τὸ ἀριστερὸ τὴν τσιουλέγκα καὶ μὲ τὸ δεξιὸ τὸ σκόπι. Χτυπάει τὴν τσιουλέγκα τρεῖς φορές διαδοχικά, ἀπὸ κεῖ πού φτάνει κάθε φορὰ μὲ κάθε χτύπημα. Ἀπὸ κεῖ καὶ

1. Ἡ λέξις τσιουλέγκα καὶ τσιουλιγκάρια πιθανὸν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα τσιουλνῶ, πού ἔχει τὴν ἔννοια χτυπῶ μὲ ραβδί, ραβδίζω π.χ. τσιουλνῶ τὴν καρυδιά=ραβδίζω τὴν καρυδιά. Τσιουλνῶ τὸ καλαμπόκι=χτυπῶ τὸ καλαμπόκι μὲ τὸ δάρτη (ξύλο) γιὰ νὰ πέσῃ τὸ σπυρί.

συνέχεια χτυπᾷ ἄλλο παιδί καὶ μετὰ ἄλλο, ὥσπου νὰ τελειώσουν τὰ παιδιά τῆς μιᾶς ομάδας. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο σημεῖο ποὺ ἔφτασαν χτυπώντας τὴν τσιουλέγκα, ἀρχίζει καὶ χτυπάει ἐπιστρέφοντας ἡ ἄλλη ομάδα. Πρέπει νὰ φτάσουν μὲ τὸ χτύπημα καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὸ σημεῖο ἐκκινήσεως. Ἄν δὲν τὸ κατορθώσουν, τὰ παιδιά τῆς πρώτης ομάδας μπαίνουν καβάλλα στὰ παιδιά τῆς δευτέρας ομάδας καὶ ἔτσι διανύουν τὴν υπόλοιπη ἀπόσταση. Ὅταν ἐπιστρέψουν στὸ σημεῖο καὶ περισσεύουν παιδιά ἢ χτυπήματα ἀπὸ τὴ δεύτερη ομάδα, χτυποῦν τὴν τσιουλέγκα πρὸς τὴν κατεύθυνση ποὺ χτυποῦσε ἡ πρώτη ομάδα καὶ τὸ περισσεύμα τῆς ἀποστάσεως τὸ διανύουν καβάλλα στὰ παιδιά τῆς πρώτης ομάδας. Τὸ παιχνίδι ἀρχίζει πάλι μὲ τὴν νικήτρια ομάδα.

β) Τ σ ι ο υ λ έ γ κ α μ έ γ κ ο ύ β α. Παίζεται μὲ τὰ ἴδια μέσα, τὴν τσιουλέγκα καὶ τὸ σκόπι. Σκάβουν μιὰ στενόμακρη μικρὴ λακούβα, τὴ γκούβα. Βάζουν τὴν τσιουλέγκα κάθετα στὴ λακούβα καὶ τὸ σκόπι μέσα τὴ λακούβα. Μὲ δύναμη σπρώχνουν τὴν τσιουλέγκα μὲ τὸ σκόπι, γιὰ νὰ ἀπομακρυνθῇ. Τὸ σκόπι παρασέρνει τὴν τσιουλέγκα, πετώντας τὴν πρὸς τὸ μέρος τῶν παιδιῶν.

Τὰ παιδιά τῆς ἄλλης ομάδας εἶναι σκορπισμένα σὲ κατάλληλες θέσεις καὶ περιμένουν τὴν τσιουλέγκα. Προσπαθοῦν νὰ τὴν πιάσουν στὸν ἀέρα, προτοῦ πέσῃ κάτω καὶ πάρῃ χῶμα. Ἄν τὸ κατορθώσουν αὐτὸ, ἐξουδετερώνουν τὸν παίχτη τῆς ομάδας ποὺ ἔριξε τὴν τσιουλέγκα. Ἄν δὲν τὸ κατορθώσουν, τότε ἓνα παιδί, τὸ πιὸ ἐπιδέξιο, παίρνει τὴν τσιουλέγκα καὶ τὴν ρίχνει πρὸς τὴν γκούβα. Στὴ γκούβα τώρα βρίσκεται τοποθετημένο τὸ σκόπι τοῦ παιδιοῦ ποὺ ἔριξε τὴν τσιουλέγκα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ἦταν τοποθετημένη προηγουμένα ἡ τσιουλέγκα. Ἄν ἡ τσιουλέγκα βρῇ καὶ χτυπήσῃ τὸ σκόπι, τὸ παιδί ποὺ ἔπαιξε χάνει καὶ τὴ θέση του τὴν παίρνει ἄλλο παιδί τῆς ἴδιας ομάδας μὲ τὰ δικά του τσιουλικάρια. Ὅταν δὲν χτυπήσῃ ἡ τσιουλέγκα τὸ σκόπι, τότε παίρνουν τὴν τσιουλέγκα, τὴν τοποθετοῦν σὲ κατάλληλο μέρος, πάντα κοντὰ στὴν τρύπα, καὶ χτυπᾷ τὴν ἄκρη τῆς τσιουλέγκας. Ἡ τσιουλέγκα σηκώνεται ψηλά. Τὸ παιδί τὴν περιμένει καὶ τὴν χτυπᾷ μὲ τὸ σκόπι καθὼς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω. Ἡ τσιουλέγκα ἀπομακρύνεται. Πηγαίνει ἐκεῖ ποὺ ἔπεσε καὶ τὴν ξαναχτυπᾷ πάλι σὰν πρῶτα στὴ θέση ποὺ βρίσκεται. Κάνει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τρίτη φορά. Ἀπὸ τὸ σημεῖο ποὺ ἔφτασε μὲ τὸ τρίτο χτύπημα ἡ τσιουλέγκα, ἀρχίζει νὰ μετρᾷ τὸ παιδί μὲ βήματα ὡς τὴ γκούβα. Ὅσα βήματα τόσοι καὶ οἱ πόντοι ποὺ ἔπιασε.

Τὸ παιχνίδι συνεχίζεται, ὥσπου νὰ χάσουν ὅλα τὰ παιδιά τῆς ομάδας. Τότε ἔρχεται ἡ ἄλλη ομάδα. Ἄν δὲν συμπληρώσουν πόντους, γίνεται κατὰ τὴ συμφωνία, ἢ χάνονται ὅλοι ἢ διατηροῦνται γιὰ τὸ ἐπόμενο παιχνίδι.

Ἐχουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συμφωνήσει, πόσους πόντους πρέπει νὰ συγκεντρώσουν, γιὰ νὰ κάνουν μιὰ «καβάλλα». Συνήθως ἀπὸ 200 ἕως 500.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐπίσης κάνουν καὶ τὴν ἐξῆς συμφωνία: Ὅταν πιάσουν στὸν ἀέρα τὴν τσιουλέγκα, χάνονται ὅλοι οἱ πόντοι πού ἔκανε ὅλη ἡ ομάδα ἢ μόνο ὅσους ἔκανε τὸ παιδί πού παίζει. Συμφωνοῦν ἐπίσης, ἂν τὸ ἔχουν μὲ «καβάλλα» ἢ ὄχι. Συνήθως αὐτὸ τὸ παιχνίδι τὸ ἔχουν χωρὶς ἵππευση. Τὸ παίζουν μόνο γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς νίκης.

γ) Τσιουλέγκα μὲ ἁλώνι. Ἀντὶ γιὰ γκούβα τὰ παιδιά φτιάχνουν ἓνα ἁλώνι, ἓναν κύκλο μὲ διάμετρο 1,50 μ. περίπου. Τὸ παιδί χτυπᾷ τὴν τσιουλέγκα μὲ ὅποιο τρόπο θέλει, ἀφοῦ σταθῇ μέσα στὸν κύκλο. Τὰ παιδιά πού εἶναι ἔξω προσπαθοῦν νὰ πιάσουν τὴν τσιουλέγκα. Ρίχνουν τὴν τσιουλέγκα τὰ παιδιά τῆς ἄλλης ομάδας, μὲ προορισμὸ νὰ σταματήσῃ μέσα στὸ ἁλώνι. Τὸ παιδί πού εἶναι μέσα στὸ ἁλώνι περιμένει τὴν τσιουλέγκα καὶ προσπαθεῖ, ὅσο θὰ βρίσκεται στὸν ἀέρα, νὰ τὴν ἐμποδίσῃ νὰ φτάσῃ στὸν κύκλο. Ἄν σταματήσῃ μέσα στὸ ἁλώνι, χάνει, ἂν δὲν σταματήσῃ μέσα, τότε χτυπᾷ τὴν τσιουλέγκα τρεῖς φορές ὅπως στὸ παιχνίδι μὲ τὴν γκούβα.

Τὸ μέτρημα τῶν πόντων γίνεται κι ἐδῶ μὲ βήματα. Πολλὲς φορές, ἂντι νὰ μετρήσουν τοὺς πόντους μὲ βηματισμούς, μετροῦν μὲ τὸ μήκος τοῦ σκοπιοῦ. Πόσα σκόπια εἶναι ἡ ἀπόσταση, τόσους πόντους βάζει.

5. Παιχνίδια μὲ πέτρες καὶ πλάκες (ἀγοριῶν)

α) Τὰ φίτζια. Γιὰ νὰ παιχθῇ τὸ παιχνίδι αὐτὸ χρειάζονται τὰ παρακάτω ἀντικείμενα: Κάθε παιδί πού θὰ λάβῃ μέρος στὸ παιχνίδι, πρέπει νὰ ἔχῃ μιὰ πλάκα γερὴ, γιὰ νὰ βαστάῃ στὰ χτυπήματα.

Τὰ παιδιά ἀπὸ κοινὸν πρέπει νὰ φτιάσουν τὰ φίτζια. Αὐτὰ εἶναι πλάκες στρογγυλεμένες σάν σπόνδυλοι κολόνας πέτρινης. Κάθε φίτζιο πρέπει νὰ ἔχῃ διάμετρο 0,05 ἕως 0,08 μ. περίπου, καὶ πάχος 0,05 μ. περίπου. Τὸ παιχνίδι γίνεται σὲ σιαδιά, σὲ ἅπλωμα, ὅπως εἶναι τὰ ἁλώνια στὰ χωριά.

Βρίσκουν ἓνα φυσικὸ σημάδι μέσα στὸ χῶμα, μιὰ πέτρα πού νὰ φαίνεται, ἢ μιὰ ρίζα ἀπὸ δέντρο πού νὰ ἐξέχῃ καὶ νὰ φαίνεται. Ἄν δὲν βρίσκεται ἐκεῖ κοντὰ τέτοιο σημάδι, μπήγουν τὰ ἴδια τὰ παιδιά μιὰ πέτρα μέσα στὴ γῆ γιὰ σημάδι. Πέντε ἕως ὀκτῶ μέτρα μακριὰ ἀπὸ τὸ σημάδι αὐτό, τοποθετοῦν τὰ φίτζια τὸ ἓνα ἐπάνω στὸ ἄλλο, σὲ τρόπο πού νὰ σχηματίζουν στυλο.

Ἀπὸ τὸ μέρος πού ἔχουν τοποθετημένα τὰ φίτζια, ρίχνουν τὶς πλάκες τους, ἓνα-ἓνα τὰ παιδιά, πρὸς τὸ μέρος τοῦ σημαδιοῦ (σχέδ. 17). Θὰ φυλάξῃ τὰ φίτζια τὸ παιδί πού ἡ πλάκα του θὰ πάῃ πιὸ μακριὰ ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες πλάκες σχετικὰ μὲ τὸ σημάδι.

Τὸ παιδί αὐτὸ ἀφήνει τὴν πλάκα του καὶ πηγαίνει κοντὰ στὰ φίτζια, στὸ πλάι γιὰ νὰ μὴν τὸ χτυπήσουν οἱ πλάκες τῶν παιδιῶν.

Ρίχνει πρῶτο τὸ παιδί, πού ἡ πλάκα του ἦταν πιὸ κοντὰ στὸ σημάδι, μὲ σκοπὸ νὰ χτυπήσῃ τὰ φίτζια καὶ νὰ τὰ σκορπίσῃ. Ἄν τὸ κατορθώσῃ,

τὸ παιδί ποὺ φύλαγε τὰ φίτζια τρέχει νὰ μάση τὰ φίτζια καὶ νὰ τὰ ξανατοθετήση, ὅπως ἦταν στὴν ἀρχή. Τὸ ἄλλο παιδί, ποὺ ἔριξε τὴν πλάκα, τρέχει νὰ πάρη τὴν πλάκα του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ βάση του, στὸ σημάδι. Ὅταν δὲν πετύχῃ τὰ φίτζια, φεύγει ἀπὸ τὸ σημάδι καὶ πηγαίνει κοντὰ στὰ φίτζια, προσπαθώντας νὰ πάρη κρυφὰ τὴν πλάκα του, γρήγορα καὶ μὲ σβελτάδα,

Σχέδ. 17. Τὰ φίτζια

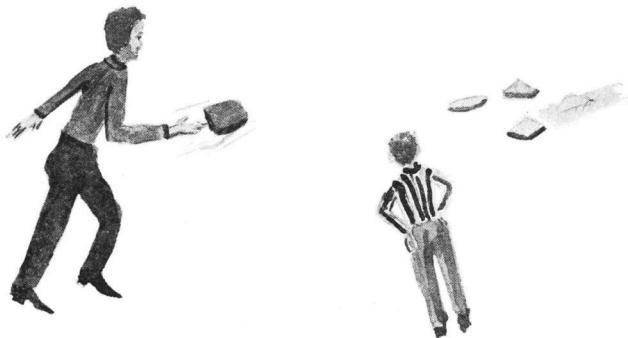
γιατί τὸ παιδί ποὺ φυλάγει τὰ φίτζια, παραφυλάγει καὶ αὐτὸ καὶ προσπαθεῖ μὲ τὸν τρόπο του νὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ πλησιάσῃ κοντὰ στὴν πλάκα καὶ νὰ τὴν πάρη. Ἄν στὴν προσπάθειά τους αὐτὴ, τὸ μὲν ἓνα παιδί πάρη τὴν πλάκα καὶ τὸ ἄλλο προλάβῃ καὶ τὸν ἐγγίσει μὲ τὸ χέρι του, κάθεται νὰ φυλάξῃ τὰ φίτζια τὸ παιδί ποὺ στὴν προσπάθειά του νὰ πάρη τὴν πλάκα πιάστηκε ἀπὸ τὸ παιδί ποὺ φύλαγε τὰ φίτζια.

Μὲ τὴ σειρὰ ρίχνουν ὅλα τὰ παιδιά. Μὲ τὶς πλάκες τους ὅλα προσπαθοῦν νὰ γκρεμίσουν τὰ φίτζια, γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τὸ παιδί ποὺ τὰ φυλάγει νὰ τρέξῃ νὰ τὰ μαζέψῃ καὶ νὰ τὰ στήσῃ, γιὰ νὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία στὰ παιδιά νὰ πάρουν τὶς πλάκες τους καὶ νὰ γυρίσουν στὸ σημάδι, πρὶν προλάβῃ ὁ φύλακας καὶ τοὺς πιάσῃ.

Πολλὲς φορὲς τὰ παιδιά κάνουν τὴ συμφωνία, νὰ παίξουν τὸ παιχνίδι μὲ πάτημα. Ὅταν δηλαδὴ τὸ παιδί ρίξῃ τὴν πλάκα καὶ προκάνῃ νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ πατήσῃ μὲ τὸ πόδι, προτοῦ ὁ φύλακας τὸν ἐγγίσει, τότε δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν πιάσῃ. Ὅταν πιάσῃ τὴν πλάκα μὲ τὸ χέρι, χάνεται τὸ ἀπαρabiαστο καὶ μπορεῖ νὰ τὸν πιάσῃ. Πιάνοντας τὴν πλάκα πρέπει νὰ φύγῃ ἀμέσως.

β) Πλάκες. Εἶναι ἓνα ἀπλὸ παιχνίδι. Κάθε παιδί πρέπει νὰ ἔχῃ μιὰ σχιστολιθικὴ πλάκα, ὅπως στὰ ἄλλα παιχνίδια. Ὅρίζουν δυὸ σημάδια μακριὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ὀκτὼ ὡς δέκα μέτρα. Ρίχνουν τὶς πλάκες τους πρὸς

τὸ σημάδι (σχέδ. 18). Τὸ παιδί πὺ θὰ πάη τὴν πλάκα τοῦ πιὸ σημά στοῦ σημάδι κερδίζει ἓναν πόντο. Τὸ ρίξιμο ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ σημάδι σὲ σημάδι. Τὸ παιδί πὺ θὰ συμπληρώσῃ 10 πόντους βγαίνει νικητὴς πρῶτος καὶ κάθεται θεατὴς, ὥσπου νὰ τελειώσουν ὅλα τὰ παιδιά. Ἡ νίκη στοῦ παιχνίδι αὐτὸ δὲν ἔχει κανένα ἐπακόλουθο.

Σχέδ. 18. Πλάκες

6. Κλέφτες καὶ χωροφύλακες (ἀγοριῶν)

Χωρίζονται τὰ παιδιά σὲ δυὸ ομάδες. Ἡ μιὰ ομάδα παριστάνει τοὺς κλέφτες καὶ ἡ ἄλλη τοὺς χωροφύλακες. Σκορπίζονται ἐδῶ καὶ κεῖ οἱ κλέφτες καὶ οἱ χωροφύλακες ψάχνουν νὰ τοὺς βροῦν. Προχωροῦν μὲ προφυλάξεις οἱ χωροφύλακες, γιατί οἱ κλέφτες παραφυλάγουν. Γιὰ ὅπλα κρατοῦν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ξύλα. Ὅποιος προκάνει καὶ πῇ τὸ «μπάμ», σὲ σκότωσα», ἐξουδετερώνει τὸν ἄλλο. Στὸ τέλος κερδίζει ἡ ομάδα πὺ θὰ ἐξουδετερώσῃ τοὺς ἀντιπάλους τῆς ὅλης.

Στὰ παλιότερα χρόνια τὸ ἴδιο παιχνίδι τὸ λέγανε τὰ παιδιά «Τούρκοι καὶ Ἕλληνες». Σιγά-σιγά ὅμως ξέπεσε καὶ ἔμεινε πλέον «κλέφτες καὶ χωροφύλακες». Αὐτὸ ἔγινε, γιατί σήμερα τὰ παιδιά δὲν ἔχουν ἄμεση ἐμπειρία ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων. Στὰ παιδικὰ μου χρόνια στὰ βουνὰ τῆς πατρίδας μου δροῦσαν οἱ κλέφτες καὶ καταδυνάστευαν τὸν τόπο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά οἱ χωροφύλακες, τὰ ἀποσπάσματα, κινδοῦνταν πρὸς καταδίωξή τους. Αὐτὸ τὰ παιδιά τὸ ἐβλεπαν.

Στὸ παιχνίδι αὐτὸ δὲν γίνεται λόγος γιὰ αἰχμαλώτους. Νεκρὸς ἢ νικητὴς εἶναι ὁ κάθε παίχτης¹.

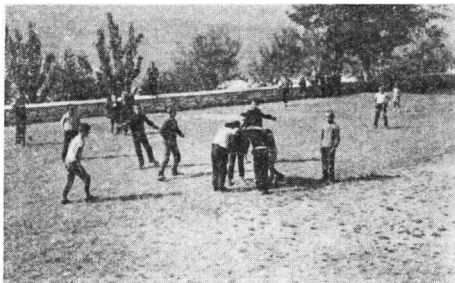
1. Ἐδῶ μποροῦμε νὰ ἰδοῦμε τὸ τῶν Σπαρτιατῶν: «Ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς», καὶ τὸ τῶν ἄρμα-

Γ. ΠΗΔΗΜΑΤΑ - ΚΑΒΑΛΛΕΣ

Ἀγοριῶν

1. Ἡ καμπυλίτσα

Κάθε ομάδα πρέπει νὰ ἔχη πάνω ἀπὸ πέντε παιδιά. Χρειάζεται ἀκόμα ἓνα σχοινὶ μακρὸ ὥς τρία μέτρα καὶ σὲ περίπτωση ποὺ δὲν ἔχουν τέτοιο χρησιμοποιοῦν τὰ λουριά τους, συνδέοντάς τα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Μιὰ ομάδα θὰ καθίσει κάτω. Τὰ παιδιά αὐτῆς τῆς ομάδας σχηματίζουν ἓνα κύκλο, πιά-

Εἰκ. 6. Καμπυλίτσα

νονται ἀπὸ τοὺς ὥμους μὲ τὰ χέρια καὶ σκύβουν τὰ κεφάλια πρὸς τὸ κέντρο τοῦ κύκλου. Ἐνα ἀπὸ τὰ παιδιά κρατᾷ τὴν ἄκρη τῶν λουριῶν, ἐνῶ τὴν ἄλλη ἄκρη τὴν κρατᾷ ἡ «μάννα», ποὺ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο, περιφέρεται γύρω-γύρω ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ τὰ φυλάει.

Τὰ παιδιά τῆς ἄλλης ομάδας προσπαθοῦν νὰ πηδήσουν ἐπάνω στὰ παιδιά, ποὺ βρίσκονται σκυμμένα (εἰκ. 6). Στὴν προσπάθειά τους αὐτὴ ἀντιδρᾷ ἡ «μάννα», προσπαθώντας νὰ πιάσει ὅποιο παιδί πλησιάσει στὰ σκυμμένα παιδιά. Ὅποιο παιδί πιαστῇ, βγαίνει ἀπὸ τὸ παιχνίδι καὶ περιμένει τὴν τελικὴ νίκη τῆς ομάδας καὶ τὴν ἐπανάληψη τοῦ παιχνιδιοῦ, γιὰ νὰ λάβει ξανά μέρος.

Ὅταν τὰ παιδιά βρίσκονται καβάλλα στὰ ἄλλα, ἡ «μάννα» δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὰ πιάσει. Ὅταν ὅμως «πάρῃ χῶμα» τὸ πόδι τους, δηλαδὴ πατήσουν κάτω, τότε τὰ πιάνει. Ὅταν πιαστοῦν ὅλα τὰ παιδιά ἢ ἡ «μάννα», γίνεται ἀλλαγὴ στίς ομάδες.

Ἄν τὰ παιδιά δὲν μείνουν εὐχαριστημένα ἀπὸ τὸ φύλαγμα τῆς «μάννας», ὁμόφωνα τὴν ἀλλάζουν καὶ βγάζουν ἄλλη «μάννα». Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνη καὶ σ' ἄλλα παιχνίδια.

τολῶν καὶ κλεφτῶν: «Καλὸ βόλι. Πάρτε μου τὸ κεφάλι, μὴν πέσω στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν ζωντανός», καὶ τόσα ἄλλα.

2. Καμπυλίτσα καθιστή

Καί γιά τὸ παιχνίδι αὐτὸ χρειάζονται δύο ομάδες. Κοντὰ σ' ἓναν τοῖχο σκύβει τὸ πρῶτο παιδί τῆς ομάδας ποῦ θὰ καθίση κάτω καὶ συνέχεια τὰ ἄλλα παιδιά, ἀκουμπώντας τὸ ἓνα κοντὰ στοῦ ἄλλο καὶ πιασμένα μετὰ τὰ χέρια ἀπὸ τῇ μέση τοῦ προηγούμενου παιδιοῦ.

Πηδάει τὸ πρῶτο παιδί τῆς ἄλλης ομάδας, ὅσο μπορεῖ πιὸ μέσα στὴ σειρά. Μετὰ πηδοῦν τὰ ἄλλα μετὰ τὴ σειρά. Ἄν μετὰ τὸ πῆδημα δὲν μπορέση κανένα παιδί νὰ σταθῇ καλὰ καὶ νὰ πατήση κάτω, χάνει ὅλη ἡ ομάδα καὶ γίνεται ἀλλαγὴ. Ἄν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν παιδιῶν λυγίσῃ ἡ καθιστὴ ομάδα, τότε ἐπαναλαμβάνεται τὸ παιχνίδι καὶ κάθετα πάλι ἡ ἴδια ἡ ομάδα, ποῦ καὶ προηγουμένως ἦταν κάτω.

ΙΑ'. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΜΕ ΤΟ ΧΙΟΝΙ

Ἄγοριων

1. Χιονοπόλεμος

Μετὰ τὰ χιόνια τὰ παιδιά παίζουν χιονοπόλεμο. Χωρίζονται σὲ δύο ομάδες, ὅταν παίζουν φιλικὰ, καὶ ἀρχίζουν νὰ πετοῦν ἢ μιὰ στὴν ἄλλη ομάδα τόπια χιόνι. Βλέποντας αὐτὴ τὴ μάχη μετὰ χιόνια, μετὰ λίγη φαντασία, μεταφέρεται κανεὶς στὴν παλιά ἐποχὴ, ὅπου οἱ πόλεμοι γίνονταν ἀνάμεσα σὲ δύο συμμορφούντων ἀνθρώπων μετὰ πέτρες καὶ ξύλα καὶ ρόπαλα, μετὰ, ὅτι τοὺς προμήθευε τὸ περιβάλλον.

Πολὺ περισσότερο πλησιάζει τὴν πραγματικότητα, ὅταν τὰ παιδιά τῆς μιᾶς συνοικίας παίζουν χιονοπόλεμο μετὰ τὰ παιδιά ἄλλης συνοικίας.

Τότε δὲν γίνεται γιὰ διασκεδαστικὸ σκοπὸ, ἄλλα γιὰ ζήτημα γοήτρου καὶ ἀρχηγίας. Μαζεύονται τὰ παιδιά τῆς μιᾶς συνοικίας καὶ κάνουν ἐπιδρομὴ στὴν ἄλλη συνοικία. Γίνεται τότε «ὁμηρικὴ μάχη» μετὰ τόπια ἀπὸ χιόνι. Κάθε ομάδα παιδιῶν προσπαθεῖ νὰ κλείσῃ τὴν ἄλλη μέσα στὰ σπίτια τῆς. Αἰσθάνονται δὲ μεγάλη ἱκανοποίησι, ὅταν τὸ κατορθώσουν.

Εὐτυχῶς δὲν δίνεται συνέχεια στὴ μάχη αὐτή, παρὰ μόνον μετὰ λόγια τὴν ἄλλη μέρα, ἢ ἄλλη φορὰ, ὅταν συναντηθοῦν τὰ παιδιά, τότε τοὺς ὑπενθυμίζουν τὴν ἡττὰ τοὺς.

2. Τράπεζα

Ὅλα μαζί τὰ παιδιά φτιάχνουν ἓνα πλατὺ καὶ μεγάλο χιόνινο τραπέζι. Τὸ λένε «τράπεζα». Πατοῦν καλὰ τὸ πάνω μέρος του καὶ πελεκοῦν τὰ πλάγια του κάθετα. Ὅταν τελειώσῃ τὸ φτιάσιμο, ἔτσι ἀπροειδοποίητα πετάγεται ξαφνικὰ ἓνα ἢ δύο παιδιά ἐπάνω στὴν «τράπεζα». Τὰ ἄλλα παιδιά ἀπὸ κάτω προσπαθοῦν νὰ ἀνέβουν κι αὐτὰ πάνω. Ἐπάνω ὅμως μόνον ἓνας πρέπει νὰ εἶναι. Γίνεται τότε ἀγῶνας μετὰ σπρωξίματα γιὰ τὸ ἀνέβασμα πάνω στὴν «τράπεζα». Τὶς περισσότερες φορὲς πάνω στὴν «τράπεζα» βρίσκονται περισ-

σότερα από ένα παιδί που όλο προσπαθούν και να κρατηθούν επάνω και να διώξουν τους άλλους που προσπαθούν να ανεβούν.

ΙΒ'. ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Ἀγοριῶν

Τὰ παιχνίδια αὐτὰ ἀποβλέπουν σὲ κάποιο ὕλικό κέρδος. Γιὰ τὰ παιχνίδια αὐτὰ χρειάζονται δεκάρες, καρύδια.

1. Κορώνα - γράμματα

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ παίζεται ἀπὸ δύο παιδιά καὶ ἀπὸ πιὸ πολλά. Ὅταν εἶναι περισσότερα ἀπὸ δύο παιδιά, σχηματίζουν κύκλο. Ἐνα παιδί ἀρχίζει τὸ παιχνίδι.

Χρησιμοποιοῦν ἓνα παλιὸ χάλκινο νόμισμα, συνήθως τῶν 10 λεπτῶν τοῦ Γεωργίου Α'. Κορώνα δείχνει τὸ μέρος ποὺ εἶναι ἡ προτομὴ τοῦ βασιλιᾶ καὶ γράμματα τὸ ἄλλο μέρος τοῦ νομίσματος, ποὺ γράφει «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος».

Καθὼς στέκονται τὰ παιδιά ὀρθια, βάζουν κοντὰ στὰ πόδια τους καθένας ἀπὸ μιὰ ἢ δύο δεκάρες. Ἄν κάποιο παιδί θελήσῃ νὰ βάλῃ περισσότερες ἀπὸ δύο δεκάρες, ρωτᾷ τὴ «μάννα»: Τίς πᾶς; Δηλαδή δέχεσαι νὰ βάλω περισσότερες. Ἄν ἡ μάννα πῇ, τίς πάω, τίς ἀφήνουν· ἂν δὲν τίς πηγαίνει, ἀφήνουν μόνο μιὰ ἢ δύο.

Ἡ μάννα πετᾷ στριφτὰ τὴν καραντάνα — ἔτσι λένε τὸ χάλκινο νόμισμα — ψηλά καὶ τὸ ἀφήνουν νὰ πέσῃ κάτω. Ἄν σταθῇ μὲ τὴν κορώνα πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος κερδίζει ἡ μάννα καὶ παίρνει ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιά τίς δεκάρες. Ἄν πέσῃ μὲ τὰ γράμματα πρὸς ἐπάνω, χάνει ἡ μάννα καὶ πληρώνει τὰ παιδιά, ἀνάλογα μὲ τίς δεκάρες ποὺ ἔχει κάθε παιδί ριγμένες στὰ πόδια του.

Ὅταν χάσῃ ἡ μάννα, παίρνει τὴν καραντάνα τὸ ἐπόμενο παιδί καὶ συνεχίζει τὸ παιχνίδι.

Ἐκτὸς ἀπὸ δεκάρες βάζουν καρύδια, λεφτοκάρυα ἢ κάτι ἄλλο, ἀνάλογα μὲ τὸ τί ἔχουν τὰ παιδιά.

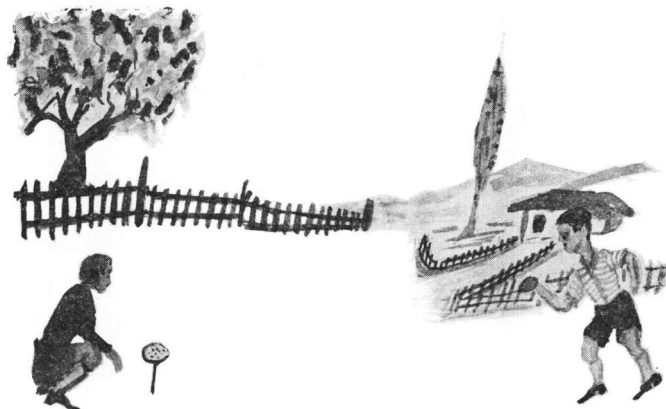
2. Λουμάδα (δεκάρες μὲ τὴν πλάκα)

Τὰ παιδιά ποὺ θὰ παίξουν τὴ λουμάδα ἔχουν σχιστολιθικὲς πλάκες, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπιδειξιότητά τους καὶ μὲ τὴν ἀξιάδα τους. Διαλέγουν μετὰ ἓνα σημάδι, μιὰ πέτρα μηγμένη γερά στὸ χῶμα. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σημάδι αὐτὸ διαλέγουν ἓνα ἴσιο μέρος, μακριὰ ἀπὸ τὸ σημάδι δέκα ὥς δεκαπέντε βήματα. Ἐκεῖ τοποθετοῦν μιὰ πλακίτσα, σάν κουτί ἀπὸ σπέρτα. Τὴν τοποθετοῦν στὸ ὕψος. Ἐπάνω στὴν πλακίτσα αὐτὴ βάζει τὸ κάθε παιδί ἀπὸ μιὰ ἢ δύο δεκάρες.

Ἄπὸ τίς δεκάρες πρὸς τὸ σημάδι ποὺ ἔχουν βάλει, ρίχνουν μὲ τὴ σειρά

τις πλάκες τους. Ὅποιο παιδί ρίξει τὴν πλάκα του πιὸ κοντὰ στὸ σημάδι, αὐτὸ θὰ ρίξη ἀπὸ τὸ σημάδι πρὸς τὶς δεκάρες πρῶτο. Δεύτερο θὰ ρίξη τὸ παιδί πού ἦταν δεύτερο σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σημάδι καὶ συνέχεια.

Ρίχνοντας κάθε παιδί τὴν πλάκα του πρὸς τὶς δεκάρες προσπαθεῖ νὰ χτυπήσῃ τὴν πλακίτσα μὲ τὶς δεκάρες. Ὅσες δεκάρες τότε πέσουν κοντὰ

Σχέδ. 19. Τὸ καρφί

στὴν πλάκα του σὲ θέση πού νὰ ἀπέχουν λιγότερο ἀπὸ τὴν πλάκα παρὰ ἀπὸ τὴν πλακίτσα, τὶς παίρνει τὸ παιδί. Τὸ δεύτερο παιδί θὰ προσπαθήσῃ νὰ ρίξη τὴν πλάκα του κοντὰ στὶς πεσμένες δεκάρες. Παίρνει ὅσες δεκάρες βρεθοῦν πιὸ κοντὰ στὴν πλάκα του παρὰ στὴν πλακίτσα. Ὅταν τελειώσουν οἱ δεκάρες, ξαναρχίζουν ἀπὸ τὴν ἀρχή.

3. Δεκάρες μὲ τὸ μπάκαλο

Βάζουν τὸ μπάκαλο¹ κάτω. Τὰ παιδιά κρατώντας ἀπὸ μιὰ δεκάρα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ μπάκαλο σὲ συμφωνημένο ἀπὸ πρὶν ὕψος, τὴν ἀφήνουν νὰ πέσῃ κάτω κοντὰ στὸ μπάκαλο. Ὅποιου παιδιοῦ ἡ δεκάρα σταθῇ πιὸ κοντὰ στὸ μπάκαλο, αὐτὸ τὸ παιδί θὰ παίξῃ πρῶτο. Ἡ σειρά τῶν ἄλλων κανονίζεται ἀνάλογα μὲ τὸ πόσο μακριὰ ἔπεσε τοῦ κάθε παιδιοῦ ἡ δεκάρα ἀπὸ τὸ μπάκαλο. Τὸ πρῶτο παιδί μαζεύει τὶς δεκάρες καὶ τὶς βάζει μία ἐπάνω στὴν ἄλλη μὲ τὰ γράμματα πρὸς ἐπάνω. Ὅπως βρίσκονται τοποθετημένες

1. Ἐδῶ τὸ μπάκαλο εἶναι ἓνας πέτρινος βῶλος, λίγο πιὸ μεγάλος ἀπὸ τοὺς γυάλινους βῶλους τῶν παιδιῶν.

σάν κολώνα, τις χτυπᾷ με τὸ μπάκαλο. "Όσες δεκάρες με τὸ χτύπημα γυρίζουν ἀπὸ τὴν κορώνα, τις παίρνει. "Επειτα ξαναχτυπᾷ μία-μία τις δεκάρες. "Όταν δὲν μπορέσῃ νὰ γυρίσῃ καμιὰ στὴν κορώνα, δίνει τὸ μπάκαλο στὸ ἐπόμενο παιδί. Μὲ τὴ σειρά χτυποῦν ὅλα τὰ παιδιά, ὥσπου νὰ τελειώσουν οἱ δεκάρες. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐπαναλαμβάνεται τὸ παιχνίδι ἀπὸ τὴν ἀρχή.

4. Τὸ κ α ρ φ ἰ

Μπήγουν στὴ γῆ ἓνα καρφί σχετικὰ μεγάλο, ἔτσι πού τὸ κεφάλι τοῦ καρφιοῦ νὰ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ χῶμα ὥς δέκα πόντους. Ἐπάνω στὸ κεφάλι τοῦ καρφιοῦ τοποθετοῦν ἓνα νόμισμα, συνήθως δραχμή.

"Ενα παιδί τοποθετεῖ τὴ δραχμὴ ἔπάνω στὸ καρφί καὶ κάθεται κοντὰ στὸ καρφί. Ἄλλο παιδί ἢ παιδιά πηγαίνουν ἀπέναντι ἀπὸ τὸ καρφί πέντε ὥς δέκα βήματα καὶ προσπαθοῦν, πετώντας καρύδια, νὰ χτυπήσουν τὸ καρφί (σχέδ. 19). Τὰ καρύδια πού δὲν πετυχαίνουν τὸ στόχο, τὰ μαζεύει τὸ παιδί πού παραφυλάγει κοντὰ στὸ καρφί καὶ πού ἔβαλε τὴ δραχμὴ. Μὲ τὴ σειρά ρίχνει ἄλλο παιδί, ὅταν παίζεται μὲ περισσότερα παιδιά. "Όταν χτυπήσῃ τὸ καρφί καὶ πέσῃ ἡ δραχμὴ γίνεται ἀλλαγὴ. Τὸ παιδί πού γκρέμισε τὴ δραχμὴ, παίρνει τὴ δραχμὴ γιὰ λόγου του καὶ κάθεται τώρα κοντὰ στὸ καρφί καὶ τὸ ἄλλο παιδί ἢ τὰ παιδιά ρίχνουν καρύδια.

Τὸ παιχνίδι ἐπαναλαμβάνεται πολλές φορές.

ΙΓ'. ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΟΥ «ΒΑΣΙΛΙΑ»

Εἶναι παιχνίδι τυχερὸ ἀνταγωνιστικὸ καὶ παίζεται ἀπὸ ἀγόρια.

α) "Όπως παίζεται στὴ Χρυσή Καστοριάς.

Τὸ παιχνίδι μὲ τὸ κότσι τὸ λένε «βασιλιὰ». Δώσανε αὐτὸ τὸ ὄνομα στὸ παιχνίδι καὶ κατ' ἐπέκτασιν στὸ κότσι, ἀπὸ τὸν βασιλικὸ ρόλο πού παίρνει ἓνα παιδί κατὰ τὸ παιχνίδι.

Τὰ παιδιά, ἄσχετα σὲ ἀριθμὸ, ὄχι λιγότερα ἀπὸ τέσσερα, κάθονται κάτω σχηματίζοντας κύκλο. Παίρνουν τὸ «βασιλιὰ» καὶ τὸν ρίχνουν κατρακυλώντας κάτω. Τὸ παιδί πού θὰ καταφέρῃ νὰ σταματήσῃ τὸ «βασιλιὰ» μὲ τὸ στενὸ βαθουλωτὸ μέρος του πρὸς ἔπάνω, παίρνει τὸ ρόλο τοῦ βασιλιὰ στὸ παιχνίδι.

Συνεχίζοντας τὸ ριζιμο, γίνεται ἡ κατανομή τῶν ρόλων τοῦ παιχνιδιοῦ. "Όποιος σταματήσῃ τὸ κότσι μὲ τὸ στενὸ μέρος, τὸ ἀντίθετο τοῦ «βασιλιὰ», γίνεται χωροφύλακας.

Τὰ ἄλλα παιδιά μὲ τὴ σειρά τους ρίχνουν τὸ κότσι. "Όταν τὸ κότσι σταθῇ μὲ τὸ πλατὺ μέρος ἔπάνω, τὸ παιδί πού τὸ ἔριξε παίρνει τὸ ρόλο τοῦ κλέφτη. Ρωτᾷ τότε ὁ χωροφύλακας τὸ βασιλιά.

— Νὰ ὁ κλέφτης, βασιλιά, πόσες βουρδαλιές νὰ τοῦ δώσουμε;

Καὶ ὁ βασιλιάς ὀρίζει τὸν ἀριθμὸ.

— Δυὸ βουρδαλιές, τρεῖς...

Ἀπλώνει τὸ χέρι τὸ παιδί με ἀνοιχτὴ τὴν παλάμη καὶ ὁ χωροφύλακας με τὸ λουρί του τὸν χτυπάει δυνατὰ ἢ ἀπαλά, ἀνάλογα με τὴν ψυχρὸσύνθεσή του.

Οἱ ρόλοι τοῦ παιχνιδιοῦ ἀλλάζουν συχνά, σύμφωνα με τὴν θέση ποῦ κάθε φορὰ παίρνει τὸ κότσι. Ἄν ἓνα παιδί κατορθώσῃ καὶ στήσῃ τὸ κότσι στὴ θέση ποῦ γίνεται βασιλιάς, παίρνει ἀμέσως τὴ θέση τοῦ βασιλιά. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ρόλους.

β) Ὅπως παίζεται στὴν πόλη Καστοριά.

Διαφορετικὰ παίζαμε τὸ κότσι, ὅταν ἦμουν στὸ Γυμνάσιο Καστοριάς. Ἐκεῖ χαράζουν στὸ ἔδαφος ἓναν κύκλο με διάμετρο ὡς δύο μέτρα. Στὸ κέντρο τοῦ κύκλου χαράζουν ἓναν ἐλλειψοειδῆ κύκλο μικρὸ με μεγίστη διάμετρο τριάντα περίπου πόντους καὶ ἐλαχίστη πέντε πόντους. Τὰ παιδιά, ἄσχετα σὲ ἀριθμὸ, παίρνουν θέση γύρω στὸν κύκλο, σ' ὅποιο μέρος θελήσῃ καθένα. Στὸν ἐσωτερικὸ ἐλλειψοειδῆ κύκλο τοποθετοῦν ἀπὸ ἓνα ἢ περισσότερα κότσια τὸ καθένα.

Με κλήρο ἢ ρίχνοντας στὸ σημάδι, ὅπως ἀναφέραμε στὸ χωρίσμα τῶν ὁμάδων με τίς πλάκες, τώρα με τὰ κότσια, παίρνει κάθε παιδί τὴ σειρά του γιὰ τὸ ρίξιμο τοῦ «μπίντου». (Μπίντος λέγεται τὸ κότσι ποῦ μ' αὐτὸ θὰ χτυπήσουν τ' ἄλλα. Εἶναι πάντα μεγαλύτερο ἀπὸ τ' ἄλλα).

Ρίχνει ὁ πρῶτος τὸ «μπίντο» του, προσπαθώντας νὰ χτυπήσῃ τὰ κότσια ποῦ βρίσκονται στὸ κέντρο τοῦ κύκλου, με σκοπὸ νὰ τὰ βγάλῃ ἔξω ἀπὸ τὸν μεγάλον κύκλο. Ὅσα κότσια βοῦν με τὸ χτύπημα ἔξω, τὰ παίρνει. Ξαναρίχνει καὶ χτυπᾷ τὰ ἄλλα κότσια, ποῦ ἔμειναν μέσα στὸν κύκλον σκορπισμένα ἢ μέσα στὸν ἐλλειψοειδῆ ἐσωτερικὸ κύκλον. Ὅταν ἀστοχήσῃ ὁ πρῶτος, ρίχνει ὁ δεύτερος καὶ μετὰ συνέχεια ὁ τρίτος καὶ τὰ ἄλλα παιδιά, ὥσπου τελειώσουν τὰ κότσια. Ὅσο μποροῦν καὶ βγάξουν με κάθε ρίξιμο κότσια ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλον συνεχίζουν, ἂν ὅμως δὲν κατορθώσουν, χάνουν καὶ ρίχνει ἄλλο παιδί, ὥσπου νὰ τελειώσουν τὰ κότσια.

Τὸ παιχνίδι ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἀρχή.

γ) Ὅπως παίζεται στὴν Κρανοῦλα Ἰωαννίνων.

Τὸ παιχνίδι τὸ λένε «κότσια». Τὸ παίζουν παιδιά ἀσχέτου ἀριθμοῦ, συνήθως ὁμοῦ δύο.

Ρίχνουν τὸ κότσι κάτω. Ἄν σταθῇ με τὸ πλατὺ βαθούλωμα πρὸς ἐπάνω, κερδίζει, ἂν σταθῇ με τὸ στενὸ μέρος, ποῦ ἔχει βαθούλωμα, πρὸς ἐπάνω, κερδίζει διπλά. Ἄν σταθῇ πρὸς ἐπάνω με τὸ ἄλλο στενὸ μέρος, ποῦ δὲν ἔχει βαθούλωμα, κερδίζει τέσσερα καὶ ἂν σταθῇ με τὸ πλατὺ μέρος, ποῦ ἔχει ράχη πρὸς ἐπάνω, χάνει τὸ παιδί ποῦ ρίχνει, πληρώνει τὰ παιδιά καὶ δίνει τὸ κότσι σ' ἄλλο παιδί νὰ ρίξῃ.

Τὸ παιχνίδι τὸ παίζουν με δεκάρες, καρύδια, ἀμύγδαλα, καραμέλες...

ΙΔ'. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΑ

Ἀγοριῶν

Τὴν παρακάτω ἐνέργεια τῶν παιδιῶν τὴν θεώρησα παιχνίδι, γιατί για διασκέδαση, γιά παίξιμο, γίνεται. Δὲν ἔχει κανένα ἄλλο σκοπό. Ἀκόμα καὶ οἱ μεγάλοι, ὅταν διαπιστώσουν τὸ γεγονός, λένε: Ἐπαιζαν τὰ παλιόπαιδα ὅλη μέρα καλπάζοντας τὰ «πράματα» καὶ δὲν τ' ἄφησαν νὰ βοσκήσουν.

1. Καλπασμός

Τὸ καλοκαίρι, ὅταν θεριστοῦν τὰ χωράφια, τίς μὴ ἐργάσιμες μέρες, τὰ παιδιά πηγαίνουν τὰ «πράματα» (φορτηγὰ ζῶα) στὴ βοσκὴ ἔξω στὰ θερισμένα χωράφια. Ἐκεῖ τοὺς δίνεται ἡ εὐκαιρία, ἰδίως στὰ μεγάλα, χωρὶς νὰ ἀποκλείωνται καὶ τὰ μικρότερα ἀλλὰ ψύχραιμα, νὰ δεῖξουν τὴν ἀξιάδα τους στὴν καβάλλα καὶ τὴν ἀξιάδα τῶν ζώων τους. Τὸ ἔχουν γιά καμάρι περισσότερο γιά τὴν ἀξιάδα τοῦ ἀλόγου τους ἢ τοῦ μουλαριοῦ τους, ὅταν βγῇ νικητῆς, παρὰ γιά τὸν ἑαυτό τους.

Καβαλλικεύουν γυμνά τὰ ζῶα τους καὶ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ ἢ τοῦ λειβαδιοῦ ὡς τὴν ἄλλη καλπάζοντας. Μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι κρατιοῦνται ἀπὸ τὴ χαίτη τοῦ ζώου καὶ μὲ τὸ δεξιὸ χτυποῦν τὸ ζῶο μὲ ψιλὲς βέργες. Νικητῆς βγαίνει ἐκεῖνος ποὺ θὰ φτάσῃ πρῶτος στὸ τέρμα.

Περισσότερα κολακευτικά λόγια λέγονται γιά τὴ γρηγοράδα τῶν ζώων, παρὰ γιά τοὺς ἀναβάτες. Τότε μόνο γίνεται λόγος γιά τὸν ἀναβάτη, ὅταν αὐτὸς κάνῃ κάτι πολὺ σημαντικό, κάτι ἀσυνήθιστο ἢ ἀποφύγῃ κάποια ἀτυχία καὶ κίνδυνο.

2. Γκοῦβες καὶ γεφύρια

Ἡ Χρυσή, τὸ χωριό μου, ἔχει ἄφθονα νερά. Αὐτὸ συντελεῖ στὸ νὰ ἔχουν οἱ χωριανοὶ μπροστά καὶ δίπλα στὰ σπίτια τους καὶ λαχανόκηπο, ποὺ ἀπ' αὐτὸν προμηθεύονται τὰ λαχανικά τους ὄχι μόνο γιά τὸ καλοκαίρι, ἀλλὰ καὶ γιά τὸ χειμῶνα. Τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ βρίσκουν εὐκαιρία νὰ παίξουν μὲ τὰ νερά τῶν ποτιστικῶν αὐλακιῶν ἢ καὶ ἀκόμα μὲ τὰ νερά ποὺ κυλοῦν στὰ κοντινὰ ρέματα.

Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παρακάτω παιχνίδι γιά τὴν ἰδιότυπη ψυχολογικὴ του δομῇ, ποὺ τόσο ξεκάθαρα δὲν βρίσκεται σὲ κανένα ἀπὸ τὰ παιχνίδια ποὺ συνάντησα μέχρι σήμερα. Τὸ παιχνίδι αὐτὸ λέγεται: «Γκοῦβες καὶ γεφύρια».

Αὐθόρμητα τὰ παιδιά χωρίζονται σὲ δυὸ ὁμάδες. Ἡ μιὰ θὰ φτιάσῃ γκοῦβες καὶ ἡ ἄλλη γεφύρια.

Τὰ παιδιά ποὺ θὰ φτιάσουν γκοῦβες, διαλέγουν ἓνα μέρος ποὺ νὰ στενεύῃ τὸ αὐλάκι τοῦ νεροῦ καὶ νὰ εἶναι στερεό. Ἐκεῖ μὲ πέτρες, χώματα καὶ σβώλια, φράζουν τὸ νερὸ καὶ τὸ σταματοῦν. Γίνεται ἓνα τεχνητὸ φράγμα ποὺ σιγά-σιγά γεμίζει μὲ νερό.

Πιο κάτω καὶ σὲ λίγη ἀπόσταση ἀπὸ τὶς γκούβες ἡ ἄλλη ομάδα, ὁμαδικὰ ἢ ἕνα-ἕνα τὰ παιδιὰ, φτιάχνουν γεφύρια. Χτίζουν στὶς δύο ὁχθες τοῦ αὐλακιοῦ τοῖχο μὲ πετρίτσες καὶ πάνω βάζουν ξύλα, ὅπως γίνονται τὰ ξύλινα γεφύρια. Ἄλλα παιδιὰ, πιὸ τεχνίτες, φτιάχνουν πέτρινα γεφύρια, σὰν τὰ θολωτὰ πέτρινα γεφύρια.

Περιμένουν νὰ γεμίσει ἡ γκούβα μὲ νερὸ καὶ μετὰ τραβοῦν ἀπὸτομα τὶς πέτρες ποὺ κλείνουν τὸ φράγμα καὶ τὸ νερὸ ξαπολιέται μονομιᾶς καὶ κυλᾷ πρὸς τὸ μέρος ποὺ εἶναι τὰ γεφύρια. Ἄλλα ἀπὸ τὰ γεφύρια τὰ πνίγει καὶ ἄλλα τὰ ἀφήνει ἀνέπαφα. Τὰ παιδιὰ ποὺ ἔφτιασαν τὴ γκούβα, σὲ κάθε πνιξιμὸ γεφυριοῦ φωνάζουν, «πάει αὐτό, τὸ πίνηξα». Τὸ παιδί, ποὺ δὲν πνίγηκε τὸ γεφύρι του, φωνάζει: «Ἄ! Ἄ! Τὸ δικό μου δὲν μπόρεσες».

Τὰ παιδιὰ δέχονται τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπως δεχόμαστε τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Ξαναρχίζουν καὶ φτιάχνουν τὰ χαλασμένα γεφύρια καὶ τὶς γκούβες. Ἐνῶ μποροῦν νὰ κάνουν τὰ γεφύρια πιὸ ψηλά, δὲν τὸ ἐπιχειροῦν. Κάνουν τὰ γεφύρια κατὰ τι ψηλότερα ἀπὸ τὴν προηγούμενη φορά, ἀλλὰ πιὸ στερεά. Καὶ τὶς γκούβες προσπαθοῦν νὰ τὶς κάνουν πιὸ μεγάλες, γιὰ νὰ συγκεντρώσουν περισσότερὸ νερό.

Δὲν ἀλλάζουν ρόλο σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ παιχνιδιοῦ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Προσπάθησα νὰ παρουσιάσω ὅσο μοῦ ἦταν δυνατόν πληρέστερα τὰ παραδοσιακὰ παιδικὰ παιχνίδια τῆς Χρυσῆς Καστοριάς. Ὅπως λέω καὶ ἄλλοι, τὰ παιδιὰ παίζουν καὶ ἄλλα αὐτοσχέδια, τῆς στιγμῆς παιχνίδια, κάθε φορά ἴσως διαφορετικά. Αὐτὰ ποὺ κατέγραψα, τὰ παρουσιάζω γιὰ κάθε ἐνδιαφερόμενο. Πιστεύω πὼς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ παραδοσιακὰ παιχνίδια-θὰ ὀδηγήσει τοὺς ἀναγνώστες, εἴτε νὰ κατασκευάσουν (ἢ νὰ ἐνθαρρύνουν) παιδικὰ παιχνίδια, ποὺ ν' ἀνταποκρίνονται στὰ μέτρα καὶ στὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν, εἴτε σὰν μελετητὲς νὰ ἐξαγάγουν ψυχολογικὰ καὶ παιδαγωγικὰ συμπεράσματα.

Ὅπως λέει σχετικὰ μὲ τὸ παιχνίδι ὁ καθηγητὴς τῶν Παιδαγωγικῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ. Χρήστος Φράγκος: «Ἀπὸ τὸ παιχνίδι πρέπει νὰ πάρωμε τὸ πνεῦμα τοῦ παιχνιδιοῦ καὶ νὰ τὸ εἰσαγάγουμε στὸ σχολεῖο». Πιστεύω πὼς πρέπει τὴ σοφὴ αὐτὴ ὑπόδειξις νὰ τὴν προσέξωμε, καὶ ὅλοι μὲ τὸν τρόπο καὶ τὶς δυνατότητές μας, καὶ ἀπὸ τὴ θέση ποὺ βρισκόμαστε, νὰ φροντίσωμε νὰ γίνη ἡ μεθοδοποίηση τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τοῦ παιχνιδιοῦ, εἰδικὰ τοῦ παραδοσιακοῦ παιχνιδιοῦ, ποὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὰ διαφέροντα καὶ τὶς ἐπιδιώξεις του, τὶς παρορμήσεις του καὶ τὶς ἐλλείψεις του, καὶ νὰ μπῇ μέσα στὸ σχολεῖο.

Ἀλλὰ δὲν ἔγινε ἡ ἐργασία μου αὐτὴ γιὰ παιδαγωγικούς, τώρα, σκοπούς, ἔγινε κυρίως μὲ λαογραφικὸ σκοπὸ. Ὅπως ἐδίδασκε ὁ καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας κ. Δημήτριος Λουκᾶτος, ἡ τέτοια μελέτη τῶν λαϊκῶν παιχνιδιῶν ἔχει σημασία ἐθνογραφικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ (Εἰσαγωγή στὴν Ἑλληνικὴ Λαογραφία, σ. 113). Ἴσως κάποτε προσεχθοῦν καὶ γιὰ παιδαγωγικούς σκοπούς.

Παραθέτω φωτογραφίες καὶ σχέδια τῶν παιχνιδιῶν. Εἶναι κι αὐτὰ προσπάθειες γιὰ μιὰ ἀναπαραστατικὴ εἰκονογράφηση. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι τέλειες, ἀλλὰ ἔγιναν ὅλες ἀπὸ ἐμένα. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θέλησα νὰ κάνω τὰ κείμενα πιὸ καταληπτά.

ΑΝΔΡΕΑΣ Π. ΣΤΕΦΟΠΟΥΛΟΣ

RÉSUMÉ

André Stephopoulos, Recueil des jeux traditionnels enfantins du village Chrysi de Castoria.

L'auteur dans cet article présente les jeux d'enfants de son lieu d'origine, le village Chrysi.

Il décrit la manière avec laquelle les enfants forment les groupes des jeux, les préparatifs des jeux, le matériel et les objets convenables à chacun. Il donne tous les détails de chaque jeu, les règles, les pénitences, les prix etc.

Les jeux sont divisés à ceux qu'ils se jouent par un seul enfant, ou par deux, ou par groupes, ainsi qu'à ceux, qu'ils se jouent entre garçons, entre filles, ou entre tous les deux.